

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cornelii Iansenii Episcopi Iprensis Avgvstinvs

In Qvo Genuina sententia profundissimi Doctoris de Auxilio gratiæ medicinalis Christi Salvatoris, & de prædestinatione hominum & Angelorum proponitur, ac dilucidè ostenditur

Jansenius, Cornelius

Lovanii, 1640

De gratia Christi Salvatoris Liber VI. Qui est primus de libero arbitrio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13704

dem in quantum servilis, hoc est, ab amore
iustitiæ separatus est, & in ipso hominæ ultimo
requiescit. peccandique voluntatem ex eo ca-
pitate conjunctam habet, sed in quantum est ti-
mor pœnæ, cuius expectatione si non ex toto,
saltem aliqua ex parte, is qui serviliter timet
à peccato revocatur, & ad iustitiam diligen-
dam ijs quos recensuimus modis præparatur.
Amplius à timore pœnarum expolcete, est of-
ficium Domini à pedissequo, libertatem à
servo postulare: unoque verbo hoc exigere,
ut timor pœnæ sit charitas iustitiæ: *Timor
enim servus est, charitas libera est, & ut sic dicamus
timor est servus charitatis.* Unde fit ut timor
charitati serviendo, id agat ne facias, charitas id
agat ne velis facere, etiamsi impune populi admittere.

Quantò satius & utilius timori tribuas quod
timoris est, ne præpostere suffectus in charitatis
locum, nec ista retineat dignitatem suam, nec
ille utilitatem suam: atque ita utrimque & pec-
cator & iustus perniciosissime fallantur, dum
neque diligens quid sibi à Deo donatum adsit,
neque timens quid sibi adhuc donandum de-
sit, agnoscit. Ex quo non raro forsitan accidit,
ut ex huiusmodi ignorantia, salute sua sempit-
terna peccatores excedant, dum securi ad pœ-
nitentiæ Sacramentum cum dolore bonæque
vitæ proposito, propter solum gehennæ metum
concepto accedere iubentur, cum quo eos
Augustinus invitos esse & nondum liberos
aut alienos à voluntate peccandi securissime
constantissimeque profitetur.

F I N I S.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER SEXTVS.

Qui est primus de libero arbitrio.

PRÆFATIO.

R O O postulat ut jam de concordia gratiæ istius medici-
nalis & liberi arbitrij paulo accuratius disseramus. Quod
quia difficulter fieri potest, nisi natura libertatis utrum-
que percepta sit, operæ pretium fuerit ad rem totam pla-
nius intelligendam, ab ovo ordiri naturamque liberi arbitrij univer-
sam, quemadmodum ab antiquis gratiæ defensoribus contra Pela-
gianos luctantibus intellectum fuit, lectorum oculis subjicere. Qua
de re non possumus quoque tutiorem ducem aut peritiosem sequi,
quam illum, quo neminem hujusce rei Ecclesia peritiosem habuit,
nemo majori gloriâ ejus adversarios protrivit, nemo acrius in hoc
ipso argumento exagitatus fuit, nemo constantius & uniformius
libertatem arbitrij ab initio conversionis ad finem vitæ usque defendit.
Falluntur enim toto cælo, qui ut liberrimas suas opiniones à
Christiana gratia non mediocriter dissonantes, ab Augustini censura

Cc 2

subtra-

subtrahant, causantur eum cum hostibus nimium libera voluntatis vires tuentibus luctatum esse, & propterea in alteram partem obnoxius tetendisse, ut facilius adversarios suos depressa humanæ voluntatis libertate deprimeret. Quæ cantilena passim ab ijs frequentata est, qui se ab ejus doctrinæ tramite recessisse forsân conscijsunt. Sic enim & illi qui contra Augustini sensum pœnas parvulorum post hanc vitam, non multo modestius quàm ipsi Pelagiani elevant, hoc ipsum velum suis conatibus præferunt. Ita fit ut illo specioso prætextu Augustini doctrina tam de peccato originali, quàm de libero voluntatis arbitrio, adeoque de Christi gratia, quæ sine libero arbitrio intelligi nequit, in præsentissimum periculum adducatur. Sed boni isti viri duplici ex capite hallucinari videntur: tum quia nihil de libero arbitrio Augustinus adversus Pelagianos docuit, quod non diu ante nullo adhuc adversario secum litigante, vel Ecclesiam læcessente tradiderit: tum quod ignorare videantur, nullam acerbiorē sæpiusque & invidiosius repetitam calumniam fuisse impactam Augustino, totique Ecclesiæ Catholicæ, cujus partes ipse solus in illo conflictu litterario, ex ejusdem Ecclesiæ autoritate sustinebat, quàm quod ex liberi arbitrij destructione, tum ipse esset, tum Ecclesia tota Manichæa. Audite adversus strenuissimum Ecclesiæ pugilem totamque Ecclesiam intonantem Iulianum: *Dicunt illi Manichæi quibus modo non communicamus, id est, toti isti, cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Ade liberum arbitrium perierit.* Et in opere postremo, cui refellendo immortalis est Augustinus, hæretica impudentia insultans adversario suo: *Ceterum duo ista quæ iungis, liberum & non liberum, id est, liberum & captivum, illi quidem rei de qua agimus, (id est, libero arbitrio) convenire non possunt. Tibi vero stultitiam singularem, impudentiam novam, impietatem veterem (id est, Manichæorum) adesse testantur.* Et paulo ante: *Hic intellectus est (liberi arbitrij) qui cum illis quos enumeravimus vos etiam (id est, Catholicos) à Christo monstrat alienos.* Et rursum inferius disputationem suam totam in summam colligens: *Quo collecto condenceris inficiari dogmata tua, ut promittas te liberum arbitrium non negare, quod ante mali, postea boni necessitate subvertis.* Quapropter tantis conatibus prolixissimæ disputationi suæ immoratum esse protestatur: *Vt ostenderemus, inquit, certissimum esse quod dixeram, quia negarent liberum arbitrium homines, qui vestro fuissent sermone deterriti, & in verum exitum vanâ formidine truderentur, teque esse præcipuum arbitrij liberi negatorem.* Ex quibus & alijs plurimis locis, quæ proferre in promptu est, manifestissime patet, quam immerito nonnulli dicant, Augustinum propter Pelagianos liberum arbitrium depressisse; cum è contrario nullam ipse totaque Ecclesia calumniam graviolem passâ sit, quàm quod everteret arbitrij libertatem, & ipse non semel fateatur, quæstionem illam fuisse sibi explicatu perdifficilem. Ex quo fit, ut ipse potius liberum arbitrium magnopere extollere debuisset, vel potius via regia incedere, ne libero arbitrio favendo Pelagianus, adversando Manichæus esse videretur. Nos vero potius, si illa regula recentiorum locum habere posset, in tradenda veritate liberum

*Lib. 1. ad
Rom. c. 2.*

*Lib. 1. oper.
imp. f. 124*

Wid. f. 121.

f. 164.

liberum arbitrium deprimere deberemus. Nam quemadmodum tempore Augustini male audiebat Ecclesia, quod Manichæismum traderet, ita nunc propter quorundam recentiorum novas opiniones traducitur, quod Pelagij sensa de arbitrij libertate & potestate docet; unde quanto maiori omnibus curæ est, tueri salutem suam, quam alienam offendere, tanto diligentiori sollicitudine Augustinus Ecclesiam à Manichæismo destructæ libertatis, nos à Pelagianismo enecatæ gratiæ purgare deberemus. Astruendo enim dominatricem gratiam destruebat quidem Pelagium, sed non purgabat seipsum à Manichæo: nos vice versâ defendendo illam indifferentem libertatem, Calvinum quidem subvertimus, sed Pelagij maculam non diluimus. Sed quæcumquetandem Ecclesiam erroris pestis oppugnet, quæcumque calumnia desertæ veritatis, impingatur, absit ut quicumque Doctor Catholicæ veritatis ita unum declinet errorem, ut in alterum incidat. Absit multo magis, ut profundissimus ille Ecclesiæ Magister Pelagianos ita debellaverit, ut in depressione humanæ libertatis excesserit, aut suspectus sit. Antiquæ sunt illæ & usu tritæ omnium eorum voces, qui cælesti ejus doctrinæ, & à sanctissimis Ecclesiæ Romanæ Præfulibus sapenumero comprobata, obrectare statuerunt, vel alteram inducere. Adversus cuiusmodi, qui pyssimis Disputatoribus obviare præsumunt, & Magistis nostris tanquam necessariam modum excesserint, obloquuntur, jam olim à divi Petri throno Celestinus intonuit. *Nec inquam huic (Augustinum) sinistrae suspitionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter Magistros optimos, etiam à meis prædecessoribus semper haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis & auro fuerit & honori. Unde resistendum talibus quos male crescere videmus. Nam in disputando cum hæreticis ita fugere errorem, ut vel in minimo regulam veritatis excedas, non est veritatem defendere, sed evertere, non Ecclesiæ causam protegere, sed proderere. Unde in hac eadem omnino causa similes hominum præveniens suspiciones, in medio duorum errorum sine utriusvis labe, illibato tramite incedendum esse definienti præclarissime dicit: Possunt duo errores inter se esse contrarii, sed ambo sunt detestandi, quia sicut ambo contrarii veritati. Nam si propterea diligendi sunt Pelagiani quia oderunt Manichæos, diligendi sunt Manichæi quia oderunt Pelagianos. Sed absit ut Catholica mater propter alterorum odium, alteros ekgat amare, cum movente atque adiuvante Deo debeat utrosque vitare, & cupiat utrosque sanare. Absit igitur ut Augustinus, qui istum tuendæ veritatis modum tam diserte in hoc eodem argumento tradit, sui ipsius oblitus ita gratiam asseruerit, ut vel in minimo liberum arbitrium læserit. Noverat ipse quæstionem esse perquam delicatam, difficilem, ancipitem, in pondere & mensura tractandam, verba, syllabas, apicesque in statera ponderandos. Fuerat pullatus eadem calumniâ, jam verba ipsius in præjudicium libertatis, ut ipse testis est, rapta fuerant: *Asseris, inquit adversus Iulianum, me in alio libro meo dixisse, Negari liberum arbitrium si gratia commendetur: & iterum negari gratiam, si liberum commendetur arbitrium. Unde promittebat Iulianus quod**

cum libri ipsi Augustini ventilari cepissent, à se illa sententiarum nudaretur & con-
 foderetur impietas. Sed reponit ei cautissimus Doctor: Calomniaris. Non
 hoc à me dictum est: sed propter ipsius questionis difficultatem videri hoc potest dictum
 esse & putari &c. Quis non expectet sapientiam differens, qui fidem cognoverit men-
 tientis? Cum igitur tantopere hanc everse libertatis calumniâ vexatus
 fuerit Augustinus, quis mente sobriâ suspicari audeat, eum in depri-
 mendo voluntatis arbitrio debitum excedere voluisse modum? Cum
 si ullus huiusmodi cogitationibus detur locus, tota doctrina de gratia
 & libero arbitrio, de quorum conciliatione librum ex professo scri-
 bere compulsus fuit, periclitetur. Ille quippe cardo est in quo tota
 causa vertitur. Quem tam feliciter attigisse & enodasse visus est uni-
 versa Ecclesiâ in hunc usque diem, ut nemo de doctrinâ istius verita-
 re, sive gratiam sive liberum arbitrium arctissimo vinculo inter se col-
 ligata spectes, ausus fuerit dubitare. Nec mirum sanè cum Romæ san-
 ctissimi Præsules diversis sanctionibus profundissimam cautissimam-
 que doctrinam ejus in hac parte comprobaverint & Ecclesiâ suam fe-
 cerit. Hinc illa Ioannis secundi Romani Pontificis verba auctoritate
 plena, quæ adversus Acemetas Monachos Nestorianos protulit:
*Sanctus Augustinus, cuius doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, Romana
 sequitur & servat Ecclesiâ.* Ut non immeritò magnopere dolendum sit,
 nonnullos ita humanis & plerumque fallacibus ratiocinationibus de-
 ditos esse, ut liberi arbitrij intelligentiam tutius ab Aristotele & à
 Gentili Philosophia, quam ex antiquæ Ecclesiæ promptuarijs hau-
 riendam esse arbitrentur. Nempe quia res ista cum naturalis intelli-
 gentiæ terminos non excedat, ratione quoque metienda est. Quasi
 vero ullus ab Ecclesiâ peregrinus sublimitate rationis Augustino præ-
 ferendus vel conferendus sit, qui sine Magistro solâ cælestis doni præ-
 rogativâ, se adolescentem non tantum Aristotelis Categorias difficil-
 limas legisse, & ita intellexisse coram Deo teste profiteretur, ut postea
 cum eruditis conferens, nihil ab eis audiret quod non ante solus apud
 se ipsum legens percepisset; sed omnes libros artium, quas liberales
 vocant, per se ipsum legit, & intellexit, quoscumque legere poterat.
 Cujusmodi ingenij prodigium, nescio an quisquam unquam viderit,
 aut in ullis Historijs legerit. Quo sanè non paulo mirabilius est, quod
 eum Theologiam nunquam didicisset aut sacras litteras vel à limine
 salutasset, solâ cælestis gratiæ infusione subitò institutus, statim à Ba-
 ptismo stylum arripuerit, tantâque eruditione & firmitate profundis-
 sima quæque mysteria Catholicæ fidei enodaverit, divinamque im-
 primis gratiam & liberum arbitrium adversus Manichæos asseruerit,
 ut ante exortos etiam Pelagianos, correcto per divinam revelationem er-
 rore de initio fidei (quem aliqui recentiores neque post tot disputatio-
 nes Augustini & Ecclesiæ definitiones advertere, nedum corrigere po-
 tuerunt) nihil de doctrina sua liberum arbitrium spectante, nec senex
 potuerit emendare, neque posterorum quisquam de emendatione
 cogitare. Nec mirum sanè, cum Ecclesiâ doctrinam ejus hac in parte
 non tantum approbaverit, sed amplexa fuerit, nec ullum penè Ca-
 nonem,

Epist. 3 ad
 Romanos.

Epist. 4 con-
 tr. J.

nonem, nisi proprijs Augustini verbis de gratia & libero arbitrio expresserit. Ut sine temeritate dicere liceat, cum qui sanctissimi Doctoris hujus sententiam de libero arbitrio eruere potuerit, Ecclesiae Catholicae sensum producturum. Neque enim alium ipsa novit, nisi qui in sponsi sui scriptis, hoc est, in sacris litteris, & in suis precibus inculcatur, quas Augustinus ad amissim cum Pelagianis dimicando sectatus est. Desinat hic obstrepere Aristotelica Philosophia, quae in ista causa cum Pelagio atque Iuliano plenis buccis eam crepante, damnata est. Neque enim aliud est quicquam haeresis Pelagiana de gratia & libero arbitrio, quam pura pura Aristotelica Philosophia, sicut suis locis ostendimus. Quid vero Aristoteles, vel quisquam alius Gentilis Philosophus de gratia in ipsam voluntatem operante vel audivit unquam vel suspicari potuit? Quid de arbitrij infirmitate, de plagis illis horrendis, propter quas sola Christi gratia necessaria est, illi cogitare potuerunt? Nonne praesumptione liberi arbitrij sui tumescentes, omnes omnino passiones corporisque dolores & voluptates atque animi motus sui superbissimi sapientis arbitratui subdiderunt? Quo nihil falsius in vera Philosophia, nihil capitalius Christi gratiae in Christiana Philosophia de libero arbitrio dici potuit. Horum tamen voce arrogantissime clamabat Iulianus, *Hominem sufficere ingentis sibi motibus dare leges*. Ex quo fit ut nihil magis in hoc argumento de libero arbitrio suspectum esse debeat, quam Aristotelica illa Philosophia, cujus solius armis instructus Iulianus & Pelagius libertatem humani arbitrij defenderunt.

Faceat & ista hinc invidiosa querimonia, quod Augustini sententia Calvino aut Luthero favere videatur. Si enim Augustini est, illorum error esse non potest. Sed quia non usque adeo haeretici exorbitare solent, quin saepe in aliquibus articulis veritatem, in alijs nonnulla veritatis lineamenta retineant, si quid forte hac in re cum Augustino senserint, veritas amplectenda est, sin dissenserint, error corrigendus. Sub hujus sanctissimi Doctoris auspicijs mihi constitutum est, sensum ejus, quantum Deus vires dederit, indagare, & quicumque ille fuerit, cum omni Christiana sinceritate proponere, nullius erroris invidiam aut mihi timens aut alteri quaerens. Quo conatu meo si genuinum sensum ejus attigero & propalavero, nemo, spero, tam iniquus erit rerum arbiter, qui in tanta doctissimorum scriptorum concertatione, non utilem operam me in publicum contulisse fateatur; sin aberrasse, & aliud Augustinum sensisse ex scriptis ejus demonstrari potest, uberrimum fructum laborum meorum quibus per multos annos assidua diligentia ejus monumenta pervolvi, me tulisse, libentissime profitebor.

CAPVT PRIMVM.

De nomine liberi arbitrij & voluntatis.

VT autem ab ipso nomine incipiamus, liberum arbitrium quidam proprie dici putant de actu rationis simul & voluntatis, ut arbitrium idem sit quod iudicium, sicut arbitrii pro iudicare nonnunquam usurpari solet, & ita dicatur arbitrium propter rationem, liberum propter voluntatem. Hinc sanctus Bernardus: *Is ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem & rationis quod semper secum portat ubique indeclinabile iudicium, non incongrue dicitur, ut arborum, liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse iudex sui propter rationem.* Et paulo post: *Quapropter huiusmodi voluntarium consensum puto non incongrue esse, quod solet liberum arbitrium appellari, ut liberum referatur ad voluntatem, arbitrium ad rationem.* Idem videntur sentire Auctor hypognostici antiquus ac doctus, dum dicit arbitrium ab arbitando rationali consideratione vel discernendo quid eligat, quidve recuset, puto quod nomen accepit: ideo liberum dictum quod in sua positum sit potestate, habens agenda quod velit possibilia. Et Magister sententiarum: *Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis &c. Liberum quantum ad voluntatem que ad utrumlibet fieri potest, arbitrium vero quantum ad rationem, cum est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonam & malam.* Hanc discretionem rationis indicat ibidem, sicut & Auctor hypognostici iam citatus, antecedere ante voluntatis electionem, ut potest que velut lucem voluntati preferat ut eligere possit: Bernardus vero, quod mirum videri queat, potius vult eam voluntatis esse pedissequam, ut de ipsa voluntatis electione bona vel mala iudicet: Sic enim loquitur: *Et merito libertatem conitatur iudicium, quoniam quidem quod liberum sui est, profecto ubi peccat, ubi se iudicat, Est autem iudicium quia in se profecto, si peccat, patitur quod nolit, qui non peccat, nisi velit.* Et inferius: *Quapropter voluntarium liberumque consensum, ex quo & omne sui constat pendere iudicium &c. puto liberum arbitrium appellari.* Et multis interpositis: *Ex hac ergo tantum libertate, qua liberum est voluntati seipsam iudicare, vel bonam si bono, vel malam si malo consenserit, quippe que in neutro nisi certe volendo consensisse se sentit, liberum a libertate credimus nominari.* Sed quicquid sit de sancti Bernardi mente & aliorum sententia, ex Augustini scriptis satis manifestum est, per liberum arbitrium non nisi solus voluntatis potentiam vel actum significari, utpote qui solus proprie & immediate liber sit, ratio vero non nisi mediante voluntate. Patet hoc ex eo quod passim Augustinus liberum arbitrium sine discrimine vocare soleat, liberum voluntatis arbitrium, voluntatis arbitrium, arbitrium libertatis, liberam voluntatem: Hinc Epistola centesima septima: *quo-*

A modo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui consentunt omnem hominem &c. non nisi sua libertate credere voluntate. Et Epistola centesima sexta: *Quod eis ad magnum imputaretur sacrilegium, si iam in eis aliquid valeret voluntatis arbitrium.* Et paulo post negat alius liberum voluntatis arbitrium esse tribuendum. Et libro secundo de peccatorum meritis dicit quosdam tantum presumere de libero humana voluntatis arbitrio, ut ad non peccandum nec adjuvandos nos divinitus opinentur, semel ipsi naturæ concessa libertate voluntatis arbitrio. Et in Epistola octogesima nona: *Lex est etenim in ratione hominis, qui iam utitur arbitrio libertate naturaliter in corde conscripta.* Et ibidem cum pramississet, ad hoc se intelligam habere quantum possum liberum arbitrium &c. statim subiungit apertissime: *Hac enim voluntas libera, tanto est liberior quanto sanior &c.* Et evidentissime in libris de libero arbitrio disputans cum Evodio, utrum debuerit homini à Deo liberum arbitrium dari, indifferenter id semper nominat, liberum arbitrium, & liberam voluntatem, & liberum voluntatis arbitrium. Hinc in libro de gratia & libero arbitrio, ut probet in homine esse liberum arbitrium, non aliud probat quam inesse homini voluntatem, hoc est, motum volendi. Unde prolatus multis divinarum Scripturarum testimonijs, quæ iubent hominem velle vel nolle, concludit Augustinus: *Nempe ubi dicitur nisi hoc & noli illud; & ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis motibus opus voluntatis existit, factum liberum demonstratur arbitrium.* Et forsitan interius: *Vtique cui dicitur noluisse, arbitrium sine dubio voluntatis eius convenit: velle enim & nolle proprie voluntati est.* Nam arbitrium voluntatis seu libertatis voluntatis nihil significat aliud in ista phrasi apud Augustinum usitatissima, quam arbitrium volendi. Quid quod alibi expressis verbis liberum arbitrium à ratione distinguit? *Eccelesia in omnibus ad eam pertinetibus hominibus, qui iam ratione mentis utuntur, & voluntatis arbitrio ei veraciter dicit: Dimitte nobis &c.* Unde quod paulo superius in eadem Epistola præmiserat: *Porro si iam uteretur (parvuli) rationis & voluntatis arbitrio, non significat liberum arbitrium ex ratione & voluntate esse compositum, sed potius contrarium insinuat cupit.* Nam per arbitrium rationis, significat rationem mentis, ut supra dicentem audivimus, per arbitrium voluntatis, proprie liberum arbitrium: utrumque enim arbitrium vocari potest, etsi non utrumque liberum. Vel certe indicat liberum voluntatis arbitrium, nunquam sine ratione præeunte in suum actum surgere. Et ista sententia eodem modo à prospero & Fulgentio docta fuit, qui Augustinum sequi solent: sed omnium

L. lib. de lib. arb. non pro-
eul ab incho.

L. 3. hypog.
b. 4.

In 2. dist. 2.

Evo sap. cit.

F. de lib. 22
18. sequi.

L. de lib. 22
& lib. an.
c. 2.

Cap. 3.

Epist. 57.

omnium apertissime à sancto Ioanne Damasceno, qui etiam Patrum antiquorum definitionem non aliam fuisse tradit, quam quod liberum arbitrium sit voluntas: *Cum divina natura, inquit, suapte natura liberum arbitrium, volendi que facultatem habeat, homo quoque ut ipsius imago arbitri libertate volendi que facultate naturaliter prae datus erit. Quippe Patres liberum arbitrium voluntatem esse definiunt.*

Observatione vero dignum est, quod quamvis in phrasibus supradictis liberum voluntatis arbitrium, potentiam ipsam voluntatis quatenus liberam significet, saepe tamen voluntas non ipsam facultatem, sed actum liberum facultatis denotat. Testimonia sunt innumera in scriptis eius passim obvia: usque adeo ut rara exempla sint, quamvis nonnulla sint, in quibus pro potentia sumatur. Nam & istis ipsis phrasibus, liberum arbitrium voluntatis, arbitrium voluntatis, & similibus idem significari videtur, ac si diceret, arbitrium liberum volendi. Hinc in libris de libero arbitrio:

Quid tam in voluntate, quam ipsa voluntas (id est, ipsum velle) sita est? Quo loco & paulo post facile decies consequenter, voluntas, & bona voluntas, pro volitione sumitur. Et illa in libris de Trinitate: Eadem potentium est voluntas

una: cum & in ipsis qui hoc idem volunt, sua voluntas sit cuique conspicua, alterius autem lateat, quamvis idem velit. Et mox late disputat, quanam sint eadem voluntates, id est, eadem seu earundem rerum volitiones & appetitiones in hominibus. Hinc illud saepissime in Augustino repetitum, quod charitas non sit aliud quam bona voluntas: Quis est, inquit, aliud charitas quam voluntas? Et alibi: Ipsa est charitas qua dicitur voluntas bona. Et in Epistola ad illustrem viduam Iulianam: Proprium arbitrium nisi Dei gratia iuvetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. De cuius charitatis & bonae, itemque malae voluntatis causa, quam & defectionem vocat, ex professo disputatur, & sexcenties in illo sensu voces illae repetuntur in libro duodecimo de Civitate. Hinc illa eius expositio frequenter iterata, quod illae duae arbores de quibus Christus mentionem facit, quando dicit, Non potest arbor bona malos fructus facere &c. significant bonam & malam voluntatem, quarum bona sit charitas, mala cupiditas. Hinc omnes affectiones animi, cupiditatem, laetitiam &c. voluntates quaedam esse definit,

in libro decimo quarto de Civitate Dei: Re-

Et inque voluntatem esse bonum amorem, & voluntatem perversam malum amorem. Hinc denique voluntatem hoc modo definit: Est animi motus cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum, vel ad piscendum. Quod idcirco admonendum duxi, ut quando Augustinus bonam & malam voluntatem nominat, sciamus quid loquatur, nec putemus, potentiam voluntatis ab eo, sed ipsos motus animi seu proposita designari. Quidam enim phrasibus Philosophorum recentium assueti, qui voluntatem volitionem vocare solent, antiquorum Patrum, imo ipso genuino latinae linguae usu minus periti, cum voluntatem nominari audiunt, nihil aliud suspicari possunt nisi potentiam voluntatis, & ideo in alienos nonnunquam sensus, planissima auctorum verba detorqueant.

Nec tamen iste generalis usus voluntatis pro motu animi sive malo sive bono apud Augustinum perpetuus est. Nam subinde voluntatem peculiari acceptione vocis, pro solo bono motu voluntatis usurpat, cui cupiditas opponatur, tanquam voluntas mala: Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum libera est, & in tantum appellatur voluntas, atque in tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec & vos facite illis. Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quaecumque vultis bona, ne quis mala quae vult sibi fieri etiam alijs velit. Sed in graeco nihil tale additum invenitur, sed nudè, quaecumque vultis ut faciant &c. Et hoc unde, inquit Augustinus, nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quae in malo accipi non potest? Usurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videretur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: Voluntas quippe inquebant, appetit bonum, quod facit sapiens. Unde quas Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cavere; stultum non nisi cupere, laetari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum libera est, & in tantum appellatur voluntas, atque in tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec & vos facite illis. Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quaecumque vultis bona, ne quis mala quae vult sibi fieri etiam alijs velit. Sed in graeco nihil tale additum invenitur, sed nudè, quaecumque vultis ut faciant &c. Et hoc unde, inquit Augustinus, nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quae in malo accipi non potest? Usurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videretur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: Voluntas quippe inquebant, appetit bonum, quod facit sapiens. Unde quas Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cavere; stultum non nisi cupere, laetari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum libera est, & in tantum appellatur voluntas, atque in tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec & vos facite illis. Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quaecumque vultis bona, ne quis mala quae vult sibi fieri etiam alijs velit. Sed in graeco nihil tale additum invenitur, sed nudè, quaecumque vultis ut faciant &c. Et hoc unde, inquit Augustinus, nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quae in malo accipi non potest? Usurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videretur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: Voluntas quippe inquebant, appetit bonum, quod facit sapiens. Unde quas Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cavere; stultum non nisi cupere, laetari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum libera est, & in tantum appellatur voluntas, atque in tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec & vos facite illis. Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quaecumque vultis bona, ne quis mala quae vult sibi fieri etiam alijs velit. Sed in graeco nihil tale additum invenitur, sed nudè, quaecumque vultis ut faciant &c. Et hoc unde, inquit Augustinus, nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quae in malo accipi non potest? Usurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videretur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: Voluntas quippe inquebant, appetit bonum, quod facit sapiens. Unde quas Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cavere; stultum non nisi cupere, laetari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum libera est, & in tantum appellatur voluntas, atque in tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec & vos facite illis. Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quaecumque vultis bona, ne quis mala quae vult sibi fieri etiam alijs velit. Sed in graeco nihil tale additum invenitur, sed nudè, quaecumque vultis ut faciant &c. Et hoc unde, inquit Augustinus, nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quae in malo accipi non potest? Usurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videretur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: Voluntas quippe inquebant, appetit bonum, quod facit sapiens. Unde quas Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cavere; stultum non nisi cupere, laetari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

CAPVT SECVNDVM.

Liberum opponitur servo, captivo, dominationi alterius subjecto.
Est esse inalligatum, inimpeditum &c.

VT autem ad veram liberi arbitrii intelligentiam à notioribus ad ignotiora nitamur, manifestum est in ipso nomine liberi arbitrii, libertatem sonare. Libertas autem in consuetudine latinae linguae, duobus modis dicitur. Usurpari enim hoc

verbum ita solet, ut panè quicumque liberatur, intelligatur periculum aliquod evadere, carere molestijs, ut cum liberari dicitur à morte, infirmitate, naufragio. *Vitate dicitur, inquit Augustinus, non tamen proprie. Proprie verò liberare est liberum facere. Libertas autem*

autem opponitur servituti, quod nisi omnium hominum iudicio esset verum, innumeris pænè testimonijs Augustini perfacile esset ostendere. Ostendit hoc luculentè colloquium Christi & Iudæorum apud Ioannem. Cùm enim dixisset Christus, *Et veritas liberabit vos*, responderunt Iudæi: *Nemini servivimus unquam, quomodo tu dicis, liberi eritis?* Quibus iterum Christus: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati.* In quem locum Augustinus notat, & ex græcæ locutionis proprietate Iudæorumque responsione constare, quod *liberabit*, de libertate propriè dicta intelligi debeat, nec aliter possit. Origo autem vocabuli servorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi qui belli jure possent occidi, à victoribus cum servabantur captivi, servi fiebant, à servando dicti. Ex quo fit ut servus & captivus pariter opponantur libero. Vtrumque non solum in ista vulgari libertate, quæ ingenus conditione propria est, locum habet, idicente Augustino: *Ingenius est aliquis, capitur à barbaris, ex ingenio factus est servus; sed in primis in ista propriè dicta arbitrij libertate de qua sermo est. Opponitur enim ei non minus captum esse, quam servum.* Nam de captivitate declarat hoc Augustinus multis locis: *Si vere volumus descendere liberum arbitrium, non oppugnemus unde sit liberum. Nam qui oppugnat gratiam &c. ipse arbitrium suum adhuc vult esse captivum.* Et Iulianus cum Augustino disputans, hanc oppositionem liberi arbitrij & captivi, quam Augustinus arbitrio libertatis semel tribuisse videbatur, vehementer inculcat: *Vt ipsa, inquit, verba Iulianus quod liberatur captivum est, quod captivum liberum non est, quod liberum est, captivum non est. Quod mox iterum repetit, & Augustinus verum esse concedit. Servitutis vero & libertatis repugnantiam sapientissimè idque in singulis pænè libris adversus Pelagianos exaratis inculcat, & res per se ipsa perspicua est.*

Cùm ergò servus, ut talis, essentialè rationem ad Dominum ipso nomine suo denotet, libertas verò respuat omninò servitutem, hinc fit ut consequenter etiam libertas ut talis dominationem alterius respuat. Qui enim Dominum habet in cuius est potestate, ille ut talis non est liber, sed potius sub ejus dominatione captivus ac servus. Qua de causâ sapientissimè Augustinus liberum opponit ei quod est esse sub dominatione alterius, ut quemadmodum liberum dicitur, id quod à captivitate & servitute exemptum est, ita & quod ab alterius dominatione: *Arbitrium, inquit, verè sit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur.* Et in libris de spiritu & littera: *An ita sunt liberi ut nec illam velint habere Dominum, qui eis dicit sine me nihil potestis &c.* Et in libris de peccatorum meritis, utramque immunitatem & à servitute & à dominatione conjungens, velut oppositam libertati: *Ab huius execranda dominatione servitutis liberantur quibus Dominus Iesus &c.* Et vim nominis explicans in libertate vulgari: *Eam nunc duo libertatem qua se liberos putant, qui Dominos homines non*

habent, & quam desiderant si qui à dominis hominibus manumisti volunt. Vnde in libro Iob: *Patrus & magnus ibi sunt, & servus liber à Domino.* Pluribus testimonijs allegandis in hac dominationis, servitutis, captivitatis, & libertatis explicanda notione superfedeo, quod sapientissimè in sequentibus de singulari mentionem facturus sit Augustinus, dum libertatis arbitrij significationem & rationem explicare sataget. Certissimum enim esse debet secundum Augustini doctrinam sexcenties inculcatam, non alia significatione arbitrium liberum dici, quam quatenus liberum dominantis, captivo, servo, & similibus famulandi necessitatibus contrarium sit. Ex eadem quoque causa, quia quicquid est sub alterius dominatione, & captivum & servum, id quoque ad alterum refertur, ac est alterius, & in alterius potestate, hinc liberum subinde exponit Augustinus, per non esse in alterius potestate. *Responde quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habemus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum: unde nos si Deus eruat, ipse usque liberum fecit? Et infra: Ut eidem doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant.* Cujusmodi locutiones eodem loco sapius repetit.

Ex qua usurpatione liberi fluit, ut consequenter liberum sit quasi non ligatum, seu inalligatum, inimpeditum. Vnde liberum habere manus dicitur, cui nullis impedimentis, vel vinculis astricæ cœrcentur. Impedimenta namque & vincula libertatem agendi impediunt, & si sunt in ipsa voluntate, eam volendi. Nec enim alia de causa non est liberum peccatoribus, vel iustis in hac vita tantum amare Deum, quantum amandum esse cernunt, nisi quia intus in ipsa mente quædam impedimenta & vincula sunt, quibus voluntas ab ejus dilectione retrahitur ac deorsum premitur: & vice versa idcirco sanctis in celo non est liberum velle peccare, quia vinculis quibusdam voluntas innodata est, quibus magna cum delectatione ab illa perverfa voluntate retrahitur & impeditur. Qua consideratione etiam nonnulli Scholastici recentiores liberum opponi dixerunt alligato; alij impedito. Hinc Augustinus, etsi de improprie dicta libertate loquatur, vim tamen nominis exprimens: *Quid est quod oculi, labia &c. ut ad opera sibi congrua moveantur, positum in potestate est (id est, liberum nobis est) cum ab impedimentis corpus liberum habemus & sanum? De vinculis vero libertatem arbitrij impediētibus, & quasi retrahentibus à volendo & agendo: Quam sit expeditum in ipsa sanitate sapientia constituto (id est, Adamo) non cedere visis inferioris illecebræ &c.* Et de Manichæorum Deo loquens, qui animas non arbitrij libertate, sed necessitate misisset: *Si ergo, inquit, possēt invenire alterum iudicem qui liber vinculo necessitatis, moderator existeret aequitatis &c.* De cuiusmodi vinculis & compedibus libertatem arbitrij impediētibus frequenter aliàs mentionem facit. Servitus enim, captivitas, dominatio alterius, vincula sunt quibus

Ioan. 8.

Tract. 47 ad
1a m. &
Serm. 48. de
verb. Dom.Serm. 48 de
verb. Dom.
r. 3.

Epist. 107.

Lib. 1. opere
imper. f. 123

Epist. 90.

Cap. 30.

Lib. 2. c. 6.

Lib. 1. de lib.
276. c. 15.

Iob. 33

Epist. 107.

Lib. 1. di
mpt. c. 64Lib. 3. de lib.
autem liberum, & ab omnibus difficultatis vinculis arb. c. 25.Lib. 22. mpt.
Fauft. c. 24.

quibus libertas, siue illa vulgaris, siue alia quacumque illa fuerit, impeditur ab actibus suis, qui siue hominibus liberis, siue arbitrio libero conueniunt: a quibus cum expediuntur, liberi fiunt. Ista ergo est vulgo notissima liberi significatio. Sed quia sic magis aliquid negatiuum sonat, quid videlicet non sit, nempe non seruum, non captiuum, non subditum, in-

A impeditum, inalligatum &c. quam aliquid positiuum, merito adhuc queri potest, an genuina vocis istius significatio, non aliquid positiuum inferat. Sublimius enim aliquid & nobilius ista voce, quam pura seruitutis negatio insinuari videtur, quamvis indissolubiliter talem negationem conjunctam habeat.

CAPVT TERTIVM.

Liberum aliquid positiuum sonat. Esse Dominum, esse sui iuris, esse in potestate nostra, esse gratia sui.

I T A Q V E libertas, & liberi ratio potius in illis quaerenda videtur, qua seruituti, captiuitati, & impediuntis & vinculis, & in aliena esse potestate, opponuntur: haec autem sunt esse Dominum, esse suum seu sui non alterius gratia, esse seu habere in sua potestate. Haec enim plane positiuum aliquid resonant, tametsi per negationem plerumque explicari & facilius vulgo intelligi soleant, ut plerumque in attributis valde eminentibus contingit. Sic enim inuisitum, immutabile, aeternum, & similia perfectissima Dei attributa, per negationes sepe exponimus. Cum enim eorum eminentiam mentis acie non facile penetremus, per negationes imperfectionum creaturam ea exprimimus. Ita & hic; quia quid sit seruum, captiuum, ligatum, in aliena potestate, facile vulgus intelligit; per negationes illarum conditionum exprimitur libertatem; cum aliud reuera sit quam pura imperfectionum illarum negatio.

Quapropter Augustinus libertatem aliquando per dominationem & imperium indicat; nempe quia seruum cui liberum opponitur, est esse sub Domino: Sic, inquit, homo peccauit, cum vult esse par Deo, id est, liber esse ab eius domino, sicut ille ab omni domino liber est, quoniam ipse est Dominus omnium. Vbi idcirco liberum ab omni dominio vocat, quia est Dominus omnium. Et alibi libertatem quam seruituti opposuerat, per regnum explicat: Bonus etiam si seruiat liber est: malus autem etiam si regnet. (hoc est, dominetur omnibus) seruus est: nec vnus hominis, sed quod est grauius, toti Dominorum, quot victorum. Placuit ista notio nonnullis recentioribus, qui vehementer urgent, in arbitrij libertate, quod per illum homo sit Dominus actuum suorum: quod venissimum esse postea declarabimus. Et quia Dominus non est alterius, sed suus, seu sui gratia, seruus vero sit alterius, hinc illa solemnis definitio liberi apud Aristotelem: ἀνεξάρτος ἀδούλος ὁ ἀδελφὸς ἄλλου, καὶ μὴ ἀδελφός. Homo liber, qui sui ipsius & non alterius gratia est: quam laepe diuus Thomas probauit.

Porro quia id quod ab omni seruitute, captiuitate, & subiectione, & alligatione, & vinculis impediuntisque liberum dominatur, non est in aliena potestate, seu sua, non alieni

A iuris, sed sui, hinc Augustinus cum libertatem generaliter, & libertatem arbitrij accuratè vult exprimere & explicare, libenter illi adiungit notionem, ut dicat illud esse in sua potestate, seu sui iuris, habere actum in sua potestate, quae prorsus idem sunt: Nec aliud indicant quam esse Dominum sui, non obnoxium alienae potestati, & idcirco liberum. Qua de causa docet Augustinus, Adamum peccando libertatem appetisse; & illam in eo semper stacuit, quod suae potestatis esse voluit, uti Deus. Nam in libris de Civitate Dei, cum dixisset, Deum homini breuissimo praecepto adincolatum esse, quo eam creaturam cui libera seruitus expedit, se esse Dominum commonebat, statim contrariam libertatem tangens quam Adam expetiuit, adiecit: Et quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur, nec fieri affectabat, in sua esset omnimodò potestate, sed a seipso quoque dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiscit, diuinam miserans, ageret seruitutem. Vbi libertatem concupiscere & affectare, in sua esse potestate, prorsus idem prorsus habet; unde & seruitutem libertati capitaliter inimicam ei opponit. Et in opere de moribus Ecclesiae: Ipsa est (audacia) qua legibus Dei obtemperare detestatur, dum sua potestatis esse cupit ut Deus est &c. hoc est, liber ut supra, dilectione ergo redit ad Deum qua se illi non componere sed supponere affectat, quod quanto fecerit in tantum atque insidiosius, tanto erit beator atque sublimior, & illo solo dominante liberumus. Et in Psalmis: Quod illi deerat ut tangeret, nisi quia sua potestate uti voluit, praeceptum implere delictauit, ut nullo sibi dominante fieret sicut Deus, licet liber, ut supra dixit, quia Deo nullus utique dominatur. Quod in libris de Genesi ad litteram idem perae verbis sed apertioribus dixit: Noxia libertate habens prohibitionem rumpere delectata. Et in sermonibus de verbis Domini, eandem libertatem, quam affectauit Adam; explicans dicit: Primus homo dominari voluit, qui Dominum habere noluit. Quid est dominari nisi propria potestate gaudere? Est maior potestas: illi subiamur ut tui esse valeamus. Et hac de causa noxia huiusmodi libertatis affectationem vetans Augustinus: Noli, inquit, esse velle quasi proprius & in tua potestate, id est, liber, sed eam tamen sicut & utilissimi Domini te seruum esse profiteri; quasi dicat, Noli esse

B

C

Lib. 14. de Civitate Dei.

Lib. de moribus Ecclesiae.

Psalm. 40.

Lib. 11. de Genesi.

Lib. 11. de verb. Domini.

Lib. 1. 5. 1. log. c. ult.

ita

*Lib. de quoniam
vita et anima
cap. 34.
lib. 1. de
lib. c. ult.*

ira liberi arbitrij ut memini serviat, sed soli Deo serviat, in cuius servitio placere perfecte sola libertas est. Quod alibi in eodem libro Soliloquiorum his verbis exprimit: Tibi soli servire paratus sum, quia tu solus iuste dominaris, cuius esse capio, cum praevisisset Dei legibus arbitrium anime esse liberum.

Lib. 1. de lib. arbit. 3.

Ex quibus perspicuum est Augustinum, cum rationem libertatis explicare nititur, indifferenter uti phrasibus illis, esse Dominum, esse sui juris, habere in potestate sua: sed omnium apertissime & directe ad propositum, generaliter liberi rationem in actibus voluntatis ex professo explicat in libris de libero arbitrio: Voluntas igitur nostra (id est volitio seu

Lib. de nat. & grat. 47.

voluntas affectus, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Et mox adiungit: Nec voluntas seu volitio scilicet libera, esse potest, si in potestate non est. Et iterum inferius dicit ita Deum peccata praescire, ut maneat tamen nobis voluntas libera, quod ut sciremus quid tibi vellet, rationem libertatis iuxta praemissa explicans, addit, atque in nostra potestate. Et adversus Pelagianos: De odoratu autem quod dicitur, homo parum attendit, non esse in nostra potestate posse odorari, vel non posse, sed in nostra potestate esse, hoc est, in libera voluntate, odorari vel non odorari. Et in libro primo ad Simplicianum explicans Apostoli verba: Velle enim adhaerere bono, perficere autem bonum non invenio, movet hanc difficultatem, quod Apostolus his verbis videatur non recte intelligentibus auferre liberum arbitrium. Sed, inquit, quomodo auferri cum dicat velle adhaerere mihi? Certe ipsum velle in potestate est, quoniam adhaerere mihi. Sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati. Quibus verbis aperte docet homini videlicet sub lege constituto (velle) esse in libero arbitrio, non autem (perficere bonum) quia illud est in potestate, non istud, propter originalis videlicet peccati noxam, qua lesit perficendi boni potestatem, ideoque libertatem. Ut sane ex omnibus istis testimonijis apertissimum sit, illa duo, liberam videlicet esse voluntatem, & esse in hominis potestate, prorsus esse reciproca, hoc est, convertibilia, ut Philosophi loqui solent; & ex Augustini mente, hoc quod est esset in potestate, ipsillimam rationem libertatis, unde arbitrium liberam esse dicitur, exprimere.

Cap. 13.

Quapropter Augustinus passim, esse liberam voluntatis arbitrium, & esse in potestate nostra, pro ipsidem usurpat. Nam libro quinto de Civitate Dei contra Stoicos ac Ciceronem de arbitrij libertate disserit, id quod capite nono dixerat esse vel non esse liberum arbitrium, hoc capite decimo dicit, esse vel non esse in potestate. Et in libro de sancta virginitate: Facunditas non est in potestate &c. Facunditatem carnalem non habet liberum arbitrium. Et in sermonibus de diversis explicans per similitudinem, quomodo peccare sit in libero arbitrio;

in ipso corpore in potestate habet homo agrotare, conalescere autem non ita habet in potestate: & ad .i. 1. & 2. propositum applicans: Sic etiam secundum animam, ut peccando in mortem caderet homo &c. fuit in eius libero arbitrio. Et in alio sermone de filio prodigo primi parentis typo: Voluit in potestate habere, quae bene illi apud patrem servabantur, habere illa voluit in arbitrio suo. Et in sermone de Esau figura peccatorum ita loquitur: Quid est quod actum est, & erit tibi sic, cum solveris iugum eius a cervicibus; nisi quia ostendit illos, quos Esau praefigurabat, sic esse peccatores, ut in potestate haberent & in libero arbitrio, mutare se & fratri coniungi? Quod eundem locum alijs verbis exprimens dicit alibi: Quid est: Erit autem cum deposueris & solveris iugum de collo tuo? Liberum tibi dicitur, est si volueris converteri.

Neque vero tantum Augustinus, sed & Pelagium liberi arbitrij patroni fidelissimi, istam libertatis seu liberi arbitrij notionem diversis locis indicarunt. Nam Pelagius in libro de natura & gratia cum Augustino de viribus liberi arbitrij toto conatu disputans, crebro pro ipsidem sumit, esse liberi arbitrij & esse in nostra potestate, & Augustinus respondendo eadem in ipsidem locis saepe confundit. Vnde & Iulianus gravissimè queritur, haereticos dici, qui asserant Dominum ad bonum opus liberum hominem condidisse, & esse in uniuscuiusque potestate recedere a malo, ac studijs splendere virtutis. Et ipse Cicero latinae linguae praecipuus cultor, dum docere nititur virtutem & vitium esse in hominis arbitrio libero, dicit ea esse in hominis potestate. Nimirum iuxta Augustini regulam supra traditam, quia non est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Hoc est, nullus actus est nobis liber seu liberi arbitrij, quem non habemus in potestate, & vice versa omnis actus quem habemus in potestate est nobis liber. Quae notio liberi nec à recentiorum sensu aliena est. Nam inde illud Lessij: Quid aliud est non esse in potestate hominis, quam non esse liberum? Nec aliud significatur per illud Dominium sui, quod recentiores in explicanda ratione libertatis inculcare solent.

Sed nullis ea explicatio & ratio libertatis est familiarior quam scriptoribus Graecis; usque adeo ut vim liberi arbitrij genuinè exprimere volentes, non aliud liberum vocent quam id quod est in nostra potestate, sicut videre licet frequentissime apud omnes Scriptores Graecos, qui de libero arbitrio aliquid litteris mandaverunt. Ipsam autem liberam voluntatem vocaverunt à libertate, quasi dicerent sui juris, suae potestatis, seu habens in sua potestate actus suos. Vim enim istam nominis breviter tetigit Basilius, cum dixit, id est, id quod est in nostra potestate, liberum quod in potestate hominis est arbitrium. Et explicuit Nyssenus clarius, cur dicatur arbitrium esse in sua potestate, nempe ut intelligatur non esse in aliena potestate, illud trahente ad scopum suum. Est enim solum, inquit, in animo, aut totum quae sunt experta ratione, aliena voluntate.

*Serm. 34.
Serm. 47.
Serm. 48.
Serm. 49.
Serm. 50.
Serm. 51.
Serm. 52.
Serm. 53.
Serm. 54.
Serm. 55.
Serm. 56.
Serm. 57.
Serm. 58.
Serm. 59.
Serm. 60.
Serm. 61.
Serm. 62.
Serm. 63.
Serm. 64.
Serm. 65.
Serm. 66.
Serm. 67.
Serm. 68.
Serm. 69.
Serm. 70.
Serm. 71.
Serm. 72.
Serm. 73.
Serm. 74.
Serm. 75.
Serm. 76.
Serm. 77.
Serm. 78.
Serm. 79.
Serm. 80.
Serm. 81.
Serm. 82.
Serm. 83.
Serm. 84.
Serm. 85.
Serm. 86.
Serm. 87.
Serm. 88.
Serm. 89.
Serm. 90.
Serm. 91.
Serm. 92.
Serm. 93.
Serm. 94.
Serm. 95.
Serm. 96.
Serm. 97.
Serm. 98.
Serm. 99.
Serm. 100.*

voluntate ad id quod videtur, adduci. Vnde si & ita est hominis conditio, statim inferri sequi, quod nihil eorum quæ nostro arbitratu statui- mus, in nostra est potestate: maiori enim po- tentia (id est, alienâ potestate) trahuntur insitu- ta & proposita ad id quod libet ei qui dominatum ob- tinet. Et vim libertatis ponens in eo quod ali- quid sit in nostra, non aliena potestate: Qui in universitatem liberam habet potestatem, propter sum- mum in homines honorem, dimisit etiam aliquid in nostra potestate, cuius unusquisque nostrum solus est Dominus. Hoc autem est liberi arbitrii libera electio, quæ subigi nequit & sui iuris est. Hoc est, quæ non est in aliena potestate & iure, sed suo. Quam vim graeci nominis ἀρετῆς, acutissi- mē brevissimeque expressit Basilus dum τὸ ἀρετῆς ὄριον ὀππὸν τῆ ἀρετῆς, hoc est, id quod est sua potestate, & quod est sub aliena potestate. Sed apertissime doctrinā istam tradit Damascenus multis locis. Nam in lib. 2. Orthodoxæ fidei: Cum liberi arbitrii participes a summo illo opifice cōdit- imus, hinc efficiuntur, ut actiones nostræ in nostra po- testate sint. Et mox unum per alterum explicans: Si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est &c. Et alibi eodem prorsus modo: Nemo putatur hominem operum suorum auctorem esse, eaque in arbi- trio suo ac potestate habere. Et inferius: Aut enim rationis participes homines erit, aut si ratione pradi- tum sit, penes eum quoque actionum a. b. r. i. u. m. a. po- te-

stæ futura est. Et iterum: Ea quæ sunt partim in nostra potestate sita sunt, partim minime sita. In nostra potestate sunt ea quæ liberum est nobis facere vel non facere. Respectu quorum dicit postea in nobis esse, liberam potestatem. Et ad verbum Manichæos: Nam cum na conditi simus ut nobis arb. r. y. libertas insit, in nostra potestate hoc situm est, ut &c. Hinc & D. Thomas Græcos imitatus, Deum vocat liberum & per se potestativum. Ad D. Thom. in cuius imaginem hominem conditum esse di- cit, quatenus & ipse suorum operum princi- pium, quasi liberum habens arbitrium, & suorum operum potestatem. Et mox illam liberi arbitrii rationem explicat per hoc quod est homo actuum suorum Dominus per rationem & voluntatem, seu per liberam arbitrium, hoc est, quod eos habet in potestate. Ex quibus consequens est, arbitrium & hominem esse liberum, quatenus est sua, non alienæ potestatis, quatenus est sui, non alieni juris, quatenus est Dominus & gra- tia sui, non serviens alteri, in cuius videlicet potestate & iure sit res vel actio, respectu cuius libertas exploratur. Nam quod alienæ pote- statis & iuri obnoxium est, illâ consideratione non est liberum, quia nec sui juris nec suæ po- testatis est, sed alienæ potestatis terminis coërit- cetur. Nec dominatur, sed eatenus servit alteri, nec gratia sui est, sed alterius causa.

CAPVT QVARTVM.

Quid sit esse in nostra potestate, seu actum habere in potestate, juxta Augustinum.

QVæ cū mira sint, nunc diligentius ex Augustino explorandum est, quid sit aliquid actum aut rem esse in nostra potestate, seu nos habere ali- quid in potestate, ut accuratius constare possit, quid sit esse aliquid in libero arbitrio, & con- sequenter, quid sit arbitrium esse liberum re- spectu alicuius. Recenti res enim imaginan- tur, illum contrarium modo actum esse in nostra potestate, hoc est, in libero nostre voluntatis arbitrio, & illud tantum nos esse Dominos, quem pro libertate nostro positis omnibus ad agendum necessarium possumus facere & non facere. Quam rem, juxta Augustini senten- tiam creberrimè nobis explicatam, sine du- bitatione fillatur. In eodem igitur loco, ubi de natura liberæ voluntatis ex professo disputans, id liberum nobis esse consti- tuerat ut supra vidimus, quod est seu quod ha- beamus in potestate, mox definit id esse seu ha- bere nos in potestate, quod cum volumus, facimus. Quam definitionem in eodem loco legitur re- rat. Et quamvis eam paulo post conversionem suam adversus Manichæos tradiderit, eam tam- en ad finem vitæ usque servavit, & crebro ad verbum omnes hæreticos, veluti doctrinam certissimam inculcavit & explicavit. Iam enim Episcopus cum Ariano Episcopo Maximo dillorens: Hoc habemus in potestate, quod cum volu- mus, possumus. Præcipuum vero id nobis esse agit, ut quod iam est in potestate faciamus. Et autem notandum

est in potestate, notamus nobis potestatem dari &c. Et cum Pelagianis aperto Marte contingens, cum sibi quaestionem proposuisset, utrum fides hoc est, credendi actus esset in nostra potestate, ita loquitur: Quid igitur ultra quaerimus, quæ doctri- nam hanc dicimus potestatem, ubi voluntati adisset, & sit. c. 31. si vult, facit, si non vult, non facit. Quam definitionem ejus, ut recte intellexerimus, differentiam voluntatis & potestatis accuratissime tradit, quam ipsis ejus verbis potius quam meis, hic subiiciam: Cum duo quædam sint velle & posse, unde nec qui vult, etiam continuo potest, nec qui potest continuo vult: quia sic- ut volumus aliquid, quod non possumus, sic etiam possumus aliquid, quod volumus, sed velle etiam ipse vocabulus resonat, quod ab eo quod est velle, volun- tatis ab eo autem quod est posse potestatis originem accipit. Quapropter sicut qui vult habet voluntatem, ita pote- statem qui potest. Sed ut potestate aliquid fiat, volun- tatis auctoris, id est, adesse debet. Et hoc est, quod presentia voluntatis infallibiliter arguit, utrum facere sit in nostra potestate. Si enim voluntate faciendi imperante fiat, actio illa est in nostra potestate, si non fiat, extra potesta- tem nostram, & proinde in certatem consti- tuta est. Et jam senex reo. Etans libros suos, crebro eandem illam definitionem repe- tit. Nam libro primo Retractationum: Cum enim hoc sit in potestate, quod cum volumus, facimus, nihil tam in nostra potestate &c. Quæ in tract. c. 2.

Dd potestate

potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem. Et libro secundo Retractationum illam exponens sententiam suam, qua dixerat esse in cuiusque potestate quod velit non tamen esse in cuiusque potestate, quod possit: Quod ideo, inquit, dictum est, quia non dicitur esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus fit. Quopropter ex hac doctrina toties iterata patet, ut cognoscamus, utrum aliquid in potestate nostra, seu nobis liberum sit, hoc intuendum esse, utrum fiat quando volumus. Si enim fiat quandocumque volumus, & non fiat quando volumus, liberum est; si vero cum volumus, non fiat, vel si nolumus, fiat, certissimum est, non esse nobis liberum, quia non est in nostra potestate.

Hinc igitur fit, ut imprimis passiones seu id quod patimur minimè soleant nobis esse liberae, quia minimè in potestate, dum plerumque nolentibus fiunt. Vnde Augustinus, Homo in eo quod pateris potestas tua non est: in eo quod facis voluntas tua non est. Et libro octavo de Civitate Dei, ubi ex professo de libertate voluntatis humanae, seu de libero arbitrio disputat, cum dixisset, voluntates nostras in eo apparere, quod volendo facimus, mox de passionibus adjecit: Quicquid autem aliorum hominum voluntate nolens quisque patitur, etiam sic voluntas valet, etsi non illius tamen hominis voluntas, sed potestas Dei est. Quo indicat, passionem illam non esse liberam homini patienti, quia non est in eius potestate, dum fit quando non vult, sed homini eam inferenti, vel Deo. Actiones vero cum aliae sint nostrae, aliae non nostrae: & ex nostris aliae sint imperatae, aliae elicitae, in omnibus illis libertas invenitur, gradatim major & minor, quo magis ad ipsum fontem libertatis, ipsos, inquam, elictos actus voluntatis acceditur. Nam quantum ad alienas actiones attinet, ille in potestate nostra sunt, & consequenter liberae, quae fiunt quando volumus, ut combustio domus, motus brutorum, & similes quarumcumque creaturarum irrationalium actiones, in potestate nostra sunt, quando nobis imperantibus fiunt: si vero nobis volentibus non fiunt, vel nolentibus fiunt, in potestate nostra non sunt. Idem iudicium de actionibus imperatis, extra voluntatem. Nunc enim, verbi gratia, ambulare, manus movere, loqui, videre, & similes actiones in potestate sunt, cum voluntate imperante membra sequuntur, cum vero non sequuntur voluntatis imperium, ita ut homine nolente fiant, vel volente non fiant, non sunt amplius in potestate, & proinde non liberae. Vnde de motibus genitali in jam non amplius in arbitrio nostro sitis Augustinus: Quid est quod oculi, labia, lingua, manus, pedes &c. ut ad opera sibi congrua moveantur, positum in potestate est (hoc est, in liberi arbitrij potestate situm est) quando ab impedimento habentur liberum & sanum: ubi autem ventum fuerit ut filij semmentur ad voluntatis nutum membra in hoc opus creata non servant, sed expectantur ut ea velut sui iuris, id est, sui arbitrij, libere commoveant, & aliquando hoc facit animo volente, cum aliquando factus & nolente? Vbi esse in

potestate & ad nutum voluntatis seu quando volumus nobis servire, idem est: sicut vice versa, fieri animo nolente, idem est quod esse extra liberi arbitrij potestatem & imperium. De cuius libertatis amissione subiicit: Hinc enim non erubesceret humani libertas arbitrij, quod contemneret imperantem Deum, etiam in membra propria propria perdidisset imperium? Quia scilicet non movetur aut quiescunt nutu libertatis, sed ardescunt vel frigescente libidine. Idem profus & in internis facultatibus, intellectu, memoria, phantasia &c. locum habet. Nam earum actiones saepenumero non sunt nobis liberae, quia extra potestatem nostram posita: Nemo habet, inquit, in potestate, quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propria voluntatis, hoc est, liberi arbitrij: per hoc enim explicat quid ante dixisset, esse in potestate. Et mox: Qui nesciat non esse in hominis potestate quid sciat? Et illud solemne Ambrosij crebroque ab Augustino repetitum: Non est in potestate nostra cor nostrum & nostra cogitationes. Quid quod & in ipsa potentia voluntatis hoc idem videre licet? Nam quamvis fons totius libertatis, quae in omnibus nostris emicat actionibus, ex voluntate extrorsum fluat, ut jam diximus, tamen in ipsa voluntate multae volitiones sunt certis temporibus, & certa consideratione extra potestatem, & ideo tunc eatenus etiam extra libertatem. Nam & ibi voluntas potest velle actiones quae tunc quando vult eas, extra potestatem constitutae sunt, atque ita tunc homini non sunt liberae. Sic enim potest homo velle, velleitate quadam amare Deum tanto amore quanto S. Paulus amavit, & nondum potest, quia hoc nondum datum est, quemadmodum quotidie videmus, peccatores velle continere, & nondum posse: quia continere nondum est in eorum potestate, ideoque nec libertate. Qua de causa Christus dixit: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Dantur enim impotentiae seu infirmitates etiam in voluntate, ut experientia imo & Catholica fide certum est: ad quas superandas non sufficit velle, sed requiritur posse, quod homini divinitus dari debet. Hac igitur consideratione, quia non fit aliquid, quando vult homo, etiam in ipsa potentia voluntatis quaedam actiones certis temporibus non sunt liberae. Vnde August. vehementer Pelagium reprehendit, qui dicebat, in nostra esse positum potestatem, hoc est, ut addit, solam sufficere voluntatem hominis, ut in peccatum tentari non incidamus. Et libro 3. de libero arbitrio dicit, hominem, secundum se videlicet consideratum, non habere in potestate ut bonus sit, nempe propter ignorantiam & infirmitatem. Vnde addit explicans quid dixerit, non esse in potestate: Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quod recte faciat &c. Sed de his alias ex professo disputandum erit. Hic sufficit annotasse, etiam quasdam voluntates seu volitiones in certo statu non esse in potestate seu arbitrij libertate, quemadmodum non est Deo aut beatis liberum velle peccare, nec demonibus aut hominibus infidelibus Deum

Lib. 2. c. 1.

De urbis ex-
vito cap. 3.

Lib. 5. de Ci-
vitate cap. 10.

Lib. 1. de
nopt. cap. 6.

Ubi

Lib. de Spir.
S. lit. 234.

Cap. 33.

Lib. de don.
nopt. c. 13.
2. Cor. 10.
24. 4.

Epist. 14.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 10.

Ubi

Deum diligere, aut credere articulos quos nunquam audiverunt, August. dicente: Nullo modo dici potest id quod non audieras, crederes si velles. Hoc est, non potest dici hoc esse in hominis potestate seu arbitrio, hoc enim in potestate & arbitrii libertate est, quod si volumus facimus. Liquet igitur facile ex his quae diximus, omnium interiorum facultatum & sensuum

externorum, adeoque membrorum & rerum quarumcumque; actiones eatenus esse in nostra potestate, & consequenter nobis liberās, quatenus voluntati nostrae subjacent, siue quatenus eas facimus quando volumus, eoque magis aut minus, quatenus imperium voluntatis in his eliciendis & coercendis plus juris & potestatis obtinet.

CAPVT QVINTVM.

Omnis voluntas quo modo fit in potestate, & libera.

Nunc ipsum cubile totius libertatis A lustrandum est; ipsa inquam voluntas nostra, hoc est, volitio, quam sequendo liberum nobis est, quicquid liberum est, & in potestate nostra quicquid in potestate est. Nam quamvis una voluntas seu volitio aliam imperare possit voluntatem, quae ideo libera nobis sit quia in potestate nostra; & ideo in potestate nostra quia sequendo imperantem voluntatem eliciamus eam cum volumus, & cum nolumus non eliciamus; prima tamen illa voluntas imperans, quam imperata velut in potestate nostra, ideoque libera sequitur, per quam aliam volitionem erit in nostra potestate? Respondeo per nullam aliam, sed per se ipsam: unde etiam ratione nullus alterius volitionis libera nobis est sed ratione sui. Quod ex definitione liberi supra tradita perspicue patet. Nihil enim magis tamimus quando volumus, quam ipsam volitionem: & ideo nihil magis in potestate nostra quam ipsa voluntas, id est, volitio constituta est. Est enim ipsa radix totius libertatis quae in omnibus omnino actionibus siue externis siue internis apparet, propter quam solam illae in nostra potestate sunt. Itaque libera est voluntas, hoc est, volitio ratione sui, quia est essentialiter libera. Implicat enim contradictione, ut voluntas non sit libera, sicut implicat ut volendo non velimus, aut non faciamus quod volumus hoc est, ut voluntas non sit voluntas. Hoc enim in plerisque simplicissimis locum habere solet, ut quod alijs competit per accidentalia & extra essentialiam posita, hoc ipsis per se ipsa competat. Quicquid enim differt ab alio, per differentiam differt, ipsa vero prima differentia se ipsa differentia est; & quicquid visum differt, albedinis participatione differt, sed ipsa albedo per se; & quicquid ungitur alteri, unione velut vineolo unitur, sed ipsum vineolum unionis rebus unione unius per se unitum est. Ita quicquid liberum & in potestate nostra est, per voluntatem, id est, volitionem nobis liberum & in potestate est, sed ipsa volitio per se; quia per se ipsa fit, quando volumus.

Sed ipsum jam D. Augustinum accuratissime hoc ipsum explicantem; & velut rem in primis intellectu necessariam crebro inculcandam audiamus. In libro igitur tertio de libertate arbitraria, ubi tota disputationis mole istud

agitur, quo pacto per praescientiam divinae necessitatem, non perimatur libertas voluntatum nostrarum, cum necesse sit omnino fieri quicquid praevideri futurum Deus, ita libertatem voluntatis, id est, volitionis asserit, ut nihil aliud probet, quam eam esse voluntatem, & consequenter eam fieri quando volumus, & ideo esse in potestate nostra & liberam nobis. Cum enim Evodius quicum disputat, dixisset, se nunc beatum esse velle, sed nondum esse, eo quod hoc non esset in potestate sua, sed penderet a voluntate Dei, & proinde sibi hoc non esse liberum, responderet Augustinus: Optime de te veritas clamat: Non enim posses aliud sentire, esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus. Quapropter nihil tam in nostra potestate, quam ipsa voluntas est: Ea enim, pro, in, nullo inveniatur, mox ut volumus, praesto est. Et ideo contradictionem illam quam supra sequi ex eo diximus, quod voluntas seu volitio nostra esse diceretur, & non tamen in nostra potestate, nec libera, luculenter ostendens: Et ideo, inquit, recte possumus dicere, non voluntate vivimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate. Et si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem, hoc est, volitione volumus, quis vel delirus aut lea dixerit? Et paulo inferius ad instantius agens: Quod si non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est, vi divinae praescientiae, ut velit, ipsam voluntatem, id est, volitionem, in potestate non habere (id est, non esse liberam nobis) occurreret ex eo quod ipse dixisset, cum quaequidem, utrumque, beatus sit futurus. Respondisset enim quod iam esset, beatus si potestas esset in te: velle enim, sed nondum posse dixisset. Vbi ego subiicit, de te, id est, de ore tuo, clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas, id est, volitio, deest nobis, non velle volumus: Quod si fieri non potest ut dum volumus non velimus: adeo, utique voluntas volentibus: nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adeo: voluntas revera nostra, id est, volitio, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro, quae est in potestate, LIBERA NOBIS EST. NON ENIM EST NOBIS LIBERAM, QUOD IN POTESTATE NON HABEMUS. Atque POTEST NON ESSE QUOD HABEMUS. Haec a radicibus ostensam impossibile esse, ut volitio non sit in nostra potestate, vel non sit libera: quia impossibile, ut cum volumus non velimus, impossibile, ut cum fit, quod volumus,

si non sit in nostra potestate, impossibile ut quod ita est in nostra potestate, non sit liberum nobis. sit mox ostendere volens, praesentiam futurae voluntatis non tollere nobis, sed potius inferre libertatem ejusdem voluntatis, hoc unicuique tantum ostendit, quod praesentia ista non impedit quin voluntas ista seu volitio maneat in nostra potestate, hoc est, quin maneat voluntas, ipsa enim voluntas per se ipsam voluntas est, & in nostra potestate, & libera: Ita fit, inquit, ut & Deum non negemus esse praesentem omnium futurorum. & nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit praesens voluntas nostra, id est, volitionis, cuius est praesens ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntas est praesens. Non igitur per eius praesentiam nobis voluntas adimitur, scilicet volendi, hoc est, non fit ut voluntas non sit amplius nobis in potestate & proinde libera, quae propter ea nobis certior aderit, quia ille cuius praesentia nulli non potest, a futuram nobis esse praesens. Non potuit evidenter, fortius, magisque peremptorie ex ipsis definitionibus alterius contradictionis a veritate, quae in eorum dictis lateret, qui dicunt voluntatem, id est, volitionem esse posse quae tamen non sit in nostra potestate nec libera. Hoc ipso quippe quo voluntas est, utique voluntas est, hoc est, eo ipso quo volumus, utique volumus. Hoc ipso vero quo voluntas est, iam est in potestate, quia hoc ipso fit cum volumus: hoc ipso igitur etiam libera est: hoc enim, & nisi praeterea, liberum est quod est in nostra potestate. Unde rem legitime confectam esse concludens: Ecce, inquit, iam non nego, ita necesse esse fieri quaecumque praesens Deum, & ita eum peccata nostra praesens, ut maneat tamen nobis voluntas libera, atque in nostra potestate potestate; hoc ipso videlicet quo voluntatem nostram, & non aliud quippiam, futuram esse praesens.

Nec in isto solum loco, & in isto conversionis fervore rem istam docuit, sed in provectione gratiae iam Episcopus in decrepita senectute sapienter, tam Manichaeos quam Pelagianos ista doctrina sanitate revocando semper intuens, a quibus de libertate voluntatis tam sub divina gratia elevante, quam sub cupiditate deprimente voluntatem invidiosissime sepissimeque perlabatur. Itaque cum Felice Manichaeo ipsum libertatem arbitrii imprudenter confectam esse, verba profert ex libro qui Theaurus dicebatur, ubi dicit aliquos Deum legem servare noluisse. Vultus inquit, in his verbis confirmatum esse etiam a nescente quod loqueretur, liberum arbitrium. Qui enim servare legem non vult, in potestate eius est si velit. Non enim dixit non potuerant, sed noluissent. Vbi ex solis volendi verbo arbitrii libertatem asserit. Nimirum quia hoc liberum nobis, quod cum volumus, facimus, seu quod est in potestate ut fiat si velis, non fiat si nolis. Hinc evidentiis & accratius Pelagianos inueniens libro primo Retractionum: In potestate hominis est imitari in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est nisi a Deo detur, hoc est, non est in potestate, nec adest potestas, nisi Deus per gratiam dederit; cum enim hoc sit in potestate

quod cum volumus facimus, nihil tamen in potestate quam ipsa voluntas est, nempe quia statim ipso momento adest cum volumus, sed preparatur voluntas a Domino; eo modo ergo dat potestatem, scilicet dando bonam voluntatem seu volitionem. Et continuo post: Sic intelligendum est & quod dixi postea. In nostra potestate esse, ut vel inferi bonitate Dei, vel excidit eius severitate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem, hoc est, quod facimus quando volumus. Quae cum fortis & potens preparatur a Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile videbatur. Hoc est, cum voluntas seu volitio fortis & potens datur, datur etiam potestas, & ea tam voluntas quam opus pietatis fit in nostra potestate, & liberum. Et adhuc manifestius initio libri secundi, ut exponeret id quod ad Simplicianum dixerat: Quamvis sit in cuiusque potestate, quod velit (id est, Lib. 1. r. liberum cuique quod velit) non est tamen in eius potestate, & in cuiusque potestate, seu liberum, quod possit, ita Commentarii loco subiungit: Quod ideo dictum est, quia non dicimus esse in potestate nostra, hoc est, liberum, nisi quod cum volumus fit; ubi prius & maxime est ipsum velle. Sine ullo quippe intervallo temporis praesens est voluntas, id est, volitio, ipsa cum volumus. Sed hanc quoque ad bene vivendum de super accipimus potestatem, cum preparatur voluntas a Domino. Hoc est, Deus hoc ipso quo dat talem voluntatem, dat etiam potestatem, ratione cuius voluntas in nostra potestate sit, & consequenter dat libertatem illius voluntatis, eo quod hoc ipso libera sit, quo in potestate, & hoc ipso in potestate quo est voluntas, hoc ipso quippe adest quo volumus, Nec Augustinus tantum, sed & S. Anselmus eandem omnino doctrinam tradit & magis explicat. Sic enim loquitur; Omnis potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur, si volo. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas. Cum enim dico quia nolens possum trahi & vinci, non est mea potestas, sed necessitas, & potestas alterius. Quippe non est aliud possum trahi vel vinci, quam alius me trahere vel vincere potest. Vbi manifestissime tradit, id quod Augustinus dixerat, id est, in potestate nostra, quod cum volumus facimus, sive ut ipsissimis Anselmi verbis Augustinus dixit primo Retractionum. In potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Ex quo sequitur nihil tam esse in nostra potestate quam ipsam voluntatem, cum sit impossibile eam ab ipsa voluntate, hoc est, seipsa separari. Sed sancti Anselmi sensum paulo inferius latius declaraturi sumus.

Hinc ergo proficiscitur, Primo, quod apud Augustinum esse liberum arbitrium, & esse aliquam hominis vel Angeli voluntatem seu volitionem, pro ipsdem prorsus usurpantur. Nimirum quia iuxta doctrinam eius apertissime traditam, voluntas seu volitio & libera voluntas idem sunt, sicut velle & libere velle, & impossibile sit ut velle non sit liberum. Patet hoc, primo, ex ipso illo libro tertio de libero arbitrio uberrime. Cum enim difficultatem illam evadendam suscepisset, quomodo

Lib. 3 de lib. arbit. c. 3.

Lib. 2 de Augustinum c. 5.

Ret. 1. p. 22.

Cap. 27.

LIBERUM ARBITRIUM

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

fit voluntas libera, ubi tam inevitabilis apparet necessitas præscientiæ, nihil aliud probat capite tertio, quam Deum ex ipsa hypothefi quæ tractatur, præscire voluntatem, hoc ipso vero præscire liberam voluntatem; quia non esset voluntas si non esset in nostra potestate, seu si non fieret cum volumus. Hoc vero, & aliud nihil, est esse liberam voluntatem. Secundo, quia in libris itidem de Civitate Dei, ubi totis viribus arbitrij libertatem cum præscientia divina conciliat adversus Tullium qui eam labefactare disputatione detestabili nitetur, hoc unicuique tantum ait, Deum præscire quæ faciunt, & tamen aliquid homines voluntate sua seu volendo facere, quod non fieret, si nollet: quod perinde est, ac si diceret, hoc ipso quo volunt est, etiam liberum arbitrium, quia non nisi libere volumus: Nos, inquit, adversus istos sacerdotes ausus atque impios, & Deum dicimus omnia scire, antequam fiant, & voluntate nos facere quæ quibus nobis non nisi volentibus fieri sentimus & noverimus. Et iterum adversus imaginationes ac metum Tullij, qui verebatur ne præscientia perimeret libertatem, ideoque homines ut faceret liberos, fecit sacrilegos: Nec tamen, inquit, ne ideo non voluntate faciamus, quod voluntate, id est, volendo facimus, quia ad nos facturos ille præscivit, cuius præscientia falli non potest. Et paulo inferius: In his angustiis Cicero coarctat animam religiosam, ut unum eligat e duobus, aut esse aliquid in nostra voluntate, aut esse præscientiam futurorum. Quæ sanè Augustini disputatio irivola & inanis est, si voluntas ille possit quæ non sit libera. Statim quippe respondebitur, voluntates illas quas Deus præcivit non esse liberas voluntates, sed necessitarias. Corruit igitur funditus Augustini responso, nisi illo fundamento fulciatur, quod ipse tam opotose, ut supra vidimus, in libris de libero arbitrio collocaverat; quod nulla omnino voluntas præsciri possit à Deo, quin hoc ipso sit libera, cum hoc ipso sit voluntas, ideoque hoc ipso in hominis potestate, quia fit cum vult. Quæ de causa generalissime dicit alibi: Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Nam revera illam ipsam esse basin totius disputationis istius cum Cicero, in libris de Civitate Dei, quæ fuerat antea in libris de libero arbitrio, inde manifestum est, quod eodem modo etiam hic, esse in voluntate, & in libero arbitrio voluntatis, pro ipsa usurpet. Nam argumentum Ciceronis adversus præscientiam cum protulisset, inde concludit: Quæd si ista est, nihil est in nostra potestate, nullum est arbitrium voluntatis, nulla de libertate voluntatis facta mentione, de qua tota Ciceronis erat difficultas. Et infra torquens & reciprocans aliquoties idem argumentum, subinde concludendo repetit, nihil esse in nostra voluntate, & rursum, nihil in arbitrio voluntatis. Quæ sanè ratio est, cur in universis operibus Augustini liberum arbitrium, & voluntatis arbitrium, & voluntas, pro ipsa omnino indifferenter usurpentur, sicut supra exemplis declaravimus & innumeris facile ostendi potest: idque præ-

A cipue in illis ipsis locis, ubi ex professio liberum voluntatis arbitrium & liberam voluntatem astruere, adversus Manichæorum deliria, & adversus præscientiæ necessitatem, & factorum impietatem, vel etiam adversus Pelagianas calumnias nititur. Nam in libro de Gratia & libero arbitrio, cum demonstrandum suscepisset, esse liberum voluntatis arbitrium, inter argumenta, cætera & unum illud format, quod ipsa quodammodo nominatim voluntas conveniatur humana, quando dicitur: Noli vinci à malo: Qui vult venire post me &c. Ex quibus concludit: Nempe ubi dicitur, noli hoc, & noli illud, & ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis momentis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Nam per hoc eum nihil aliud velle, nisi opus fiat voluntate, satis inde patet, quod statim adijcit: Neque cum aliquid se, unquam Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate (sicut Pelagiani intelligebant hoc per gratiam fieri:). Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum. Et paulo post: Vtique cui dicitur: Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conveniatur: velle enim & nolle propria voluntatis est. Quæ ratio cinatio manifeste eadem basi nititur, qua illa in libris de libero arbitrio, nempe quia si velle & nolle propria voluntatis est, necessario etiam in potestate est, quia fit cum volumus aut nolimus, & hoc ipso liberum est. Et nisi nitatur isto disputatio fundamento, non stringit neque Pelagianos, neque Adrumetinos Monachos, qui quando gratia defendere, negari exultabant liberum arbitrium. Statim enim resp. indebitur, gratiam efficere quidem ut opus fiat voluntate, sed non liberam voluntate. In Augustini autem sensu, conclusio solidissima est, omnibus argumenti machinis inconcussa, ut opte quæ in ipsa essentia voluntatis seu volitionis incumbit, ut jam aliquoties explicuimus.

Hinc proficiscitur secundo, ut sicut volitionem nostram liberam esse probat, quia est in nostra potestate & fit cum volumus, ita è contrario omne id non liberum sed necessarium esse docet, quod est extra potestatem, hoc est, quod fit cum non volumus, vel non fit cum volumus: Times quod estis noli erit, & non times quod si nolis non erit. Hoc est, times quod non est tibi liberum, scilicet mortem, & non times quod tibi liberum est, mortem scilicet æternam. Nam explicans quid dixisset: Times, inquit, mortem ad momentum venies nisi nolis: tunc penas in æternum, non venies, si nolueris. Multo magis est quod timere debes, & in potestate habes, ne veniat tibi quod times. Multo luculentius in illa disputatione supra citata contra Tullium, ubi voluntatis libertatem tueri nititur adversus necessitates factorum & præscientiæ, id solum perimere libertatem voluntatis docet, quod facit ut actio non sit in nostra potestate, hoc est, ut fiat nobis nolentibus. si autem fiat quando volumus, & non fiat quando non volumus, satis hoc ipso probatam esse putat arbitrij libertatem: Si necessitas nostra à illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolimus

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

lib. 2. de lib. arbit. cap. 12.

scilicet id quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus recte vel peccatam vivitur sub tali necessitate non esse. Multa enim facimus. QUA SI NOLLEMUS non utique faceremus. Quo primitus pertinet & IPSVM VELLE. Nam SI VOLVIMVS EST; SI NOLEMVS NON EST. Non enim vellemus si nollemus. Ecce eandem iterum contradictionis absurditatem sequi tradit, si voluntas esset sub necessitate, hoc est, si non esset libera, nempe quod volendo nollemus. Nam hoc ipso non est in potestate nec liberam nobis, quod sit nobis nolentibus, sicut hoc ipso est in potestate & liberum quo sit nobis volentibus. Unde mox probans esse liberum nobis arbitrium, nihil aliud probat, quam aliquid à nobis volendo fieri, quod non fieret, si nollemus. Sic enim non esset in libero arbitrio, quia extra nostram potestatem, utpote quæ id volendo impedire non posset.

Lib. 4. de Civ. Dei, cap. 10. Sunt igitur, inquit, nostræ voluntates, scilicet libera nulla necessitate libertatem adimere con-

fricta, ut nullis interjectis præcellerat, & ipse facerent quicquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus. Et mox, ut probet etiam tunc superesse libertatem arbitrij, cum voluntas potentiore voluntate præceditur, ne possit implere quod velit, non aliud profert nisi etiam tunc superesse voluntatem (seu volitionem) quæ non potest aliud esse quam voluntas: Nam

ibidem.

si voluntas tantum esset, id est, nudum velle, nec posset quoddam velle potentiore voluntate impediretur. Nec sic tamen voluntas nisi voluntas esset, nec aliter, sed citius esset, qui velle nisi non posset implere quod vellet. Quod similiter, ut de alijs argumentis Augustini supra declaravimus, nihil omnino ad propositum facit, imò non sine insigni absurditate producit, si fieri potest, ut voluntas adsit quæ non sit libera. Sed si secundum illud immobile Augustini principium, tanta

A sedulitate tot locis ad versus omnes penè haereticos quibuscumque luctatus est, traditum & inculcatum, omnia intelligantur, quemadmodum rerum evidentia & nexu nos compellente intelligere cogimur, quod videlicet hoc ipso aliquid liberum sit, quod est in potestate, & hoc ipso in potestate, quod sit cum volumus, hoc ipso vero extra potestatem arbitrij & non liberum, quo sit cum nolimus; mirabilis appareret in ejus disputationibus contextus rerum. Respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus, & rationationes ejus manent insolubiles. Quæ sane ipsissima ratio est, cur non solum Augustinus, ut supra diximus, liberum arbitrium nihil aliud nisi voluntatem esse definiat, sed sanctus Damascenus apertissime dicat, quod Patres liberum arbitrium voluntatem esse definiunt. Quæ sane tam ipsius Damasceni quam Augustini & aliorum doctissimorum Patrum mens, multo lucidius ex his patefiet quæ mox de necessitate docturi sumus. Hoc interim admonitum lectorem velim, nos cum voluntatem dicimus, non hoc isto nomine intelligere quod illis motibus indeliberatis subiacet, quibus subito concupiscimus, irascimur, trepidamus, antequam ratio vigilet; sed id quod motibus istis resistit aut cedit, hoc est, ipsum illum supremum apicem, cujus est irruentibus undecumque motibus præbere nutum suum, sive assentiam sive dissentiam. Nam illi motus, secundum Augustini mentem, non in ipso mentis apice qui illis supereminet, sed in inferiore quadam ejus parte tumultuantur, ipsamque voluntatis apicem ad se, sive in malo sive in bono blandiendo, aut aliter afficiendo trahunt, aut retrahunt. Tunc enim velle aut nolle dicimus, non cum illis motibus percellimur, sed cum illis assentimus aut dissentimus.

CAPVT SEXTVM.

Duplex necessitas Augustino, coactionis, & simplex seu voluntaria. Illa, non hæc repugnat libertati.

IA M videndum est, quo pacto ad libertatem arbitrij se habeant necessitas in sententia Augustini, ex qua tanquam opposita libertati multo clarius intelligetur, quo pacto libertatem arbitrij accipiendum esse velit. Duplex autem in doctrina ejus necessitas reperitur, una quæ operatur effectum suum ethi nolis, seu quantumcumque renitantis, altera qua simpliciter necesse est aliquid fieri sine renitente voluntatis. Prima illa necessitas, quæ sit aliquid ethi nolis, semper apud Augustinum opponitur voluntati. Impossibile est enim ut id quod sit voluntate nostra, fiat nobis etiam nolentibus; & e contrario, ut id quod sit necessitate seu nobis nolentibus, fiat nostra voluntate. Testimonia istius acceptionis plurima & passim obvia sunt: Hinc illa, Deus omnia bona facit voluntate, nihil mali pa-

Lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. ult.

A titur necessitate. Cuius enim voluntas superat omnia, nulla ex parte quicquam sentit invitus. Et in Epistolis: Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Et in Psalmis: Præstet nobis Deus ut bene serviamus. Nam velimus volumus (id est, necessitate) servi sumus: & tamen si volentes sumus, non necessitate sed charitate, id est, bona voluntate, servimus. Et in Psalmum trigésimum, ponit necessitatem nesciendi cor alterius & nostrum: Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitas? *In Psal. 103.* Mori necesse est & nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult quod erit velit noluit. Dura necessitas, nolle quod non potest evitare. Et contra Faustum: Hoc autem eum (Christum) voluisse ideo certum est quia hoc fecit qui nihil necessitate, sicut Deus reseruit, faceret sed omnia voluntate. Et in tractatibus in Joannem: Ut omnes nascerentur ex Adam, nisi necessitatis fuit ex damnatione, nasci per Christum, voluntatis

Lib. 2. in Joannem.

Tract. 3. in Joannem.

100.

voluntatis est & gratia. Et quia voluntatis esse & potestatis, sed voluntate posse fieri & potestate, idem Augustinus dicit, quia hoc dicitur esse in potestate, quod facimus cum voluntas; Hinc et passim talis necessitas opponitur, non voluntati voluntati, sed & potestati, & consequenter (quod idem est Augustino) arbitrio libertati. Nam testans illud Christi: Potestatem habeo ponendi vitam meam, quo significavit mortem suam in sua libera voluntate esse, sic Augustinus: Non ergo mali necessitate potestatis & voluntate verbum caro factum est, & natus, & passus, & mortuus, & resurrexerat, nulla sua necessitate, sed voluntate & potestate. Et mox quid dicit inter necessitatem & voluntatem, exemplo eius declarat, qui invitatus in carcerem truditur, & eius qui intrat in potestatem voluntate: Nam ergo necessitatem patitur Deus, neque necessitate facti quae fuerit, sed summa & ineffabili voluntate & potestate. Et contra Faustum Manichaeum, Christum Dominum dicit affectiones humanas, tristitiam, gaudium, esuriam, sitim habuisse, sane non necessitate conditionis (scilicet natura mortalis) sed magister voluntate, & divina etiam potestate. Nam homo potest utque est voluit nascitur, est voluit contrariatur, est voluit dormit, est voluit esurit ac sitit: Ille autem omnia ista fecit, quia voluit. Sic etiam nascuntur homines atque patiuntur, non quia volunt, nec quod voluit: ille autem etiam illa quia voluit. Ecce clarissime expolitum, quid sit aliquid subire necessitate: scilicet etiam nolens, undecumque contingat ista necessitas, sive ex natura impetu, sive externa violentia. Quod egr. gic de lazar in libro octoginta trium qualithonum: Nec illa nos terret manus atque mepra calumnia, quia invidiose resistentes animi: Ergo sub necessitate positus fuit, si haec affectiones animi veras habuit: Facile quippe respondemus, ergo sub necessitate positus fuit, quia comprehensa, flagellatus, crucifixus, & mortuus fuit, ut tandem sine pertinacia, si voluit, intelligant, sic cum passiones animi, hoc est, affectiones, voluntati in dispensatione, veras tamen, ut placuit, suscepisse, quemadmodum passiones corporis, eadem dispensatione voluntate sine ulla necessitate suscepit. Quemadmodum nos non voluntate morimur, sic & non voluntate nascimur. Ille autem &c. Denique Augustinus huiusmodi locutionibus refertus est, quibus semper indicat, se necessitate opponere voluntati, ut ea sit necessitas, qua fit aliquid etiam nolens, ut de vita, morte, somno, esurie, siti, & similibus iam supra patuit.

Et quia talis necessitas huiusmodi est, ut nunquam cedat voluntati, sed potius eam renitentem velut pondus urgeat atque premat, hinc est, quod huiusmodi necessitatem se passim dominantem, prementem, pondus, & similibus nominibus vocet. Hinc in libris de libero arbitrio: Vbi natura necessitasque dominatur. Et contra Faustum, de necessitate fatali sic ille loquens quae nascente Christo apparuit, Non, inquit, ad decretum dominabatur. Et contra Lulianum: Nequa istum sub gravi necessitatis pondere ingemere. Et infra, Dicitur es Deum necessitate premi. Hac necessitate Angeli, non premin-

antur &c. Hinc est, quod necessitatem nunquam sine aliqua praestatione audeat usurpare in Deo, sicut ex duobus exemplis iam iam prolatis liquet, eo quod apud ipsum necessitas aliquid contra voluntatem sonet: Nec dicere videmus ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere insitit, quia non potest velle peccare. Quae tamen phrasim, quia in alia significatione usurpatur, apud nos tritissima est. Et istam tunc temporis fuisse continuationem usurpationem ex eo perspicuum est; quod illo invidioso nomine, ut supra vidimus, haeretici dicerent Catholicos, ne affectiones humanas in Christo ponerent, ne sub necessitate esse videretur. Vnde Augustinus: Nec illa nos terret manus atque mepra calumnia, quia invidiose resistentes animi: Ergo sub necessitate positus fuit Christus. Vnde mox subiungit: Sicut ergo necessitate nomine nos nec illos qui quomodo vellet & sine verissima passione &c. sic & nos ipso nomine necessitatis nemini deierret a fide verissime affectans.

Ex quo fluxit & illud, quod veteres ad versus Arianos dimicantes, Deum Patrem negant filium suum tam ex necessitate quam voluntate generalis, qua tamen locutione nihil apud nos usitatum. Ambrosius: Sicut bonus Pater non aut ex voluntate aut necessitate, sed super utriusque, hoc est, natura, illa non generat ex voluntate aut necessitate Pater. Quam Ariatorum objectionem clarioribus verbis soluit Epiphanius dum dicit & in Anclorato & haereti xagelima nona, *ὁ θεὸς θεὸς ἐκ φύσεως, ἐκ φύσεως θεὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας γεννητὸς*; Neque volens genuit neque nolens, sed in natura sua consilio superior est. Et eodem modo Augustinus libro decimo quinto de Trinitate, ab Arianis querentibus: Vtrum Deus volens an nolens, id est, necessitate genuerit, quare ipse vicissim, utrum Deus Pater volens an nolens, id est, necessitate, sit Deus, ut si responderent, nolens, sequeretur illa miseria &c. Cuius rei causa non est alia, nisi quod necessitas coactionem & vim & miseriam conjunctam habeat, & nolentem faciat, quod se passim Augustinus diversis locis indicat, & ex supradictis facile intelligi potest. Quod enim fit etiam nolens, praefecto coacte fit, quando non vis: Hoc certe, inquit, quod noluit servare legem, non a gente tenebrarum cogitur. Quod statim reddit: Hoc ergo quod in sortum voluntate est, ut noluit, peccatum est certe sine aliqua necessitate gentis tenebrarum. Et in libro de natura boni: Eligite utrum necessitate compulsus ut diligeret tenebras, an voluntate seducta. Haec ergo necessitas valde generalis est, & sub ea naturales omnes impetus comprehendit, qua non possunt volendo impediri. Nam & illi quantumcumque naturales sunt, renitente tamen voluntate, suum effectum operantur. Nam velit noluit, homo nascitur, vivit anima, nutritur, creseit, dormit, moritur. Ex quo fit ut quemadmodum necessitas & necessarium apud Augustinum, ita & natura & naturale opponatur voluntati & voluntario sive libero: Nulla culpa, inquit, deprehendi potest, ubi natura necessitasque dominatur. Hinc motum lapidis & animi, quo uterque deorsum

Lib. de nat. & grat. s. 16.

ib. 83. 99. q. 80.

ib. 4 de sic. 4.

Ep. ph. in Ancl. & haer. xxi. 97.

Aug. lib. 16. de Trinit. c. 20.

Lib. de nat. cum Felice

Lib. de nat. boni. 42.

Lib. 3. de lib. arbitrio. c. 1.

Lib. 3. c. 1.
Cont. Faust.
Cont. Jul.
Imp. 150

deorsum cadit, in eo discrepare docet, quod
lib. 7. de lib. arbit. c. 14. lapis naturalis est motus, animo vero iste involunta-
 rius. Et explicans quid hoc sit, naturale idem
 valere vult, quod non habere in potestate, hoc
 est, fieri etiam nolens. In eo, inquit, dissimilis est
ibid. motus animi & lapidis, quod in potestate non ha-
 ber lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animas
 vero dum non vult, non va movetur. Et ideo lapis
 naturalis est, ille motus, animo vero voluntarius.
 Quam oppositionem inter naturale & volun-
 tarium, & quod voluntarium sit idem quod
 habere in potestate, seu fieri cum volueris,
 ibidem sepius videre licet. Hinc & in libro
lib. cont. Se- cundum c. 14. contra Secundinum: Erit ergo (consensus)
 aliqua natura, que nec anima naturali sit, quoniam
 si nolit non erit, nec illi malo, cui anima voluntate
 consentit. Et adversus Felicem Manichæum
 illa exponens verba Christi apud Mattheum:
 Aut facite arborem bonam &c. quibus liberum
 arbitrium convenitur. Cum ergo dicit, inquit,
 aut hoc facite, aut illud facite, potestatem indicat non
 naturam. Vbi per potestatem id significat,
 quod si in supra toties dixit, habere in potesta-
 te, seu facere si volueris, cum natura sit immu-
 tabilis, & operetur etiam nolueris. Hac de ge-
 nuino usu istius vocis (necessitas) tam pro-
 lixe cum tædio forsitan Lectoris explicata
 volui, ne cum nomen istud necessitatis au-
 diunt forte fallantur, sicut multos viros do-
 ctos falli certum est, qui cum necessitatem au-
 diunt, nihil aliud suspicari possunt, quam de-
 terminatorem ad unum, cum sit certissimum
 aliter ab Augustino & patre omnibus anti-
 quis scriptoribus usurpari. Quod usque adeo
 verum est, ut cum de illa necessitate sermo in-
 cidit, quæ significat nudam determinationem
 voluntatis ipsius ad unam partem, non audeat
 eam nomine necessitatis exprimere nisi ex-
 plicando quid sibi velit, ut infra ex ipsis
 testimonijs eius oportunior loco producen-
 dis patet.

Doctrina igitur Augustini est, necessitas item
 illam primam prout etiam naturam sic expli-
 cationem completur (nec aliud est respectu
 voluntatis, quam quædam vis aut violentia
 aut coactio, qua operatur id quod potest, etiam
 nolente voluntate, capitaliter repugnare liber-
 tati eamque funditus perimere, non autem illam
 necessitatem quæ est simul voluntaria, qua sci-
 licet simpliciter necesse est aliquid fieri non
 repugnante sed immutabiliter volente volun-
 tate. Mira videbitur S. hollæticis ista doctri-
 na, & tamen in Augustini principijs est indu-
 bitata. Quæ quamvis apertissime sequatur
 ex principijs iam prolatis, juxta quæ esse libe-
 rum arbitrium, non est aliud quam habere
 actum in sua potestate, & in potestate habere,
 non est aliud, quam fieri quando volumus,
 quod omnium maxime in quacumque volitione
 locum habet (quemadmodum instantissime
 docentem & inculcantem Augustinum au-
 divimus) operæ pretium tamen est, ipsum
 illum Doctorem proprijs verbis ex proprijs
 principijs id ipsum deducentem intelligere, ne
 quis forte aliquibus ratiocinationis præligijs

A sibi illud putet. In libro igitur quinto de Ci-
 vitate Dei, ubi adversus cuiusvis fati aut præ-
 scientiæ necessitatem arbitrij & voluntatis li-
 bertatem ex professo asserit ac tractur, ita rem
 expeditissimam juxta principia sua ultata jam
 deducta facit, ut nulla tergiversatione eludi
 posse videatur. Locus interger producendus
 est, ut liquidius quid sibi velit pateat: Vnde *lib. 7. de*
Stoic. laboraveunt causas rerum ita distinguere, ut
qua dam subtraherent necessitati, qua dam subde-
rent, itaque in his quas esse sub necessitate volue-
rant, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet
non essent libera, si subderentur necessitati. Si enim
necessitas nostra illa dicenda est, que non est in nostra
potestate, sed etiam si nolimus efficit, quod potest, sicut
est necessitas mortis; manifestum est voluntates nos-
stras, quibus recte vel perperam vivimus, sub tali neces-
sitate non esse. Nam si volumus, est: si nolimus non
est. Non enim vellemus si nollemus. Si autem ista de-
finitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse
esse, ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam im-
mutamur, ut nobis auferat libertatem voluntatis. Ne-
que enim & vitam Dei & præsentiam Dei sub ne-
cessitate posuimus. Si dicimus necesse esse Deum semper
vivere & cuncta præservare; sicut nec potestas eius mi-
nuitur, cum dicitur mori fallique non posse. Sic enim
hoc non potest, ut potius si posset, minor esset utique
potestas. Recte quippe omnipotens dicitur, qui ta-
men non potest falli non potest. Dicitur enim omni-
potens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult.
Quod si etiam a cederet, nequaquam esset omnipotens.
Vnde propterea quod ad id non potest quia omnipotens
est. Sic etiam cum dicimus, necesse est ut cum volu-
mus, libero voluntatis arbitrio, & verum procul dubio di-
cimus. & non ideo ipsum liberum arbitrium neces-
sitati subiicimus quæ admittit libertatem. Sicut igitur
nostra voluntates, & ipsa faciunt quicquid volendo
facimus, quod non feret si nollemus. Ecce clarissi-
 C mis verbis distinguit hic duplicem illam
 quam diximus necessitatem, unam quæ non
 relinquit actum in nostra potestate, hoc est, ut
 ipsemet explicat, quæ nobis etiam nolentibus
 seu invitis & coactis operatur effectum suum;
 alteram quæ simpliciter aliquid est necesse fie-
 ri, sicut vivere, præscire, non mori, non falli
 respectu Dei; illam repugnare docet libertati,
 istam minime. Repugnantiam autem illam
 ostendit ex eo, quod sequeretur nos velle si-
 mul & nolle. Cum enim necessitas illa talis
 sit, quæ nolente voluntate, hoc est, renitente
 voluntate perficit effectum suum, quando vult
 autem non renitatur, apertissime sequitur,
 eam velle simul & nolle, si voluntas seu velle
 sub tali necessitate poneretur. Qua de causa
 de illa necessitate loquens, semper utitur ver-
 bis subiicendi, subdenotati necessitati, esse sub
 necessitate, videlicet dominante, premente,
 cogente voluntatem. Hac autem submoti ne-
 cessitate nullam aliam timet libertati volun-
 tatis, quantumvis dicatur esse necessarium ut
 D velimus. Vbi de necessitate determinationis
 ad unum eum in primis loqui, ex multis ma-
 nifestissime liquet. Primo, quia ut intelli-
 gemus quam necessitatem voluntatis non ex-
 horreat,

Handwritten marginal note in Latin script, partially obscured by the binding.

horreat, profert necessitatem vitæ & præscien-
 tiæ in Deo, in quibus intelligendis, ne liberè
 falleremur, sicut quidam multum hallucinati
 sunt, exponit ea per oppositum, nimirum quia
 mori & falli ipse non potest, quæ sanè ita sunt
 impossibilia, & eorum opposita ita necessaria,
 ut nulla possint ratione mutari. Secundò
 per ipsam naturam voluntatis, quia quicquid
 volendo facimus, non fieret si nollemus. Quo signi-
 ficat necessitatem talem, quæ quomodocum-
 què necessariò velle dicitur, non efficere ut
 non velimus, si volumus, & proinde tale velle
 non esse sub illa necessitate quam libertati tim-
 met. Nempe sub illa necessitate premente,
 compellente ad effectum suum, quamvis noli-
 mus. Sub illa quippe propriè id esse dicitur,
 quod dominando alteri prævaleat. Sub cuius-
 modi necessitate nec illam esse voluntatem,
 statim adijcit, cuius effectus impeditur: quam-
 vis enim effectus ejus impediatur, non tamen
 per hoc efficitur ut non sit voluntas seu volitio
 C: Nec sic tamen, inquit, voluntas nisi voluntas
 esset, nec alterius sed eius esset qui velle. Ex quibus
 apertè coniectaneum est, omnem omnimò vo-
 luntatem quantumcumque ad unum determina-
 natam, nulla tali necessitate, qua dicitur ne-
 cesse esse ut velit, desinere esse liberam, quia
 non desinit esse voluntas, quæ non esset si nol-
 lemus. Sicut enim omnis voluntas necessariò
 est voluntas, ita juxta hoc principium, etiam
 liberi arbitrij. Neque enim quenam (ò ab-
 surditatis erupturum arbitror, ut qui ad
 unum volendum determinatus est, non velle
 suspicetur: cum ardentè, tenaciter, constan-
 ter velle, & ita velle aliquid, ut contrarium
 ejus velle non possit, sit maxime velle & id-
 eò maxime in potestate, & maxime liberum.
 Nam sicut libertas esse non potest sine
 voluntate, ita nec voluntas ulla sine arbitrij
 libertate, juxta id quod Augustinus ipse con-
 cludendo subiungit: *Necesse est ut cum volumus
 liberi velimus arbitrio.*

Hinc est genuinam verissimamque loci il-
 lius de Civitate Dei intelligentiam, quod sola
 videlicet necessitas illa violenta sub qua arbi-
 trium premitur atque cogitur, seu necessitas
 coactionis libertati arbitrij adverteatur, non
 autem determinationem ad unum, non solum
 omnia Augustini principia quæ tradidimus
 fateri cogunt, & omnes circumstantiæ istius
 loci clamant, sed etiam ipse divus Thomas
 multis locis aperte confiteretur. Nam quæstione
 vigesima secunda de veritate, quæ est de ap-
 petitu boni, articuli secundi resolutionem ita
 inchoat: *Dicendum, quod sicut potest accipi ex
 verbis Augustini de Civitate Dei, duplex est necessitas.*
*Necessitas scilicet coactionis, & hæc in volentem nullo
 modo cadere potest. Et necessitas naturalis inclinatio-
 nis, sicut dicitur Deum de necessitate vivere.* Et ad
 quartum argumentum eiusdem articuli, quo
 jam exposita sibi obijerat, præmissa verba Au-
 gustini: *Si illa desinitur esse necessitas secundum quam
 dicitur necesse esse ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nec-
 esse est ut volumus.* Sic respondet sanctus Tho-
 mas: *Ad quartum dicendum quod Augustinus loqui-*

*tur de necessitate naturali, quam à voluntate non
 excludimus, respectu aliquorum. Et hæc necessitas
 in divina voluntate invenitur, sicut in divino esse. Et
 ad primum in contrarium, ubi Augustinus li-
 bro quinto de Civitate docuisse dicebatur,
 quod voluntarium non potest esse necessarium,
 hoc est, sub necessitate, ut Augustinus loqui-
 tur, respondet, quod autoritas illa est intelligenda
 de necessitate coactionis quæ repugnat voluntati, non
 autem de necessitate naturali conditionis, quæ se-
 cundum Augustinum in quinto de Civitate Dei, volun-
 tati non repugnat. Et mox ad tertium: dicen-
 dum quod libertas secundum Augustinum opponitur
 necessitati coactionis, non autem naturalis inclinatio-
 nis. Et quæstione decima de potentia articulo
 secundo ad quintum: *Ad quantum, inquit, di-*
centium, quod naturali necessitas, secundum quod
voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felici-
tatem libertati voluntatis non repugnat, ut Augusti-
nus docet in quinto de Civitate Dei. Libertas enim
voluntatis violentia vel coactioni opponitur. Et in
ultimo suo opere ceterorum operum ac Theo-
logiæ summa, sic respondet Augustini loco
sibi objecto, quod voluntarium non potest esse
necessarium: Ad primum dicendum, quod verbum
Augustini est intelligendum de necessitate coactionis.
Necessitas autem naturalis, non aufert liberta-
*tem voluntatis, ut ipsemet in eodem libro dicit.**

Ex his vides quam enormiter aberrant illi,
 qui ut prædant ad libertatem arbitrij requirunt
 indifferentiam, & abesse debere necessitatem,
 illo loco videntur Augustini de Civitate Dei,
 cum non tantam ex usu vocis necessitas, quem
 apud Augustinum & veteres Scriptores habet,
 sed ex ipsa contextus evidentiâ perspicuum sit,
 eum de necessitate coactionis loqui. Nec ista
 eorum hallucinatio in solis Augustini scriptis
 stetit, sed ubicumque in sequentibus Patribus
 illud necessitatis nomen à libertate secludi vi-
 derunt, statim illam necessitatem voluntatis
 ad unum determinatè suspicari sunt, eoque
 notissimam illam libertatis divisionem à ne-
 cessitate, à peccato, à insensu, quæ ab Hugone,
 Bernardo, Magistro sententiarum, & alijs
 traditur, traxere; cum Scholasticorum anti-
 quorum unanimi iudicio necessitas coactionis
 in illa divisione intelligenda sit. Sed hoc suo
 loco reservandum.

Nunc verò in Augustini sensu astruendo
 pergamus. Nam eadem illa doctrina, quod
 sola necessitas coactionis adimat libertatem,
 non necessitas illa simplex & voluntaria, ex
 alijs ejus locis non difficile demonstrari potest.
 Nam libro tertio de libero arbitrio, cum simi-
 liter necessitas ad destruendam libertatem ar-
 bitrij urgeretur, duplicem distinguit neces-
 sitatem: unam qua nobis in vitis & nolentibus
 efficit id quod potest, nempe coactionis; alteram
 simplicem. Illam dicit tollere volunta-
 tem liberam, hanc non tollere. Adversus pri-
 mam enim necessitatem respectu voluntatis,
 sic disputando eam tollit: *Arrende quæso quanta
 coactione dicatur si præscivi Deus futuram voluntatem
 meam quoniam nihil aliter potest fieri quam præsciri,
 necesse est ut volumus, quod ille præscivit, id est, cogor
 id velle.*

De Thom. q. 22. ar. 2. ad 3.

ad 4. mas.

De act. 10. de potent. art. 2. ad 3. 1. p. q. 33. a. 1. ad 1.

lib. 3. de lib. arb. c. 3.

id velle, ut ex eo quod sequitur liquet: *Si autem necesse est, non iam voluntate sed necessitate, id est, coactum id me velle fatendum est.* Hoc erat argumentum oppugnantium libertatem arbitrii: quod sic retundit Augustinus, ut contradictorium præscientiæ sequi dicat ex præscientia, quia videlicet qui necessitate cogitur, non vult, sed potius resistit voluntate, cum tamen præscientia eum velle supponat. *O stultitiam, inquit, singularem!* Quomodo ergo non potest aliud fieri quam præcavit Deus, si voluntas non erit, quam voluntatem futuram esse præcaverit? Omisso illud a me monstruosum, quod paulo ante dixi eundem hominem dicere, necesse est, ut ita velim, qui **NECESSITATE SUPERPOSITA** instat scilicet ponderis cogentis auferre videtur voluntatem. *Si enim necesse est ut velit, unde vult cum voluntas non erit?* Nempe quia ut alibi dicit, *qui cogitur non vult.* Hæc est prima necessitas violentiæ seu coactionis quæ omnem omnino adimit libertatem. **Nunc de secunda illa simplici necessitate, quæ sine coactione simpliciter aliquid necessarium**

Lib. 1. oper. imperf. 151.

Lib. 1. oper. imperf. 151.

CAPVT SEPTIMVM.

Idem ostenditur ex libertate Dei.

CONSTABVNT verò hæc omnia **A** (de duplici ista necessitate, una violentiæ, alterâ simplici, cum qua libertas voluntatis maneat integerrima.) longè evidentius, si sensum Augustini de libertate ipsius Dei & beatorum hominum Angelorumque protulerimus. Nam quod ad libertatem Dei attinet, sapissime docet, id quod sine testimonijs eius per se ipsum est manifestum, Deum esse liberum, et si peccare non possit. Cum enim Iulianus urgeret liberum id tantum esse quod facere posset bonum & malum, id est, peccare & non peccare, responderet ei Augustinus: *Non est ergo liber Dominus, de quo dictum est, negare se ipsum non potest. Et de quo etiam ipse dixit, Deus esse nisi iustus non potest.* Et alio in loco ejusdem operis: *Libertatem non est nisi quod quis potest velle, id est, bonum & malum. Liber ergo Deus non est, qui malum non potest velle; de quo etiam ipse dixit, Deus esse nisi iustus non potest.* Sicone Deum laudas, ut ei auferas libertatem? Subijciendo scilicet necessitati boni: *An potius intelligere debes, esse quandam beatam necessitatem, quæ Deus iustus non potest esse.* Porro necessitas illa non peccandi in Deo non est aliud quam firmissima, indeficiens, æterna, & immutabilis voluntas non peccandi, seu potius firmissima, indeficiens, æterna & immutabilis voluntas seu amor iustitiæ, æquitatis, atque fidelitatis. Omnis enim impotentia deficiendi seu mutandi se de bono in malum, non est aliud quam potestas iustissimæ & rectissimæ voluntatis. Iuxta illud Augustini: *Quod ait se non posse, non deficientis est, sed in eo quod de Patre natus est, permanenti, tanquam laudabile est, omnipotentem non posse mutari, quam laudabile est, quod omnipotens*

Lib. 1. oper. imperf. cont. l. 1. f. 151.
Lib. 1. oper. imperf. cont. l. 1. f. 150.

Cont. Serm. Arian. 14.

Cont. Serm. Arian. 14.

esse dicitur, quæ libertatem non lædit, sed potius hoc ipso quo voluntatem affert, statuit. Quod si pergit Augustinus, non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est ut velit, ipsam voluntatem in potestate non habere, hoc est, voluntatem quidem futuram, sed necessariam non liberam, occurreret ex eo quod ipse dixisti, videlicet tunc non habere nos potestatem, cum nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non utique volumus &c. *Voluntas itaque nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate.* Porro quia est in potestate libera est nobis &c. quæ supra deduximus. Nescio quid manifestius urgentiusque proferri posset ad demonstrandum volitionis cuiusque libertatem, etiam illius quam nos habere necesse est. Non enim negari potest, illam esse & quidem præcipuum potentissimamque volitionem, & ideo maxime esse in potestate, quia maxime fit cum volumus, & idcirco maxime libera est, juxta definitionem Augustini jam sæpè repetitam.

Lib. 1. oper. imperf. 151.

Lib. de nat. grat. 46.

Lib. de nat. grat. 46.

juntatis, prorsus eadem esse apud Augustinum, tum denique, quod responsio sit incepta, si Pelagius libertatem negante cum naturali necessitate consistere, Augustinus de voluntate respondeat, de qua cum Pelagius nulla quaestio est. Non voluntatem igitur tantum, sed libertatem voluntatis iustitiae Deo asserit Augustinus; imo hoc ipso libertatem quo voluntatem; juxta definitionem Augustini jam sepe traditam. Vnde alibi comparat illam voluntatem qua Deus se negare, hoc est, peccare non potest, cum voluntate obdurata peccatorum qui non possunt credere, quia firmiter nolunt: *Sicut ergo, inquit, quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis divinae, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanae.* Nempe quia utraque liberissima voluntas est, etsi per seipsam neutra possit ullam omnino ratione mutari.

Hoc igitur modo doctrinam illam Augustini de libertate Dei, quatenus peccare & injustus esse non potest, intellexerunt Veteres qui eam imitati sunt. Nam sanctus Anselmus volens ostendere Angelos atque Deum non necessitate sed libertate suae voluntate justos esse, non recurrit ad hoc quod possint hoc vel illud bonum facere, ut communiter recentiores solent, sed ad radicem altiore, ipsam scilicet voluntatem iustitiae sempiternam. Cum enim dixisset Angelos esse justos & laudabiles libertate non necessitate, quia iustitiam semper tenent, de Deo subiicit: *Quia propter quoniam Deus perfectus habet a se, quae nihil habet, ille maxime laudandus est de bonis quae habet & servat, non ulla necessitate, sed propria & aeterna immutabilitate, scilicet voluntate.* Et explicat alibi: *Nihil ibi operatur necessitas non faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei, sola voluntas qua veritatem semper, quia & ipse veritas est, sic ut esse vult.* Et sanctus Ioannes Damascenus volens probare creaturam rationalem, esse non necessitate constructam, sed liberam voluntate, pro-

bat ex Deo: *Id quod hinc, inquit, perspicuum est. Nam cum Deus natura bonus sit, & natura conditor & natura Deus, haudquaquam hac necessitate est. Equis enim hanc ei necessitatem imposuerit. Vbi non necessitatem sed liberam voluntatem respectu bonitatis ac deitatis ponit, quatenus illa Dei libera voluntate non necessitate diliguntur. De arbitrii quippe libertate, non naturam sermo est, quomodo Ioannes Scotus similem Augustini locum expunit. Et sanctus Bernardus: *Caelstis Angelus aut etiam Deus ipse permanet libere bonus, propria scilicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate.* Et iterum: *Ceterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam id quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas. Quod si quis non vult in bonum resipere non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obdurnata voluntas, ac voluntaria obstinatio.* Et iterum evidentissime: *Quemadmodum ipse (Deus) sui iuris erat, suaeque ipsius voluntatis (id est, libertatis) non necessitatus erat quod bonus erat, ita &c.* Et inter Scholasticos sanctus Thomas: *Deus sua voluntate libere amat seipsum licet de necessitate amet seipsum.* Et Ioannes Scotus: *Voluntas divina necessario vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera.* In quibus testimoniis divi Augustini doctrinam genuinè consignantibus, certissimum est, non venisse veteribus in mentem, ut libertatem Dei qua peccare & injustus esse & seipsum negare non potest, in eo ponerent: quod potest hoc vel illud bonum facere, ut recentiores putant, sed in hoc ipso quod liberissime, quamvis necessario, iustitiam bonitatemque suam diligit. Eodem prorsus modo quo beatos Angelos, non eateus liberos esse voluit, quatenus possunt hoc vel illud bonum facere (sicut Scholastici Scriptores veteres renitentes ex privatis suae doctrinae principiis torquere voluit) sed in hoc ipso quod immobili voluntate Deum ita diligunt, ut peccare non possint, ut jam dicendum est.*

CAPVT OCTAVVM.

Item ex libertate beatorum hominum & Angelorum.

SE D libertas beatorum sive hominum sive Angelorum, multo invictius demonstrat, simplicem illam necessitatem, sublata omni omnino indifferentia & contrarietatis & contradictionis, non officere, in doctrina sancti Doctoris, libertatis arbitrio. Pro quo intelligendo norandum est, doctrinam Augustini esse constantissimam adversus Pelagianos, primum hominem quidem fuisse liberi arbitrii, sed ita ut bene velle posset & male, sed in futura vita arbitrium fore liberum in bono, usque adeo ut male velle non possit, idque non aliqua metaphoricâ libertate, sed illâ omnino, qua dicitur liberum arbitrium. Qua de re sic Augustinus: *Sic enim*

oportebat prius bonum fieri ut & bene velle posset & male, nec gratis si bene, nec impiane si male. postea vero sic erit, ut male velle non possit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium quod omnino non poterit servire peccato. Et in libro de Correctione & gratia: *Possit enim (Adam) perseverare etiam si velle quod non vult, de libero descendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, ut bene velle posset & male. Quid erit autem liberius libero arbitrio quando non poterit servire peccato: quia futura erat homini sicut facta est & Angelis (sicut merces meriti. Et paulo post: Prima ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare, id est, non deficere ab amore boni, novissima erit multo maior, non posse peccare, id est, non posse deficere. Quod*

continuo

con iud. verbis alijs eodem sensu exprimit: *Prima erat perseverantia potestas, bonum, id est, Deum, posse non deserere; novissima erit felicitas perseverantia bonum non posse deserere. In eo quippe peccatum situm est, quod à bono, hoc est, à Deo deficitur. Et in libris de Civitate Dei luculentissimè: Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum. Nam primum liberum arbitrium, quod homini datum est, quando primum creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit peccare: hoc autem novissimum eo potentius erit, quo peccare non poterit. Arbitrium illud manere tamen liberum est si peccare non possit, id est, est si infirmitas illa deficiendi & cadendi ex voluntate bona seu amore Dei auferatur, probat ex libero arbitrio ipseus Dei: Certe Deus ipse nunquam quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? pluribus testimonijs id aliter posse uberior si res postularet, sed in re manifesta non est immorandum. Nam ex istis valde luculentis apertissimum est, de proprijs dicitur libertate esse sermonem, à qua scilicet & ipse Deus liberi arbitrii esse dicitur, & quam Pelagiani acerrimè oppugnabant, contendentes nec ante gratiam, neque post gratiam esse liberum arbitrium, juxta doctrinam Augustini, eo quod ante gratiam libertas mali necessitate, post gratiam boni necessitate & mali impossibilitate tolleretur, ut latius infra dicturi sumus. Hunc enim eorum errorem percussit Augustinus, cum tam sollicitè liberum arbitrium in futura vita, cum indeclinabili illa non peccandi voluntate permanens esse contendit.*

Hanc igitur doctrinam cum sit certissima, quamvis & Scholastici admittere videantur, in ejus tamen intelligentia non mediocriter hallucinantur. Arbitrantur enim, nihil aliud hic Augustinum tradere, quam quod liberum arbitrium ideo liberum in beata vita futurum sit, quia erit indifferens ut hoc bonum eligat vel non eligat, vel etiam incommutabile illud. Quod enim in pluribus alijs doctrinæ capitibus eis contigit, & sæpius in hoc opere demonstrabitur, hoc etiam in præsentem argumento eis usum venit, ut Augustini verba in sensu à se præoccupatos, quamvis alienissimos ab ejus mente, detorqueant. Cum enim ipsi nullam suspicari possint libertatem arbitrii, nisi semper hæsitantem & quasi in bivio quodammodo fluctuantem ut eligat vel non eligat, eligat hoc aut illud, putant & Augustinum cum liberum arbitrium nominat, de simili semper indifferentia loqui. Quo sanè nihil absurdius dici potest. Nam quamvis non neget Augustinus talem indifferentiæ statum etiam sub arbitrii libertate, quamvis infimum & abjectissimum, comprehendi, solum tamen istum eo nomine designari, capitaliter ejus doctrinæ adversatur. Quod ita verum est, ut cum tot libros exaraverit Augustinus de libero arbitrio adversus Manichæos, de gratia

A non tollente libertatem adversus Pelagianos, vix ullum vestigium reperiri possit, ubi de ista libertate loquatur. Sed de hoc alias uberior. Nunc tantum dico, dum Augustinus docet liberum arbitrium beatorum ita liberum esse ut peccare non possit, nullo modo istud velle quod Scholastici imaginantur, de indifferentia ad hoc vel illud bonum, sed quod liberum arbitrium erit liberrimum in illo ipso affectu & voluntate non peccandi, hoc est, in illa stabili, perpetua & immutabili voluntate non deficiendi ex amore Dei. Quæ voluntas non est aliud, quam amor firmissimus æquitatis & justitiæ sempiternæ, quæ est Deus noster. Peccare namque Augustinus non est aliud, quam à bono, hoc est, à Deo seu Dei amore qui est veritas & justitia deficere, sicut pluribus testimonijs commoustrare facillimum est. Vnde illud in libro duodecimo de Civitate Dei: Cum se voluntas relicto superiore ad inferiora convertit, efficitur mala. Et inferius: Deserere ab eo quod summe est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam. Et rursus: Nec talem voluntatem facit nisi defectio quæ deseritur Deus, cuius defectio etiam causa utique deficit. Et clarissimè paulo post de Angelis loquens: Et à quo facti sunt, amore cum quo facti sunt, cohererunt. Eoque sunt isti ab illorum societate discreti, quod hi in eadem bona voluntate, id est, amore, manserunt, illi ab ea deficiendo mutati sunt, mala scilicet voluntate, hoc ipso quo à bono defecerunt. Vnde in libro primo contra adversarium legis & Prophetarum, quod sæpe docuit, Adamum potuisse peccare si vellet, hoc vocat, posse deserere Deum, & in celestibus rebus esse creaturam, quæ nunquam deserit Deum. Ex quibus constat, licet peccare est ab amore Dei seu bona voluntate deficere, ita non peccare, est in amore stabilem & immobilem permanere, & peccare non posse est, non posse ab amore seu bona voluntate deficere. Vnde illud trinitissimum Augustinus Carnis est quæ non peccat, quia caritas est bona voluntas seu amor Dei. Hinc est enim quod illam voluntatem non peccandi in Angelis vocat voluntatem quæ semper incommutabilis cum veritate persit, nunquam autem peccare volunt: quæ perseverantissimè à voluntate non peccandi & perpetuam tuenda iustitia voluntatem; imo liberam voluntatem quæ non peccant. His ergo tantum certissimis prædictis fundamentis, docet Augustinus, arbitrium Beatorum esse liberrimum, in hoc ipso quod peccare non possint, hoc est, in illa ipsa immobili voluntate non peccandi, seu non deficiendi ab amore Dei, seu, quod idem est, in illa stabilissima æternæque voluntate fruendi incommutabili ejus veritate atque justitia. Impotentia quippe deficiendi non est aliud, quam potentia permanendi, seu immobilis firmitas semper amandi.

Hunc igitur esse verissimum indubitatumque sensum Augustini, ex pluribus capitibus evidentissimè demonstrari potest.

Primò ex ipsa illa comparatione utriusque libertati, primi hominis & Beatorum, & ex phrasibus quibus utitur. Nam cum dicit, primum

lib. 12. c. 2.

Cap. 7.

Cap. 9.

Lib. 1. c. 1. Advers. legem & Prophetas. c. 14.

Lib. 3. de lib. arbitrii. c. 5.

Ibid.

mum hominem ita liberum fuisse ut bene velle A
 posset & male, non hoc vult Augustinus, quafi male velle seu peccare posse, pars esset libertatis ejus, sed hoc, quod ita esset libera voluntas in bono, ut tamen in eo voluntas non esset stabilis, sed deficere posset; postea vero voluntas illa tam erit stabilis ut deficere seu peccare non possit, & idcirco liberior. In qua comparationis istius intelligentia, nulla ratio habetur potestatis peccandi, quasi pars esset libertatis, sed tantummodo potestatis benefaciendi seu bonæ voluntatis, quam in Adamo & Beatis differentem in eo fuisse tradit, quod in Adamo esset adhuc mobilis & infirma, in beatis immobilis, robusta, perpetua, & idcirco liberior. Patet hoc in primis ex illis ipsis locutionibus allegatis, quibus dicit ante ita liberum fuisse, ut posset non peccare, non deserere Deum, id est, ut alibi dicit, ut posset perseverare in bono, perpetuam habere voluntatem ad permanendum cum Deo. B
 Postea vero liberius futurum, quia peccare non poterit, quia peccato servire non poterit, quia bonum deserere non poterit. Quæ perspicue significant, non in eo majorem esse libertatem, quod tunc poterit eligere hoc vel illud bonum (de quo nunquam vel verbulo Augustinus mentionem fecit) sed quia non amplius poterit voluntas bona mutari. Quod clarius adhuc significatur in ultimo loco ex libris de Civitate Dei. Cum enim dixisset, nec ideo liberum arbitrium habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt, statim adjicit: Magis quippe erit liberum & delectatione peccandi, usque ad delectationem non peccandi inclinabilem liberum. Hoc est, in eo erit arbitrium, seu voluntas liberior, quod eo usque crescat libertas non peccandi seu non deficienti ex amore Dei, quod cum ante tantummodo non delectaretur peccare (hoc est, ut nulla deficienti delectatione seu titillatione tangeretur, tunc ita idem arbitrium seu voluntas in libertate roborabitur, & implebitur celestis amoris delectatione, ut neque delectatione peccandi seu deficienti tangi possit, sed potius inclinabiliter Deo delectetur. Significatur ergo, libertatem arbitrii in illa ipsa non peccandi seu bene volendi voluntate crescere, nec umbra est ulla, vel ibi, vel in omnibus scriptis ejus, quod libertatem in eo majorem fieri velit, quod possit eligere vel non eligere, hoc eligere vel illud bonum. Quid enim hoc ad majorem non peccandi libertatem facit, quod in illis arbitrium indifferens moveat, cum & in hujusmodi electione & non electione, vel in electione hujus vel illius boni tanto fuerit indifferentionis, quanto minus intellectus acie penetrabat, quod bonum cum summo bono inseparabili vinculo neceretur. Hoc enim quo penetratur magis, eo minor est indifferentionis electionis alterius, & quo minus, eo major. Sed, ut dixi, nullum vestigium est vel ibi vel usquam alibi quod in illa indifferentione posuerit Augustinus majorem arbitrii libertatem; cum ad propositum ejus nihil profus faciat, sed arbitrium in illo ipso amore justitiæ liberum fieri docet, dum ab illo non

potest amplius peccando deficere. Hoc enim ipsum in eodem loco manifestat id quod uberius adjicit: Sed quia peccavit ista natura cum peccare potuit, largiore gratiâ liberatur, ut ad eam perducatur libertatem in qua peccare non possit. Ecce in eo ipso ponit majorem illam libertatem arbitrii, quod gradatim voluntas eadem liberior in non peccandi potestate fiat, dum fit robustior, immobilis & perpetua, quæ mutari non possit succedente voluntate peccandi, sicut in Adamo non fuit perpetua, sed deificando mutata est. Quod aperius dicit in Enchiridio, dum docet, quod Deus voluisset primum hominem ad meliora perducere ubi iam nec posset voluntatem habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat perpetuam voluntatem habiturum esse præcisset. Vbi apertissime indicat in eo minus liberum fuisse primi parentis arbitrium, quod voluntas non peccandi seu justitiæ non erat tanti roboris, ut maneret perpetua; & ad illam libertatem arbitrium esse perducendum, ut non possit ab illa voluntatis bonæ perpetuitate deflectere. Sed sicut immobiliter & perpetuo bonum, id est, Deum seu justitiam vult ac diligit; ita immobiliter & perpetuo malum, id est, peccare nolet. Quod eleganter expressit alio in loco alijs verbis eodem sensu, in ipsdem libris de Civitate Dei: Timor ille castus permanens in seculum seculi, si erit & in futuro seculo, non est timor exterritus a malo, quod accidere potest, sed tenens in bono, quod amitti non potest. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profecto si dicitur potest, mali cavendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, quæ nos necesse erit nolle peccare: & non sollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus; sed tranquillitate caritatis cavere peccatum. Ecce quod alibi toties dixit arbitrium tunc ita liberum futurum ut peccare non possit, per hoc explicatum, quod necesse erit nolle peccare: quod ut intelligeremus non aliter fieri nisi robore bonæ ac stabilis voluntatis justitiæ caritate diligenti, addit, hoc fieri non sollicitudine seu timore infirmitatis, sed tranquillitate caritatis, videlicet Deum ac justitiam immobiliter diligenti. Libertas ergo ab Augustino in ipsa illa voluntate perpetua non peccandi, seu justitiæ diligenti apertissime collocatur. Vnde & de Angelis loquens, qui neque viatores peccavere, neque beati peccabant unquam: Et ratio quidem si certa conspicitur qua manifestum fiat, esse oportuisse creaturam, quæ nunquam peccaverit, nunquam peccatura sit, etiam illud eandem ratio veniat, a peccato illam liberam voluntate abstinere, neque coactam non peccare, sed sponte. Hic apertissime liberam voluntatem vocat, illam ipsam voluntatem, quæ Angeli semper & immobiliter abstinent a peccato; quæ voluntas non est alia quam ipsa perpetua voluntas caritatis, quæ justitiam semper diligens, semper a peccato abstinere facit, hoc ipso quo robusta & immutabilis permanet.

Sed ut nemini dubium remaneret, hanc esse genuinam ipsissimamque Augustini mentem,

Ee

In Enchir.
 cap. 104.

In Enchir.
 cap. 104.

In Enchir.
 cap. 104.

Lib. 14. de
 Civit. c. 9.

Lib. 3. de lib.
 arbit. c. 12.

Lib. 22. de
Civ. c. ult.

non vero illam que circumspiciuntur Docto-
ri à S. holasticis attribuitur, hoc ipsum ex
eodem omnino loco, ubi liberum arbitrium
non interiturum in cælo boni necessitate, sed
liberius futurum asserit, perspicue patet. Cum
enim præmississet, *primum liberum arbitrium
posse non peccare, novissimum non posse peccare*, ita
consequenter nullo verbo interiecto adiecit,
voluntatem rationem majoris libertatis: *Sic enim erit
inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis*, id est,
voluntas diligens iustitiam seu Deum, quomodo
est felicitatis. Nam utique peccando nec pietatem nec
felicitatem retinimus, voluntatem vero felicitatis nec
perdita felicitate perdidimus. Ecce perspicue ex-
plicat quo pacto velit intelligi, liberius esse
arbitrium beatorum, nempe quia voluntas
non peccandi, seu, ut ipse loquitur, *voluntas
pietatis & æquitatis erit inamissibilis*, hoc est, quia
beatificus amor iustitiæ stabilis erit & perpe-
tuus. Tantum ergo abest, ut potestas amit-
tendi bonam voluntatem fuerit pars liberta-
tis etiam in primo homine, ut potius hac unâ
& sola causâ fuerit libertas ejus minor. Quis
enim nisi satis dixerit, tunc esse liberiores
voluntatem bonam cum amitti potest? Ut
enim ipse Augustinus addit: *Certe Deus ipse
namquid quis peccare non potest, ideo liberum arbi-
trium habere negandus est?* Nam & ipse non
aliter peccare non potest, nisi quia voluntas
qua iustitiam, hoc est, seipsum diligit, æterna,
immutabilis, & indefectibilis est. Quapro-
pter uberius adhuc & ab omni ambiguitate
remotis verbis explicans, quam voluntatem
beatorum, & quo pacto liberam esse sentiat,
subjungendo concludit: *Erit ergo Civitatis illius
(cælestis) & una in omnibus & inseparabilis in
singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, &
impleta omni bono, suens indeficiente æternorum
inconditate gaudiorum.* Ecce iterum voluntas
impleta omni bono, voluntas fruens indefi-
ciente æternorum jucunditate gaudiorum, est
illa voluntas libera que peccare non potest,
quia illa est ipsissima illa voluntas inamissi-
bilis pietatis & æquitatis, que ideo hic alio
nomine idem omnino significante, vocatur
voluntas inseparabilis, scilicet ab arbitrio volun-
tatis, quia inamissibilis. Voluntatem enim non
hic sumitur pro potentia voluntatis, sed ut
initio monui, potest semper ab Augustino &
laetitiam autoribus sumitur pro ipso volun-
tatis actu, quam voluntatem dicimus.

Ibid.

Sed ex eodem illo loco aliud non leve ar-
gumentum sumitur. Nam Augustinus, ut ex-
plicaret liberum arbitrium beatorum esse li-
berissimum, non solum dicit voluntatem pie-
tatis & æquitatis, hoc est, dilectionem Dei seu
iustitiæ, ut ipse loqui solet, esse *inamissibilem &
inseparabilem*, atque liberam, sed ita inamissi-
bilem, sicut est voluntas felicitatis, indicans
consequenter ita eam esse quodlibet liberam.
Nam semper docet Augustinus, maxime cum
de illa ipsa libertate beatorum loquitur, vo-
luntatem felicitatis esse liberam omnino vo-
luntatem. Hinc enim illud adversus Pela-
gum, qui libertatem negabat esse, ubi natu-

rali necessitate constringimur: *Perquam absur-
dum est, ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem
nostram, quod beati esse volumus, quia id omnino
nolle non possumus, nescio qua & bona consuetudine
natura.* Vbi per voluntatem intelligit liberam
voluntatem seu liberum arbitrium, de quo ibi
disputatio est. Nam istam de voluntate bea-
titudinis esse Augustini mentem apertissime
patet ex Enchiridio ad Laurentium, ubi cum
similiter libertatem beatorum assereret illis
verbis: *Multo quippe liberius erit arbitrium, quod
omnino non poterit servire peccato; statim illam
libertatem eodem modo probat ex libera vo-
luntate felicitatis quam nolle non possumus.*
*Neque enim, inquit, culpanda est voluntas, aut vo-
luntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati
esse sic volumus, ut esse miseri non solum volumus, sed
nequaquam velle possumus.* Quibus verbis eviden-
ter docet, non minus liberam esse voluntatem
beatorum qua peccare non possunt, quia sem-
per & stabiliter nolunt à Dei dilectione defi-
cere dum semper diligunt, quam est voluntas
qua miseri esse velle non possumus.

Lib. de usu
& grat. c. 46

Ench. c. 109

Et quia responderi potuisset voluntatem il-
lam qua beati esse volumus, esse culpandam
voluntatem, vel et im non esse vocandam vo-
luntatem, aut denique non esse liberam volun-
tatem, & ideo non rectè proferri ad asse-
rendam libertatem in illa perpetua voluntate
beatorum, objectiones illas occupans, tripli-
cem nodum tribus verbis brevissime secat:
*Neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non
est, aut libera dicenda non est.* Quali diceret, nam &
illa est laudanda voluntas, ergo & in beatis
multo magis voluntas perpetua & immutabi-
lis pietatis. Nam applicans exemplum ad pro-
positum suum: *Sicut ergo nunc, inquit, etiam
anima nostra nolle felicitatem, ita tunc nolle iniquita-
tem semper habuit a se.* Vbi nolle iniquitatem,
seu, ut ita dicam, voluntas iniquitatis, eadem
est que superius vocata fuit *inamissibilis voluntas
pietatis & æquitatis*, itaque *inseparabilis in
singulis voluntas libera*; voluntas ab omni
malo liberata, voluntas impleta omni bono, vo-
luntas fruens indeficiente æternorum inconditate gau-
diorum.

Nec quicquam ad rem presentem facit, quod
voluntas felicitatis sit indifferens quantum ad
exercitium. Nam quamvis istud ita esse con-
cedatur, hoc tamen non attendi voluit Au-
gustinus in illa similitudine, sed hoc tantum
quod restrictio ad unam partem nihil omnino
impediret arbitrij libertatem. Vnde fit ut
illa indifferentia exercitij per accidens om-
nino se habeat, ad illam liberi arbitrij ratio-
nem, quam Augustinus in his exemplis con-
sideratam & asseritam cupit, & ideo con-
fidenter docet voluntatem perpetuam pie-
tatis in futura vita, & qua semper nolunt in-
iquitatem, non minus liberam esse quam vo-
luntatem beatitudinis in hac vita, cum ta-
men illa sit perpetua perpetuate exercitij,
hac non item. Nam peccare non posse seu
inamissibiliter velle pietatem & æquita-
tem, & nolle iniquitatem, non est aliud
quam

quam inamiffibiliter & inseparabiliter amare
iustitiam. Idcirco enim peccare non possunt,
quia ab amore iustitiæ, hoc est, Dei cessare
non possunt. Hanc autem voluntatem beati
non in potentia, sed in perpetuo exercitio actus
habent. Accedit denique paradoxum in Au-
gustini doctrina inauditum esse, quantum
ego eam perscrutari potui, quod actus aliquis
voluntatis propterea liber sit, quia ab illo de-
fistere voluntas & non agere potest; cum po-
tius diametraliter è contrario, semper ab eo
propterea libertas alicujus actus asseratur, quia
voluntas eam agere potest. Ex quo fit ut in
illo acerrimo diuturnoque conflictu, quo cum
Pelagianis de gratia & voluntatis libertate de-
certatum est, in nullis ejus libris vel semel in-
veniri queat unus textus vel vestigium opinio-
nis istius; quod idcirco voluntas sub gratia
quæ facit eam facere, maneret libera, quia ces-
sare potest; sed potius conspirant omnia id
circo esse liberam, quia gratia voluntatem
nihil agentem potentissime velle & operari
facit. Nam quamvis verissimum sit, volunta-
tem sub gratia Dei ab agendo posse cessare (sic-
ut & in Adamo & Angelis sine ulla dubitatione
cessare potuit) hoc tamen, ut dixi, veræ liber-
tati voluntatis humanæ, juxta Augustinum,
per accidens conjunctum est, & nihil om-
nino ad libertatem volendi & operandi facit;

usque adeo, ut ego ingenuè loquendo, miraculi
loco habiturus essem, si in Augustini doctrina
ostendi posset, voluntatem quæ potentissime &
immobiliter & perpetuo iustitiam diligit &
operatur, non esse in ista volitione & operatio-
ne liberam: sed potius è contrario, prout ejus
doctrinam & principia perlustravi, nihil ipse
invenire posset, nisi solum Deum, quod majori
arbitrij libertate gauderet. Vnde istud August.
celeberrimum, cui omnis ejus reliqua doctrina
consentit, *Hæc voluntas libera tanto erit liberior,*
quanto sanior, tanto autem sanior quanto divina mi-
sericordia gratiaque subiectior. Quam sententiam
sicut perfectissime in illa perpetua voluntate
pietatis seu amore Dei, impleri nemo sanæ
mentis dubitare sinitur; ita ab illa valde re-
motum est illud indifferentiæ philosophicæ
æquilibrium, juxta quod tanto fit liberior vo-
luntas, quanto magis sub gratia cessare, vel
aliud quam gratia instigat facere potest. Vnde
nihil mirum, si juxta hærum sententiam, gra-
tia cum in summo fuerit, qualis est beatorum,
indifferentem libertatem directè destruat, ju-
xta Augustinum verò, directè astringat. Quæ
duo quemadmodum tantum à se discrepant,
quantum arcticus polus ab antarctico, ita ratio
libertatis quam Augustinus docet à recentio-
rum libertate dissentit.

CAPVT NONVM.

Ex libertate Christi Domini.

NE c dissimile est præcedenti argu-
mento, id quod de Christi Domini
libertate sæpe contra Pelagianos
Augustinus tradit. Cùm enim illi
invidiosissime de gratia quasi libertatem ar-
bitrij destruente, quererentur, sæpe obturat
illis os Augustinus profærendo urgentissi-
mam de Christi Domini libertate humilitu-
dinem, cujus arbitrium, quamvis non possit
ullum peccatum ullumque malæ voluntatis
motum admittere, liberrimum tamen in non
peccando fuit: *Neque enim metuendum erat ne
isto ineffabili modo in unitatem persona à verbo Dei
natura humana suscepta, per liberam voluntatis
peccaret arbitrium, cum ista susceptio talis esset,
ut natura hominis à Deo ita suscepta, nullum in se
motum malæ voluntatis admitteret. Quod in En-
chiridio dicit: ut nullum passit habere peccatum.*
Itemque ut *sciret quodammodo ipsa gratia illi ho-
mininaturalis, qua nullum peccatum possit admit-
tere.* Et in libro de Prædestinatione Sancto-
rum: *Nunquid metuendum fuit, ne accedente
grate homo ille libero peccaret arbitrio? An ideo in
illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis
erat, quanto magis peccato servire non poterat? Ex
quibus testimonijs tria colliguntur. Primum,
non hic agi de libertate Christi ad faciendum
bonum. Sicut enim differunt toto cælo, ab-
stinere à malo & facere bonum, Spiritu san-
cto etiam illa duo distinguente, Declina à malo,*

& fac bonum; ita quoque libertas arbitrij ad
non faciendum malum, & ad faciendum ope-
ra bona. Vnde de faciendo bono præmiserat:
*Illam nativitatem bona opera secuta sunt, non bona
opera meruerunt.* Et mox de non peccando:
Neque enim metuendum erat &c. Augustinus hic
igitur asserit liberam fuisse Christi volunta-
tem, non solum qua peccare nollet, sed qua
peccare non posset, aut motum aliquem malæ
voluntatis admittere. Quamvis autem facile
intelligi possit, indifferentiam aliquam ad
opera diversâ bona remanere potuisse, quo-
modo tamen indifferentia ad non peccandum
remaneret non apparet. Illa quippe voluntas,
sicut in contrarium non poterat immutari,
ita nec à detestanda iniquitate cessare: cum
non esset alia voluntas illa, quam qua iusti-
tiam Dei peccato repugnantem sine cessatione
diligebat; vel si eam ab illa distinguere vo-
luerimus, tam est perpetua, quam voluntas im-
mutabilis iustitiæ, quam indivulsa comitatur.

Secundo colligitur, determinationem vo-
luntatis Christi perpetuam ad non peccan-
dum, seu ad malæ voluntatis motum repellen-
dum, nullo modo libertatis ejus officere, sed
proficere. Expresse quippe dicitur; tanto magis
Christi voluntatem esse liberam, quanto ma-
gis peccato servire non potest. Certissimum
autem est, multo minus peccato servire posse,
qui perpetuo & immutabili actu capitaliter

repugnante detestatur iniquitatem, vel diligit aequitatem, quam qui per intervalla tantum in huiusmodi motus voluntatis erumpit.

Tertio, nec hic ullum elucere vestigium, quod Augustinus cogitaverit in eo Christi, ut neque beatorum libertatem collocare, quod possit hoc vel illud bonum eligere, multo minus istud eligere & non eligere. Sed tam in isto libertatis Christi argumento, quam beatorum ac Dei, doctrina ejus tota toto impetu tendit eo, ut quo potentius & immutabilius voluntas iustitiam diligit, & peccata detestatur, eo liberior feratur Christus, vel beati, vel Deus ipse, voluntate. Quod nisi secundum Augustini doctrinam verum esse fateamur, quo pacto Christus libera voluntate precepta Patris ut precepta compleverit, hoc est, secundum illas omnes circumstantias, quae sive positiva Dei voluntate, sive aeternae sapientiae immutabili praescripto, actiones omnes faciendas & circumstantias ceterminante praescribuntur, fateor me videre non posse; & neque Scholasticos videre potuisse, satis in-

terminabilis eorum pugna & iuxta testatur. Quod ipsum fortasse non leve signum est, eos longissime ab explicanda verae libertatis ratione, quam Augustinus tenuit recessisse. Nam quo alioquin pacto fieri potest, ut vir acutissimus, profundissimus, toties a Pelagianis de libertate laceratus, nullam vel tenuem umbram, in tot scriptis suis reliquerit, quod libertas arbitrij in huiusmodi indifferentia collocanda sit? Ut tanta facilitate libertatem Beatorum & Christi expediat? Sub cuius premente mole tota Scholasticorum multitudo fatigata suspirat, & tanto conatu nihil aliud agit quam quod principijs suis proprijs arctata & ligata sibi difficultatem insolubilem esse conficietur? Hoc videtur sanctus Thomas liquido vidisse, quando dicit in Commentarijs super Magistrum Sententiarum: *Etiamsi esset determinatum liberum arbitrium Christi ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sive meriti.*

CAPVT DECIMVM.

Idem ostenditur ex voluntate fruente summo bono clarè viso, juxta principia Augustini.

VERVM quia sic natura comparatum est, ut animus ad insuetam doctrinam, praesertim si inveteratis opinionibus praecoccupatus fuerit, semper haesitet, & quantumcumque palpabiliter Augustini esse demonstratur, subtilitatis alicujus praestigias veretur, non gravabor adhuc uberius hanc Augustini mentem ostendere; quod videlicet nullam simplicis necessitatis determinationem, sed tantummodo illam primam instat ponderis prementem cogentemque libertati voluntatis metuat. Hoc autem in illa voluntate ostendimus, quae Scholasticorum omnium iudicio, maxime determinata est, voluntate scilicet illa qua homo post hanc vitam beatus est. Hanc enim ita liquide sequitur Augustinus, ac docet esse liberam, ut ex ejus libertate sumat argumentum prostruenda libertate culpabilis voluntatis, quam divina praescientia futuram esse praenovit. In illo quippe libro tertio de Libero arbitrio jam saepe citato, ubi liberum voluntatis arbitrium ad amulum excuritur, cum Evodius quicum disputat, omnia quae in creaturis fiunt, propter Dei praescientiam dixisset, necessitate non voluntate fieri, hoc est, coacte, non libere, ut ex circumstantia loci patet, refutandum eum suscipit Augustinus ex voluntate beatitudinis, qua scilicet eum Deus beatus facturus est, quem facturus est. Hanc enim voluntatem praescit Deus nec tamen voluntas esse desinet, cum futura erit, quia non invitatus beatus erit, sed utique volens. Hoc autem ipso quo volens erit, voluntas erit, & idcirco in potestate, quia fiet cum volet, &

consequentet libera. Quamvis enim nunc quando vult beatus esse, nondum sit beatus, neque illa voluntas beatitudinis adhuc sit in potestate; quando tamen Deus eum beatum faciet, voluntatem illam ardentissimae caritatis dabit, & eam dando etiam potestatem dabit, & ita voluntas illa erit in potestate & libera. Hic est discursus Augustini, de voluntate beatitudinis, seu qua temporibus suis, cum Deo visum fuerit nos beatos facere, beati futuri sumus. Sed ipsum dialogum ad rem accuratius intelligendam audiamus. Sic igitur Augustinus: *Nunquid neminem beatum facit?* Respondet Evodius: *Facit vero.* Augustinus: *Tunc itaque facit quando ille sit.* Evodius: *Ita est.* Augustinus: *Si igitur verbi gratia, post annum beatus futurus es, post annum te beatum facturus est.* Evodius: *Etiamsi.* Augustinus: *Ita vero praescit hodie quid post annum facturus est.* Evodius: *Semper hoc praescit: nunc quoque hoc eum praescire consentio, si est ita futurum.* Augustinus: *Die quassa, num tu creatura eius non es, aut tua beatitudo non in te fiet. Quae instantia tendit eo, ut declaret ex voluntate ista beatitudinis quam praescit Deus, falsum esse quod Evodius asseruerat, omnia in creatura fieri necessitate. Itaque respondet Evodius, quasi ignarus quo res tenderet. Evodius: *Imo & creatura eius sum, & in me fiet quod beatus ero.* Augustinus: *Non ergo necessitate, sed voluntate in te fiet beatitudo tua Deo faciente, hoc est, dante tibi beatitudinem, quae sine voluntate seu amore beatifico esse non potest. Quae Augustini verba continent instantiam ad hominem, illationem videlicet illius vel-**

ut per-

ut perspicue absurditatis quam admiserat Evodius, quod omnia fierent necessitate non voluntate in creaturis. Vnde continuo patefaciens rei ineptam ex proposito voluntate beatitudinis: Tu ergo, inquit, *invitus beatus es?* Evodius: *Voluntas illius mihi est necessitas* Hoc est, non ero quidem invitus beatus, sed tamen voluntas illa qua beatus ero, est respectu mei necessitas, quia non est in mea potestate, sed Dei. Hunc enim sensum esse declarat, id quod adiicit: *Si enim mihi esset potestas, ut essem beatus, iam profecto essem: volo enim etiam nunc esse beatus, & non sum; quia non ego, sed ille me beatum facit, dando videlicet visionem & amorem immutabilem seu beatificum, atque ita tali utriusque potentissima operatione faciens de me quod ipse vult, non id quod est in mea potestate. Quæ obiecto cum capitaliter voluntatis libertati repugnare, & necessitatem voluntatis beatitudinis asserere videretur, ex ipsa tamen fidentissimè Augustinus totam disputationem conficit, totaque decidit controvertiam. Sic enim pergit Augustinus: Optime de te, id est, de ore tuo, veritas clamat: Non enim posses aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus: quopropier nihil tamen nostra potestate quam ipsa voluntas est, videlicet etiam illa beatitudinis, seu qua beatus futurus es, utpote quam potissimum ibi respicit. Ea enim prorsus nullo intervallo mox ut volumus, præsto est. Et ideo rectè possumus dicere non voluntate vivimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, & si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem volumus, quis vel delirus audeat dicere? Ex hac igitur definitione illius quod esse dicitur in potestate nostra, & quod maximè hoc voluntati competit, sic abolivit Augustinus controvertiam: Quamobrem quamvis præsciat Deus nostras voluntates futuras, non ex eo tamen consistit, ut non voluntate aliquid velimus, id est, ut non libertate velimus, de qua tota disputatio est. Nam & de beatitudine quod dixisti, non abs te ipso beatum fieri, ita dixisti quasi ego hoc negarem: quali dicat, admitto verum esse quod dixisti, nos Deo in nobis operante beatitudinem, beatos fieri, sed eo non obstante libera nostra voluntate. Nam ita pergit: sed dico cum futurus es beatus non te invitum, sed volentem futurum. Iam igitur concilians libertatem voluntatis illius cum præscientia, quæ scopus erat totius disputationis: Cum igitur præsciat Deus si futura beatitudo tua, nec aliter aliquid fieri possit, quam ille præscivit, alioquin nulla præscientia est, non tamen ex eo cogimur sentire, quod absurdissimum est, & longè à veritate seclusum, non te volentem, id est, libera voluntate, beatum futurum. Sicut autem voluntatem beatitudinis, cum esse caperis beatus, non tibi auferi præscientia Dei, afferendo scilicet necessitatem, qua hodie de tua futura beatitudine certa est: sic etiam voluntas culpabilis, si qua in te futura est, non propterea voluntas, id est, libera non erit, quoniam Deus eam futuram esse præscivit. Quod statim tam efficaciter demonstrat, ut contradictionem implicare doceat, homi-*

nem velle & esse necesse ut velit, unde enim, inquit, *volet cum voluntas non erit?* Ne vero quisquam cogitationibus atque phrasibus huius ætatis assuetus exillimaret aliud apud Augustinum esse voluntatem & liberam voluntatem, atque ita responderi posse, quod rectè probet Augustinus voluntatem beatitudinis, qua beati erimus, esse quidem voluntatem non tamen liberam, occurrit ipse Augustinus ex propria Evodij definitione concludens, voluntatem omnem ita esse liberam, ut aperta sit repugnantia, voluntatem esse & liberam non esse: Quod si, inquit, non hoc modo dixeris, sed dixeris se, quia necesse est, ut velit, ipsam voluntatem in potestate non habere. Ecce hoc ipsum argumentum quod Scholasticos deterret, ne voluntatem illam beatitudinis seu beatificam liberam esse fateantur. Non enim videtur in potestate nostra esse, non sumus domini illius, non possumus illam suspendere cum libet. Respondet Augustinus illa omnia esse falsa. Est enim in potestate nostra, sumus ejus domini, suspendimus eam quando volumus: sed si nolumus & constanter nolumus eam suspendere, hoc propriè non arguit defectum potestatis, sed voluntatis. Talis enim natura est essentialiter voluntas, seu velitio, ut fiat cum volumus, non fiat cum nolumus: quod si constanter volumus, quid conquerimur de defectu potestatis cum hoc sit in potestate quod fit cum volumus? Objectioni ergo isto modo satisfacere volens Augustinus, attexit illa verba quæ in præcedentibus etiam allegata sunt: Occurreret, inquit, ex eo, quod ipse dixisti, cum quaereres utrum invitus beatus sis futurus: Respondisti enim quod iam esses beatus, si potestas esset in te. Velle enim sed nondum posse dixisti. Vbi ego subieci de te clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis enim volumus desit. Dum autem volumus, si ipsa voluntas desit nobis, non utique volumus. Quod si fieri non potest, ut dum volumus non velimus, adest utique voluntas volentibus. Sed esto, inquit; adit voluntas beatitudinis, seu illi malis nostræ ætatis phrasi loqui, adit voluntas beatifica volentibus, vel amor beatificus, vel quocumque nomine perpetuam illam & immutabilem voluntatem quæ fruitur Deo, adit volentibus, quia contradictionem implicat non adesse, quid inde consistes? Aut propterea sequetur eam esse in potestate? Eos esse ejus dominos? Audi reliqua: *Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate.* Sed esto, an idcirco libera, de quo tota controversia est? Porro quia est in potestate, libera est nobis. NON ENIM EST NOBIS LIBERVM, QVOD IN POTESTATE NON HABEMVS, AVT POTEST NON ESSE QVOD HABEMVS. Et quia res magna est, & juxta mentem Augustini irrefragabiliter & à fundamentis essentialibus demonstrata, ne semel dicta lectoris minus attenti vel periti aciem fugeret, breviter totum colligit & inculcat repetendo: Ita sit ut & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos

Et nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit
 prescius voluntati nostra, id est, volitionis, cuius
 est prescius ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia volun-
 tatis est prescius. Ecce quam sollicitus est August.
 de sola voluntate, hoc est, volitione nihil cu-
 rando de libertate, eo quod essentialiter liber-
 tas sit conjuncta voluntati, nulloque pacto ab
 ea separari queat. Quod statim iterum incul-
 caos; Nec voluntas, inquit, esse poterit si in potestate
 non erit. Nam hoc est esse liberum. Ergo & po-
 testatis est prescius, quam scilicet vel homo a se
 habebit, vel ipse Deus ei per gratiam suo tem-
 pore largiturus est, cum eam a se ipso habere
 non possit: Non igitur per eius prescientiam mihi
 potestas admittitur, quia propterea mihi certior aderit,
 quia ille cuius prescientia non fallitur, essentiam mihi
 esse prescivit. Quibus verbis respicit Augustinus
 ad illam difficultatem, qua non libera cupiam
 esse videri possit voluntas beatitudinis seu
 fruitionis beatificae, eo quod illam habere
 nunc non sit in nostra potestate. Iam enim beati
 esse mus, si hunc esset in nostra potestate,
 cum etiam nunc beati esse velimus. Respondet
 ergo tacite Augustinus, cum Deus praecit vo-
 luntatem beatitudinis nostrae, seu fruitionis
 beatificae, hoc ipso etiam praecit potestatem,
 hoc est, eam futuram in potestate; quia Deus
 beatos nos faciendo, etiam potestatem illam
 dabit hoc ipso quo voluntatem beatificae frui-
 tionis dabit, hoc enim est in potestate quo fit
 cum volumus. Quare Evodius rem coniectam
 esse videns, tam de voluntate illa beatitudinis,
 quam de quacumque omnino voluntate; sub-
 jungit Evodius: Ecce iam non nego ita necesse esse
 fieri quacumque prescivit Deus, & ita eum peccata
 nostra praescire ut maneat tamen nobis voluntas libe-
 ra, atque in nostra posita voluntate. Locum inte-
 grum tam prolixè deductum volui, quamvis
 quaedam ejus laciniae jam ante a corpore avul-
 sae, & suis locis allegatae fuerint, ne quisquam
 sibi fucum fieri putet; sed ipsum Augustinum
 audiat de beatitudinis voluntate quam habitus-
 ri sumus, quando beati erimus, disputantem,
 eamque velut clarioris exempli loco produ-
 centem, quo fidem faceret, Deum nostras praescire
 posse futuras voluntates, ut tamen pro-
 pterea non desinant esse liberae. Qua tergiver-
 satione locus eludi possit nescio: cum perspi-
 cius verbis libertatem voluntati beatitudinis
 asserat, non illi, qua nunc beatus esse Evodius
 volebat, sed illi qua volens beatus futurus erit,
 cum beatus erit. Quae sane voluntas non est
 alia, quam illa, qua volens beatitudine, id est,
 beatifico bono fruitur. Hanc autem esse perpe-
 tua, immutabilem, determinatissimamque vo-
 luntatem etiam apud Augustinum extra con-
 troversiam est. Nam paulo post de beatitudine
 Angelorum loquens, hanc beatitudinis volun-
 tatem multis efficacissimis nominibus expri-
 mit, non solum eam vocans voluntatem (quo solo
 vocabulo tota controversia, ut vidimus, diri-
 mitur) sed liberam voluntatem, perseverantissimam
 voluntatem, qua non peccat angelica creatura: vo-

Lib. 3 de lib. arbit. cap. 5.

luntatem qua semper incommutabili eius veritate
 perfrui, nunquam autem peccare volumus: perpetuam
 denique tenenda iustitia voluntatem. Ita vero ex
 definitione potestatis & libertatis rem istam
 asserit, ut quamvis nihil omnino de illa beati-
 ficæ fruitionis voluntate loqueretur, res ipsa
 per se claret, in nulla omnino voluntate crea-
 turæ doctrinam istam esse posse veriozem. Per
 nullam enim voluntatem magis volumus,
 ideoque nulla magis adest cum volumus, nul-
 laque magis in nostra potestate, adeoque nulla
 magis libera. Et illa est ratio fundamentalis &
 a priori totius doctrinae supra traditæ, qua do-
 cuit & beatorum omnium sive hominum sive
 Angelorum, & Christi Domini & ipsius Dei
 arbitrium eo magis esse liberum, quo magis
 peccare non potest. Cum enim nulla voluntas
 sit in eis promptior, ardentior, stobilior, im-
 mutabilior, durabilior, ex pleniori iudicio &
 circumstantiarum omnium consideratione pro-
 fecta, quam illa voluntas, id est, volitio perpetua
 ad permanendum cum Deo, voluntas qua necesse
 est nolle peccare, voluntas manifestissimi pietatis &
 æquitatis, voluntas quæ nolle iniquitatem semper
 habitura est. Quibus nominibus Augustinus
 eam vocat, necesse est eam esse maximè om-
 nium in nostra potestate, & ideo (nisi omnia
 sua principia de libertate arbitrij Augustinus
 retrahere velit) esse maximè liberam. Quod
 ne vi rationis contaxat expressum videretur,
 ipse et voluntatē illam quā habebimus cum
 beati erimus, iustitiam, & suis principijs
 metendam suscipit, ipsemet liberam esse con-
 cludit ipsemet multipliciter asserit, arbitrium
 hoc ipso quod illam perpetuam inamissibilemque
 voluntatem pietatis & æquitatis habiturum
 est, maximè fore liberum, ipsemet deni-
 que sine ambiguitate, de illa voluntate dicit,
 Erat una in omnibus & inseparabilis, quia amplius
 an ita non potest, in singulis voluntas libera, ab
 omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens in-
 deficienter æternam æternitate gaudiorum. Qua
 de causa principijs istis congruentissimè dixit
 in istis verbis: Libertas nulla vera est nisi beato-
 rum & legi æterna adhaerentium hoc est, æternam
 Dei voluntatem amantium. Neque quicquam
 omnino terretur Augustinus, illā simplici ne-
 cessaria e voluntatis, qua, ut fatetur ipse, Necesse
 erit nolle peccare, & quam semper habituri sumus;
 Nam ut ipse loquitur eadem invidiosa obje-
 ctione pallatus: Intelligere debemus esse quandam
 beatam necessitatem qua Deus iniustus esse non potest. Lib. 1. op. 1.
 Imo vero si necessitas dicenda est, qua necesse est imper
 aliquid vel esse vel fieri, beatissima ista omnino necessi-
 tas, qua necesse est feliciter vivere, & in eadem vita
 necesse est non mori; necesse est in deterius non muta-
 ri. Hac necessitate, si necessitas etiam ipsa dicenda
 est, non presumitur sancti Angeli, sed fruuntur; nobis
 autem est futura non presens. Nec enim dicere aude-
 mus Deum non voluntatem, id est, liberam dile-
 ctionem, sed necessitatem habere iustitia, qua non
 potest velle peccare.

Lib. de nat. & gratia.

CAPVT XI.

Idem probatur juxta principia propria
Scholasticorum.

ET reuera, si principia inter Scholasti-
cos etiam certa explorare voluerimus,
difficiliter ab eis ratio dari poterit, cur
non voluntatem illam perpetuam re-
tinendam iustitiae & fruendam Deo, quam Au-
gustinus liberissimam esse docet, non liberam
esse fateantur. Admittunt enim ipsi id quod
Catholica fides fateri cogit, veram arbitrij li-
bertatem nullo pacto indifferentiam contrarie-
tatis (hoc est, boni & mali) postulare, sed de-
fectum esse libertatis, posse peccare, hoc est,
à bona voluntate posse deficere, secundum
illud sancti Anselmi ab omnibus postea ap-
probatum: *Nec libertas est nec pars libertatis,
potestas peccandi.* Superest igitur exercitij in-
differentia, qua scilicet possit arbitrium vari-
as bonarum actionum species agere, vel cer-
te agere & non agere. Sed indifferentia ad
species diversas bonarum actionum libertati
essentialis esse non potest. Quid si enim arbi-
trium iustissimis Dei legibus unam tantum
determinatam speciem agere jubeatur, quam
nisi faciat, peccati reum sit, manifestum est,
nullam ad ceteras, nisi peccare velit, quod
jam exclusivum, indifferentiam superesse. Ipse
Deus, si loqui velit, non potest nisi verum
dicere, si promittit, fidelis est, & se negare
non potest; sola igitur indifferentia agendi
& non agendi restat, qua proprie est exercitij.
Sed & ista in Deo prorsus perit, hoc ipso quo
semel immobili voluntate voluit atque statuit
quid in singulis circumstantijs agendum sit,
quam retractare non potest. Quapropter si
hoc dumtaxat est esse liberum, indifferentem
esse ad agendum & non agendum, liber fuisse
Deus dici potest, liber vero esse non potest.
Imò vero nec liber fuisse dici potest. Quo-
modo enim liber fuerit, cum ab aeterno, hoc est,
sine ullo initio semper ad agendum, vel non
agendum determinatus fuerit? An ad instan-
tia rationis veniendum erit, ut realem in Deo
libertatem invenire possimus? Sed salebras
istas rationis imaginantis transeamus, & ve-
lut veram illam responsionem amplectamur,
qua dicunt idcirco Deum non esse liberum,
quia in illo instanti rationis liber, hoc est in-
differentens fuit, & ex propria se libertate deter-
minavit; in qua determinatione, propter na-
turae voluntatisque constantiam, immutabilis
permanet. Hoc si Scholasticis sufficit, nulla
ratio superest, cur non & perpetuam illam ju-
stitiae voluntatem, seu amorem beatificum,
quo beati Angeli & homines peccare non
possunt, liberissimam voluntatem esse conce-
dant. Est enim certissimum Angelos & ho-
mines qui beati fiunt, ita libera indifferenti-
que voluntate iustitiam elegerit propriaque se

A libertate determinasse ad diligendam iusti-
tiam, vel in ea perseverandum, sicut Deus ad
opera quibus vel creaturas vel aliquid in crea-
turis operatur. Si ergo immutabilitas naturae
non extinguit istam primigeniam electionis
libertatem, multo minus immutabilitas gra-
tiae interimet. Longè quippe determinatior
ac stabilior est natura ad firmandam liberam
voluntatem, quam est gratia. Gratia quippe
in bono est instar consuetudinis, qua secunda
eiusdem natura dicitur, non tamen natura.
Sic, si fiat enim hoc nomine minus esse de-
terminata ac stabilis quam natura. Imò pro-
prius ille est effectus divinae gratiae, ut nos di-
vinae naturae similes in iustitia, puritate, scien-
tia, bonitate, libertate faciat, ut qui propriae
naturae tanquam ex nihilo extractae mutabili-
tate in voluntatibus & electionibus nostris in-
stabilis sumus, Deo similes per gratiam facti,
non amplius in placita electaque semel bona
voluntate mutemur. Si igitur interna & na-
turalis immutabilitas Dei, qua electio semel
determinata firmatur in aeternum, nihil officit
electionis illius libertati, profecto immutabi-
litas gratiae minus officiet. Non enim imagi-
nandum est aliam beatis infandi cum beatitu-
dine voluntatem, quae propter perpetuam de-
terminatorem non sit libera, sed eadem om-
nium voluntas libera seu amor iustitiae liberis-
sime susceptus in hac vita, sine ulla mutatione
firmiter & ardentior, & jucundior permanet;
Eodem plane modo quo voluntas mala pec-
cantis Angelorum seu semetipsos aman-
tibus, in aeternum, sive naturae constantia, ut
quod iam volunt, sive damnationis aequitate &
perdite stabilis perseverat; quam tamen id-
circo nemo dixerit esse minus liberam, etiam
non alia quam illa ipsa quam dixi considera-
tione, qua dicitur Deum esse liberum, quia se-
ipsum libere sua voluntate determinavit. Hinc
divus Thomas expressissimè docet, quod vo-
luntas Angelorum naturaliter sit immutabilis
circa ea, quae ad ordinem naturae pertinent, & ideo
etiam consequens esse, ut immobiliter perseverent,
vel in aversione vel in conversione respectu supernatu-
ralium boni. Nam, inquit, secundum modum naturae
suae competit ei, ut immobiliter inhaereat ei quod per
propriam voluntatem elegit. Unde statim adijcit,
quod sicut motus aversionis à Deo, fuit in diabolo
voluntarius, ita etiam & quies in eo quod voluit est
voluntaria. Nam voluntarie perseverat in malo: sed
tamen voluntas eius in hoc immutabiliter manet.
Porro voluntatem illam reproborum Angelo-
rum in perpetuo esse actum proprii amoris, esse
videtur indubitatum. Cum enim naturali
mentis vivacitate semper in actu sint, & ad
aliquid voluntate moveantur, amisso jam

amore superioris boni, non aliud amant quam seipfos. Nam quicquid amant seu volunt, alicui volunt, nec alteri quam sibi. dum cuncta quæ volunt, eo referunt, ut sibi bene sit. Finis enim cui, in omnibus finibus qui amantur præcellenti modo dominantur. Cum ergo solus amor ille purissimus superioris boni à se ipsa creaturam extrahat, dum hoc operatur, ut neque seipsam d. ligat propter se, sed ille ipse amor etiam naturalis, quo se complectitur & id quod diligit & ipse qui diligit, sed etiam velut finem, non solum qui diligitur, sed etiam cui cedant & cedere debeant, profecto amissa illa dilectione Dei, nihil superest, nisi ut ad seipfos referant, quicquid diligunt, & per quemcumque sceleratissima delicta omni illi sui superbissimi. no satis actum velint. Vnde in perpetuo actus esse videtur ille amor sui stabilis, immutabilis; & quicquid variarum cupiditatum ad blasphemandum, dominandum, nocendumque hominibus erumpit, instar variarum electionum sese habere respectu præconcepti & semel stabiliter prædicti & electi finis, in quem Deum deferendo occidere. Vnde sanctus Bonaventura asserens exemplum de avaro qui quamvis naturaliter appetat beatitudinem, tamen propter pervertitatem voluntatis, appetit eam in civibus & ideo peccat:

To 2. d. 7. Sic intelligendum, inquit, quod diabolus naturaliter diligit Deum ut conservatorem: sed voluntas diaboli illam dilectionem referit ad propriam utilitatem & ideo peccat. Et mox: Diabolus cum non obdormiat, semper in eo vigent interiores virtutes, & ita semper sunt in actu veluti nolle, sicut in homine vigilante. Et de continuatione ejusdem illius voluntatis malæ qua ceciderunt demones: Omnis qui peccat liberè vult, ideo continuatio peccati usum liberi arbitrii non excidit, sed includit. Et divus Thomas in questionibus de veritate, quærens utram voluntas possit facere ut liberum arbitrium hæreat immobiliter in peccato, respondet: Dicendum quod per se causa peccati voluntas est, & per ipsam peccatum conservatur. Quæ quamvis à principio ad utrumque se haberet æquanter; tamen postquam se peccato subiecit, efficitur ei peccatum quasi naturale, & ex hoc ei immutabiliter quantum est de se, manet in illo.

Rursum titud certum est, beatos homines & in primis Angelos indifferenti voluntate Deo cohasse, & in illa ipsa eadem cohasione, hoc est, illius primæ voluntatis electione stabiles permanere; stabilitatem illam præstante Dei gratia, quam natura non poterat: ut qui natura immutabiles electione, quemadmodum Deus est, esse nequeunt, immutabilitatem eligendi ex Dei bonitate fortiantur. Vtrumque significavit non obscure Augustinus. Nam quod eadem omnino sit voluntas Angelorum in via & in patria, sive stantium

A sive cadentium, in eius doctrina manifestum est, dum de bonis Angelis ab initio huc usque non peccantibus dicit: *Meliorum esse creaturam Lib. 3. de lib. que quamvis habeat liberam voluntatem, Deo tamen semper infixa nunquam peccaverit. Et paulò post: Si te delectat creatura, quæ perseverantissima voluntate non peccat. Et iterum: Habet illa sublimis (creatura) perpetuam beatitudinem suam, in perpetuum fruens creatore suo, quem perpetua tenenda iustitie voluntate promeretur. Ac deinde comparat creaturam quam peccandi perpetua voluntas vult, & eam quæ permanet in voluntate iustitie. De quibus identidem repetit quod Deus prævidet illam non solum peccaturam, sed etiam in peccandi voluntate mansuram; hanc in legibus iustitie permanens. Quæ apertissime clamant Augustinum hoc sentire, quod eadem omnino voluntas libera, qua iustitiam vel peccata delegerunt, in eisdem immutabilis permanet. Nam revera premium rectè viventium, & pena peccantium, illa prima & præcipua & capitalis est, quod cuique creaturæ rationali id stabiliter amare detur, quod amare delegerit. Hoc est enim ejus beatitudo atque damnatio. Nam nihil æquius quam ut in premium dilectionis, unicuique res dilectæ non auferatur, sed cuique concupita sua beatitudo tribuatur; per hoc enim ipsum quisque beatus fieri cupit, quod velut finem amandum constituerit. Quod verò hujusmodi immutabilem voluntatem gratia & pena tribuat, ut videlicet in bono divinæ naturæ similes efficiamur, Augustinus non minus aperte indicat quando dicit: *Cumcumque creatura rationali præstatur ut peccare non possit, non est hoc natura propria, sed Dei gratia. Ac per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia sed natura sua nec potuit nec potest aliqua conversione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Peccare quippe non est aliud quam ab habita bona voluntate mutari. Vnde damnatis Angelis dicit; quod habent arbitrium ad maximam malevolentiam in penam sui sceleris obduratum, nec eas sana fide dici posse, ad pristinam pietatem correctam aliquando voluntate converti. Quæ cum ita sint, ut amor beatorum & voluntas obdurata damnatorum, non sint aliud quam voluntas seu electio illa prima libera, majori & stabiliori robore per gratiam penamque perseverans, ut in immutabili bona voluntate beati Deo similes efficiantur, damnati vero in mala voluntate defectivam & fugitivam quandam Dei, quemadmodum & in peccatis omnibus, similitudinem gerant, nulla profecto ratio dari poterit, contra libertatem istarum remuneratarum voluntatum, quæ non tanto violentius libertatem divinæ voluntatis impediatur, quanto naturalis electio; nis immutabilitas gratuitam superat.**

CAPVT XII.

Eandem distinctionem indicarunt ante Augustinum ac ipso vivente multi, Dionysius Areopagita, Clemens, Irenaeus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Marcarius, Basilus, Seleuciensis, Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus.

EX his quae haecenus disseruimus satis patuit, non aliud esse liberum generaliter, juxta doctrinam sancti Augustini, quam quod est in nostra potestate, & nihil ei repugnare, nisi quod sit cum volumus, hoc est, necessitatis illius prementis cogentisque violentiam. Quam doctrinam quamvis apertissime Augustini esse ex immobilibus crebroque inculcatis principijs ejus demonstratum sit, quia tamen recentioribus in aedam est, & non mediocriter mira videbitur, non erit abs re explorare, quid alij veteres etiam Scholasticis de essentiali & genuina arbitrij libertate tum post, tum ante Augustinum judicaverint. Quanquam enim, quia divinae gratiae necessitas & cum libertate conciliatio ante Augustini tempora ventilata non fuit, nihil mirum esse debeat, si etiam libertatis natura minus accurate tradita fuerit; non tamen desunt diversorum diversa testimonia, quibus eandem ipsorum sententiam fuisse satis perspicue colligi videatur.

Inter quos primus occurrit Dionysius Areopagita, qui libertatem arbitrij opponit vi, necessitati, coactioni, cum rationem datur, cur homines post eorum suum abeant, hoc est, faciant quod voluerint, eodemque modo utitur. Neque enim vita nobis data est, ut nos cogat, sed ut nos servet. Si enim illa vera ratio est, profecto quandocumque non cogitur, facit id quod voluerit, & consequenter libere operatur.

Post sanctum Dionysium Clemens Papa in Epistola tertia, ubi primo dicit, quod Augustinus toties tradidit, nos esse liberi arbitrij, quia velle & nolle habemus in potestate. Quod nihil certius dici potest quia sit cum volumus, non sit cum nolumus. Deinde explicat hoc per oppositum libertati, quod est vi cogi ad aliquid. Si enim hoc non esset, jam vis, inquit, erat quaedam natura, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc natura vis erat, quae unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum.

Alter est Irenaeus qui simili ratione libertatem per immunitatem a vi & coactione declarat: Liberum enim Deus fecit ad imago, habentem suam potestatem, sicut & suam animam, ad utendum sententia Dei voluntate, & non coactum a Deo. Vis enim a Deo non sit. Et alio in loco tradit hominem liberi arbitrij suaeque potestatis factum. Quid autem hoc sit exponit ut Augustinus:

Neque lumen cum magna necessitate subiciet sibi quinquam. Et quid ista necessitas? Audi: Neque Deus cogit eum qui nolit continere eius artem. Quod est ipsissimum quod Augustinus toties dixit illam vim & coactionem & necessitatem repugnare libertati, qua sit aliquid nolentibus nobis.

Tertullianus item explicans libertatem arbitrij, ex professo semper in eo sitam docet, quod homo sponte, voluntarie, voluntate non necessitate agit: Si caperet hoc ire, & bonum quoque non voluntate obiret, sed necessitate. Et iterum addit libertatem arbitrij in utraque partem concessam ut bono sponte servando, & malo sponte vitando, sui Dominus constanter occurreret. Item: Nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inventus, non voluntate. Iam autem ostendimus, late supra, necessitatem nihil aliud antiquis esse nisi vim & coactionem.

Vnde & sanctus Hilarius Scriptor Latinus eodem modo necessitatem arbitrij libertati contrariam per vim & coactionem exponit: Nam iustitiae nostrum libertatem vita sensusque permisit, non necessitatem in alterum non assigens, ut unusquodque ex natura bonum malumve lex cogere. Et a Paulo apostolo: Quid autem boni ac mali, & boni ac mali necessitas meretur, cum malis non esse debet, quodam nobis conferta non fuerit? &c. Et iterum: Vis esset nobis aeterna huius beatitudinis praesidium, & usque ex merito, non necessitas indisereta per legem.

Similiter & Origenes Scriptor Graecus, clarissimis verbis illam opponit necessitatem libertati voluntatis, qua sit, ut aliquid fiat est nolumus; quod est ipsissimum quod ex Augustino tradidimus: Vnde & consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, ut omni modo ET SI NOLIMVS vel bona vel mala AGEERE COGAMVS. Quid manifestius? Audi tamen id ipsum inculcatus: Si enim nostri arbitrij sumus, inspicere fortasse possunt aliquae virtutes ad peccatum, & alia iurare ad salutem: Non tamen NECESSITATE COGIMVS vel agere recte vel male. Et in Epistola ad Romanos, cum sapius tradidisset hominem in manu & potestate habere bonum & malum, sicut & August. hoc saepe docet, & eo sensu verum esse tradit, quia utrumlibet facit, si voluerit, statim explicat quo modo istud intelligendum sit, nempe quia sponte sit. Nam ipsi nos exhibemus nullo cogente, vel peccato servire, vel iustitia per obedientiam nostram.

Nec minus evidenter Epiphanius removet illam

Lib. 2. cont. Marc. 1. 6.

Hilar. in Psal. 2.

Orig. in praenotio libri Periclyon.

In Epist. ad Rom.

Epiph. heresi 5.

Heresi 16.

S. Macarius homil. 15.

Ibid.

Homil. 27.

Ibid.

Epiph. heresi 5.

Ibid.

Euseb. lib. de preparat. Euang. c. 6.

illam necessitatem vel libertati contrariam, quæ tanquam vis & coactio dominatur. dixit δὲ μάλλον τίσσεται οὐκ ἀνάγκη ἐπὶ τῆς ἀεὶ ἀεὶ, ἀεὶ περὶ δὲ ἀνάγκης ὁμοίως ὁμοίως τὸ ἐπιχειρήματα, Sane quidem insitum ab illis qua necessitatem pariunt, pena repetantur, quam ab eo qui quod agit omnino coactus aggrederetur. Similiter & alibi, sponte factore & vi coactum veluti libertati ex diametro contrarium opponit. Qui committit aliquid (fato) non id sua sponte facit, sed satorum vi ac tyrannide compulsus.

S. Macarius id ipsum aliquoties tradit, ut cum dicit hominis naturam & boni & mali esse capacitam, ἀλλὰ οὐκ ἀνάγκη, id est, sed non cogitur, nam Græci ἀνάγκη, dicunt quod Latini cogere. Et liberum exponit aliquoties per facere quod volueris, quod est idipsum quod Aug. dicit, id esse in potestate quod facit aliquis si voluerit. Qui divinitate inebriati sunt nulla necessitate tenentur, sed libera potestate ut convertantur & factant, quod voluerint in hoc seculo. Et alio in loco dicit, quod Apostolos non prohibuit gratia quo minus agerent qua vellem. Et exponens hoc in eo situm esse, quia non cogit, declarat ex opposito. Boni malique capax est natura nostra, ac potestas adversaria exhortandi vim habet, non cogendi; in reliquo liberum habes arbitrium inclinandi quo volueris. Unde in alia Homilia de incogibilitate in bonum & malum, tanquam in qua libertas arbitrij posita sit: Exhortari enim possunt amba facultates, tum ad bonum tum ad malum, non tamen necessario compellere. Hinc igitur arbitrio divina datur remuneratio.

S. Basilius Seleucia Episcopus eandem doctrinam accuratè de libero arbitrio tradit: Arbitrij libertate resurgens contra vim habet, qua nulla teneatur voluntati servitate mentionemque habeat sui Dominam, & in violabili (græcè nulla violentia domabili) gloriatur agendorum electione. Et inferius idipsum explicans, sæpius repetit quod Deus necessitatem non imponit, & quam necessitatem? Neque necessitatis legibus vincit inobsequentem, neque gratiam per vim auferit, neque intra necessitatem dona contrahit.

Eusebius Casariensis Episcopus, in libris illis eruditè de præparatione Evangelica, naturam liberi arbitrij fusè tractat, in eoque sitam esse declarat, quod homo sit libera potestatis ad eligendum utrum velit. Quod Augustini principijs præsertim consonat, qui docet esse in hominis libera potestate, quod sit cum voluerit. Sed cum Eusebius necessitatem ei capitaliter contrariam esse sentiret, plus quam decies illam necessitatem nihil aliud esse indicit, quam vim, coactionem, violentiam. Quam illa perpetuo apud illum opponuntur, ex necessitate & ex voluntaria meditatione: volens, & externa necessitate compulsus: sua voluntate facere, & externa necessitate: arbitrio & coactione: voluntario voluntati nostra motu ferri, & alterius causa necessitate cogi: hinc illa externa vi trahi, quasi quibusdam finibus circumvinctos, & sponte inveniuntur nostri compotes manere, & vim aliunde nobis afferri: pro arbitrio consilioque agere, &

non extra vim: suoptè nutu & aliqua extrinsecus necessitate cogente: voluntarium & illa vi coactum atque invitum: voluntate utente iure suo, & coactum, & similia. Quæ luculentè patefaciunt quam necessitatem formidet Eusebius liberæ voluntati. Nec in illo opere dumtaxat, sed & in libro contra Hieroclem sibi concinit, dum voluntatem opponit necessitati, & exponens quid utrumque sit, agere voluntate declarat idem esse, quod agere arbitrio suo, agere vi propria & motu proprio: Et è contrario agi necessitate exponit per invitum, velut inanimatum corpus externi agiatum, & velut alieni nervi mobilem hinc & illuc perpetuo motu argentem duci.

S. Chrysostromus eodem modo liberum arbitrium & necessitatem opponit, eamque nihil aliud interpretatur nisi vim quæ coactum & invitum facit: Damon dicit non est in te situm porrigere manum, sed necessitate quadam & vi hoc fit. Et in Evangelium secundum Ioannem clarè docet hoc fieri libero arbitrio, quod fit si velis, hoc est non vi, non coactè, non invitè. Corporis natura quocumque ipsam opifex ducere velit eum sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque ulla in te nisi velit obtemperat. INVITAM ENIM ET COACTAM minime vult Deus benam & virtutibus præditam reddere: neque id anima virtutis esset ascribendum: sed sponte sua bona sit, & sibi virtutem complectendam persuadere oportet. Nihil accuratius omni ex parte cum Augustini doctrina, quam illa sententia sancti Chrysostromi quadrat. Nam & vim sui iuris, seu ut græcè est, Dominum sui (quod Augustinus est habere actum in sua potestate) exponit per nihil facere nisi velit, hoc est, facere si voluerit. Et hoc ipsum dicit sua sponte fieri, & hoc animæ ascribendum esse, bonamque facere. Illius vero contrarium statuit, non quamlibet necessitatem, sed illam quæ facit invitam & coactam, græcè invitam & vi coactam. Denique nihil sancto Chrysostromo familiarius est, quam necessitatem, hoc est, vim, violentiam, coactionem opponere libero arbitrio: atque ideo docere hominem esse liberum, suæque potestatis, quia cogi non potest. Ut sermone de preditione Iudæ: Sed hæc omnia ille contempsit: Deus vero illum non traxit invitum. Et cur non traxit invitum? Et quoniam bona atque mala in nostra Deus posuit potestate, electionis liberum donavit arbitrium, & nos invitos non retinet, sed volentes amplectitur. In hoc vero ipsissimam liberi arbitrij violationem esse sitam alibi manifestè declarat: Nos vero qui semel Dominatum nostri adepti sumus, non in cunctis Deo subditos esse nos patimur: qui si traheret invitum, eriperet ipse quod contulit, id est, arbitrij potestatem. Quam oppositionem liberæ voluntatis & coactionis tanquam capitaliter eam interimentis, alio loco de eodem Sancto Paulo dilirens, frequenter inculcat, nec aliter probat Paulum libero arbitrio sine necessitate esse conversum, nisi quia voluntas ejus affuit, quia volens fecit, quia non invitus, non necessitate coactus, quæ omnia perspicua sunt indicia, quod nullum vereatur liberæ voluntati

Idem lib. contra Hieroclem f. 54.

Chrysostr. Homil. 27. ad populum Antiochen.

Homil. 11. in Ios.

Serm. 30. de diversis artibus. Testam. l. 1. tom. 5.

Ibid. Ser. 5. S. Pauli.

Chryso.
tom. 13. de
libertate
arbitrii.

tati nisi ex necessitate coactionis prejudicium. Cum enim objecisset sibi quorundam verba dicentium de vocatione sancti Pauli: Quod Deus vocem illam quasi funem cervicis eius iniecerit, vique illum ad se traxerit. Et infra: *Vi & necessitate ipsum* (Paulum) inquit, *attraxit Deus.* Respondet ea refutando Chrysothomus, quod non violavit liberum ejus arbitrium, quia & ipse Saulus aliquid egit propria voluntate: Non tamen desitit eam a suis operibus, & sua propria voluntate laude (id est, reliquit eum ipsum aliquid operari propria voluntate) neque nocuit eius libero arbitrio: sed voluntarius advenit ipse atque sua bona voluntate. Unde inferius aliquoties: Paulus voluntarie & ex proposito voluntatis venit, non volentes non cogit sed volentes trahit. *Qui trahit, volentem trahit.* Nullum cogit, sed si ipse vult. Nullum vi & necessitate Deus adigit. Non omnium voluntas eius voluntati obsequitur neque ab eo aliquis cogitur. Si spontanei & volentes fuerimus: involuntarios enim & resistentes, neque vi neque necessitate cogit. Nimirum, ut praeferat, ne videatur libero arbitrio, quo hominem in sua ipsi iustione donavit. Eodem modo & alijs locis. *Quomodo cogitur, inquit peccant animi? Volentes, sponte, que ac seipsum iniuria afficientes peccant, non coacte neque tyrannide oppresse.* Nunquam videlicet eventum libertati timet, nisi a necessitate violentiae atque coactionis: qua absente factus est, quod sponte volentesque peccant & benefaciunt. Nam illa absente semper est homo sui Dominus, semper habet actum in sua potestate, quia sit si voluerit: quae est iuxta sanctum Augustinum ipsissima descriptio libertatis. Quae consideratione statim iterum adijcit: *Unde perspicuum est quod in nobis situm est, ut vel obtemperemus, vel non obtemperemus illis (diaboli) consilijs, nec ullam necessitatem neque tyrannidem patimur ab illo.* Multa similia ex eodem Chrysothomo prodere possent, sed ista sufficere videntur, ut intelligamus eum non aliam necessitatem, nisi violentiae & coactionis liberam voluntati formidasse.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus eandem quoque solam necessitatem coactionis a libera voluntate separat, quando primum dicit: *Omnia quae in caelis est rationalis & mentalis creatura, liberum habet motum ad faciendum quaecumque voluerit, & propensio in unoquoque a NECESSITATE libera est.* Et a qua necessitate? Audi: *Itaque ut nos quoque ad quodvis bonum sponte succedere*

mus consilio, non coacte vivere super terram hominem permisit Deus. Itaque latius seipsum exponens declarat libertatem sublatam iri, si Deus hominem ineffabili potestate flecteret atque cogeret, quantumvis aliquo impetu vel cupiditate voluntaria in bonum ferri videretur: *Itaque si ineffabili quadam & divina virtute & efficacia usus mutasset singulorum mentem ad bene agendum, & indidisset postea bonum a quo egerunt discedere posset, ET NON SPONTE, ultra non esset fructus mentis, neque res digna laude, sed necessitatis & cupiditatis non voluntaria.* Quia videlicet impetus ille impressus non procederet a voluntate, & ideo non esset liberi arbitrii motus sed vi necessitatis extortus. Unde subiungit, quod si Deus sic facit, *Tarde quasi dato consilio vix tandem reducit ut ferret genus (hominum) & transferret NON LIBERE, SED COACTE potius ad hoc ut videri debeant fideles.* Vere enim non essent fideles, sed esse viderentur, quia non sponte & sua voluntate crederent, sed coactio impulsu rapti credere viderentur, cum tamen animo ferrentur aut ferri ponerentur invito. Cuiusmodi impetum & coactionem repugnare libertati saepe tradit, in libris de adoratione in Spiritu & veritate. Nam frequenter ibi inculcat illas actiones homini liberas esse, quae sunt in hominis potestate, quarum penes nos facultas est, quarum arbitrium & nutus est in hominis potestate, quod facit cum visum fuerit: quae est ipsissima definitio sancti Augustini. Semp. r vero illi opponit, *non esse nobis voluntarium, agi tanquam necessario quodam vinculo quod imperantibus placet, ab aliorum nutu pendere, esse a nostra potestate alienum; praeter voluntatem & ex necessitate impelli: per vim impelli ad bonum aut malum, ac non esse in nostra potestate: quae nihil aliud significant quam id ipsum quod idem Augustinus tradidit libertate voluntati repugnare, nempe ita ex necessitate fieri, ut fiat volentibus nobis: Vbi aditum disciplina doctrinaque adest, non vi sed persuasionem oritur.* Patrocinio igitur Dei vultis quod ex charitate dignis praesentur, non vi Christiani fideles agnoscant. Non enim possunt secundum Ecclesiam veritatisque dogmata liberam potestatem hominis (quod liberum arbitrium appellamus) nullo modo negare. Ita nisi quidem praesens propter iustitiam afficiuntur; qui vero male vixerunt, non iniuria puniuntur. Quod sane nullo modo sequitur, si libertas aliter nisi sola vi & coactione tollatur.

Lib. 4. de ador. in spir. & verit. fol. 406. & 407.

Cyrill. lib. 4. in Ioan. c. 7.

CAPVT XIII.

Post Augustinum idem docuerunt omnes usque ad Scholasticos, & primo sanctus Prosper & Fulgentius.

SED post Augustini tempora ita constans fuit omnium illa sententia superius explicata, quam Augustinus antea tradidit, ut nemo, quod sciam, inventus fuerit in Ecclesia latina per annos octingentos qui dissenserit. De Prospero & Fulgentio

non potest esse dubitatio. Cum enim essent accuratissimi doctrinae callosi ejus defensores, nec ab eius tramite quantum ad gratiam & liberum arbitrium a tiner, vel ad latum unguem discessisse reperiantur, fieri non potest ut eam in re praecipua deseruerint. Et

Et quamvis coacti non fuerint eam tam ex
 professo tradere ut Augustinus fuit, eoramen
 tota eorum doctrina collimar. Hinc illud
 quod ex fonte doctrinae istius haustum est:
Prosop. lib. 1. de vita contemplativa.
a Lib. 1. ap. imper. cont. Tul. f. 154.
b Contra. Gallat. c. 18.
 Divino iustoque iudicio actum, ut qua fuit (Angelis)
 manendi voluntas, sic et permanendi voluntaria felix-
 que necessitas. Nam ipsa pæne verba sunt, quibus
 Augustinus libertatem beate fruentis-
 que voluntatis Angelorum explicuit. Hinc
 illa definitio liberi arbitrii: *b Lib. 1. arbitrium*
est rei sibi placite spontaneus appetitus. Quæ defi-
 nitio non requirit aliud ad libertatem, nisi ut
 rem placitam sponte velit aut appetat, nulla
 cuiusquam indifferentiæ habita ratione. Quæ
 tanè definitio ab Augustini principiis hausta
 videtur, & à plurimis approbata. Nam illa
 quam Magister & alij multi Augustino tri-
 buunt, *facultas rationis & voluntatis, quæ bonum*
eligitur gratia assistente, vel malum eadem desisten-
te, non aliud indicat. Omitti enim illis parti-
culis, gratia assistente, & eadem desistente, quæ
ad explicandam libertatis essentiam nihil faci-
unt, remanet illa definitio, quæ bonum vel
malum eligitur. Quod Augustinus etiam sæpè
confiteitur. Sed hoc etiam Deo & Angelis
jam beatis & damnatis convenit. Illi enim
eligunt bonum, hi malum, utriusque maxime
voluntario electionis motu. Nec aliud sibi
vult illa Auctoris hypognoftici, arbitrium
ideo liberum dictum, quod in sua sit positum vo-
luntate, habens agendi quod velit possibilitatem, quod
est vitalis & rationalis animæ motus. Nec aliud
illa Bernardi: Est potestas faciendi quod vult,
quam Albertus etiam magnus ut Bernardi
profert, alibi Boetio tribuit. Nec aliud illa
Sancti Petri ex itinerario Clementis apud eun-
dem Albertum: Facultas se convertendi ad quæ
voluerit actus; nec aliud illa communis, Facultas
rationis & voluntatis; nec aliud illa Hugonis
qua libertas arbitrii dicitur esse, ut in sua sub-
stantia eligat cogitatione quod vult. Quæ ex Au-
ctore libri de Spiritu & anima apud Augusti-
num sumpta est; ex quo fit ut Augustino à
nonnullis licet perperam tribuatur. Nec aliud
illa Alexandri de Hales, dum Angelum dicit
esse liberum, quia potest facere quod vult, vel quia
potest velle quod vult. Omnes enim isti volunt,
omnem rationalem voluntatis motum esse li-
berum, quia est motus quem voluntas habet
in potestate, utpote per eum eligens & faciens
id quod vult; ubi primo & maxime est ipsum
velle, ut Augustinus loqui solet. Quod ergo
dicit Prosper, rei placite appetitus, nihil est
aliud quam voluntas eius quod rationali con-
sideratione expensum placet. Per quod omnes
illi primi motus sive boni sive mali concupis-
centiæ à voluntate libera separantur. Nam
placere juxta phrasin Augustino frequentissi-
mam, est considerationis rationalis, ut distin-
guitur contra id quod libet, seu quod impetu
quodam irrationali & motu primo, ut nos lo-
quimur, à libere: ut patet ex illo libri pri-
mi ad Bonifacium: Ut per illud (liberum ar-
bitrium) peccent, maxime omnes qui cum delecta-
tionis peccati; & amore peccati, hoc in placet quod

libet. Id est, hoc rationali voluntatis motu
 approbant & eligunt, quod eis irrationali im-
 petu libet. Et infra: Absit ut carnis concupis-
 centiam inordinata commotione surgentem aut illi
 menti placeret consentiendo satiare, aut illi quasi ne-
 cesse esset dissentiendo cohibere. Et paulò antè in
 eodem libro: Peccata sunt sive eius (concu-
 piscentiæ) consensionibus cum ab eo quod libet,
 vincitur id quod placet, sive cum per ignorantiam
 malum quasi bonum placet. In quibus locis pla-
 citum refertur ad consensum voluntatis in id
 quod rationali consideratione comprobaverit.
 Ut non sit opus illa terri larva, qua nonnulli
 verentur, ne primi motus fiant liberi, neve
 homines in bruta redigantur, & similes con-
 sequantur absurditates, quæ tam parvi mo-
 menti sunt, ut refutationem non mereantur.
 Quis enim sine extrema stoliditate imagine-
 tur, beatos Angelos & homines si ab illa in-
 stabilitate libertatis & voluntatis extrahantur,
 quæ malorum omnium causa fuit, & plenissi-
 ma, luminosissima, consideratissima summè-
 que complacita voluntate immobiliter adhez-
 reant summo liberi arbitrii bono, in bruta
 brutalesque impetus commutari? Deumque
 denique ipsum iustitiam suam incommutabili
 voluntate diligentem instar bruti incitari, quo
 nihil magis blasphemum dici potest. Hebetes
 illæ cogitationes sunt hominum non satis pe-
 netrantium, quod voluntas quæ in bono per
 indifferentiam electo sic immutabilis, non
 bruta sed maxime rationalis redditur. Nam
 etiam tum cum volens lucidissima præcunte
 ratione in bono immobiliter figitur, longè
 major est distantia à brutali impetu animan-
 tium, quam quando cum indifferentia ferebat-
 tur. Tunc enim maxime rationabiliter id eli-
 git, quod eligendum esse Dei ipsius lumine,
 hoc est, ipsa æterna veritate illustrata iudicat,
 & super ipsum actum reflectendo, quod bruta
 nequeunt, seipsam ad eligendum movet, &
 omne contrarium detestatur. Vsq; adeo, ut
 idem planè sit in tali arbitrio, voluntatis &
 electionis modus, ac si esset adhuc eadem, que
 in hac vita adhaerebat, indifferentia. Nisi
 fortè velint huiusmodi Auctores cogitatio-
 num, modum agendi voluntarium in bruta-
 lem magis magisque commutari, quoties cres-
 cente pietatis & virtutis, vel etiam improbi-
 tatis habitudine, vel gratia calitus potentissi-
 mè radiante, in bonum aut malum tanta
 stabilitate figuntur, ut altera pars eis pæne
 impossibilis esse videatur. Impossibilis, in-
 quam, non illa impossibilitate quæ nolendo
 superari nequeat, sed illa qua summa conside-
 rationis rationalis deliberatione præcedente,
 iudicat constantissimè appetendum esse quod
 antè inconstanter appetebat. Dum enim cres-
 cit cognitio boni & convenientis appetenti, &
 cessat averfio quæ antè voluntatem à volendo
 retrahebat, crescit & iudicium practicum ap-
 petenti, & rationalis impetus hoc volendi.
 Sed de his alias fortasse latius. Nunc satis est
 ostendisse Prosperi doctrinam eandem esse quæ
 fuit Augustini, dum ad veram libertatem
 arbitrii,

Prosop. lib. 1. de vita contemplativa.
a Lib. 1. ap. imper. cont. Tul. f. 154.
b Contra. Gallat. c. 18.
Lib. 3. r. 4.
Albert. Magn. in 2. dist. 25. a. 1. in 2. parte sum. de lib. arbitrii.
Hugo lib. 1. de anim. c. 32. Lib. de Spiritu & anima c. 48.
De Hales 2. parte q. 19. memb. 1. n. 5.
Lib. 1. ad Bonifacium.

Cap. 19.
 Cap. 19.

MANUSCRIPT

arbitrij, nullam omnino indifferentiæ rationem habet. Quem sensum ejus qui plenissime persp. ctum habere velit, legat ea quæ prolixè ex ipso infra prolaturi sumus libro octavo de gratia Christi.

Neque vero sanctus Fulgentius dissentit ab Augustino. Nam & ipse doctrinæ istius quamvis non expressa verba, quia necessitas non postulabat, lineamenta tamen quædam non obscura in scriptis suis expressit, dum & ipse sicut Augustinus, eò perducendum esse docet

CAPVT XIV.

Venerabilis Beda.

INTER Latinos Venerabilis Beda non postremus est, qui à libertate arbitrij, solam illam necessitatem violentiæ, quæ scilicet velimus nolimus operari effectum suum, excludit: idque non lemel aut iterum quasi per transennam ei exciuit, sed iterum iterumque diligenter inculcat. Nam de primi hominis libertate tractans: Videndum est, inquit, quæ libertas illius arbitrij fuerit. Arbitrium certe liberum fuit, quamdiu sui potestatis exiit: ita ut nulla vi cogente nec Dei nec diaboli, quod vellet bonum seu malum faceret. Sed cum liberum esset hoc respectu, quod à nullo Domino nulla vi poterat ut vellet aliquid aut nollet, per se tamen debile erat. Et cum dixisset per peccatum primi parentis totum orbem servum esse factum peccati, sic pergit: Venit Dominus nos pristinus restituens gradus, reddens arbitrium patri meo, liberum sicut prius à vi extranea, sed novâ debilitate propria, ut nemo sit qui de se presumat. Ecce auferit libertatem à

vi extranea, admittens infirmitatem qua in alteram partem homo pronus urgeatur, ut ostendat ei constare arbitrij libertatem. Hinc statim ad illam veterem questionem dissolvendam venit, quomodo libertas arbitrij possit cum divina prædeterminatione consistere, nec aliam in ea difficultatem movet, nisi quia videtur asserri necessitas violentiæ: Si, inquit, præordinat vitam bono, & mortem malo videtur non inferre libero arbitrio, quia cum prædeterminatio sua falli non possit, necesse est, ut malus sit, quem prædeterminavit ad mortem, & bonus sit quem prædeterminavit ad vitam. Vides hic libertatis interitum à necessitate formidari. Sed à qua necessitate? Et si necesse est hunc esse bonum & illum malum, perijt ergo liberum arbitrium, quod ne-

cessitate cogitur. Vis planius? Quod si arbitrium non est liberum, sed cogitur necessitate. Vis adhuc inculcarius & invictius? Non est culpandus ille qui vellet nollet peccat; neque laudandus qui vellet nollet bene agit, sed laus & culpa soli cogenti est imputanda. Et aliquanto inferius objectionem ita solvit, ut solam vim cogentem ab arbitrij sive bonorum sive malorum libertate submoveat, nihil omnino de quavis alia Dei in humanum arbitrium operatione sollicitus: Prædeterminatio Dei, inquit, nulla vi cogit nos ad bonum vel malum. Itaque paulo post de malorum arbitrio: Coegit nos Deus ut mali sibi videremur ab æterno? At sit. Nam potius nos coegimus cum ut nos malos videret. Et de libertate bonorum iterum: Sicut ergo prædeterminatio ad mortem non cogit malos ut peccant, sic etiam prædeterminatio ad vitam non cogit bonos ut salventur. Sed cum Dominus bonos ad vitam prædeterminavit, ita eos prædeterminavit ut ipsa sua prædeterminatio meritis & precibus nostris olimeatur. Quibus ultimis verbis divinæ gratiæ operationem liberum arbitrium tangit, cujus Beda studio obsequens adversus Pelagianos & castissimus assertor fuit. Nec tamen aliam libertati ruinam timet nisi per vim, qua velint nolint salute possunt. Vix potuisset evidentiùs Beda sensum suum de necessitate & libertate promerere, etiamsi de industria suum omnem studium eo contulisset. Nominat vim, violentiam, coactionem, necessitatem, non quamlibet, sed quæ veniens à nobis operatur effectum suum, ut ipsdem p. g. verbis quibus Augustinus suam sententiam exprimat. Ille enim, ut sæpe diximus, illam solam necessitatem libero arbitrio timet, quæ etiam volumus, efficit id quod potest.

Lib. de Incar. & grat. c. 12.

CAPVT XV.

Sanctus Ioannes Damascenus.

SED nullus est p. n. antiquorum qui magis existimatur esse adversarius illi sententiæ, cujus auctorem sanctum Augustinum esse diximus, quam sanctus Ioannes Damascenus, quare sententia ejus paulo accuratius exploranda est: fortassis enim patebit, vix quenquam esse anti-

quorum qui magis ad Augustinum accesserit. Nemo igitur quasi adversus Augustinum, proferat, quod dicat sapius, per liberum arbitrium nos habere actus nostros in nostra potestate, in nobis, in arbitrio nostro, vel quod in idem redit, esse nos dominos actuum nostrorum per arbitrij libertatem. Hæc enim non solum

Ff

admittit

admittit libenter Augustinus, sed expresse docet, & ut late vidimus, in hoc ipso principio ita exposito ut divina gratia non repugnet, velut basi suam sententiam collocat. Per hæc ergo ipsa nihil aliud indicat Damascenus, nisi liberum arbitrium actus suos cum vult, exferre, cum vult, cohibere; ubi maxime & primitus est ipsum velle & nolle, prout supra in Augustini sententia exposuimus. Quapropter Augustino non dissentire Damascenum patet.

Primo quia liberum arbitrium nihil aliud esse docet quam voluntatem, ita ut eodem modo quo Augustinus passim liberum arbitrium voluntatis, & voluntatem idem omnino existimare videatur: *Cum divina natura suapte natura liberum arbitrium, volendi que facultatem habeat, homo quoque ut ipsius imago, arbitrii libertate volendi que facultate naturaliter præditus erit. Quippe Patres liberum arbitrium voluntatem esse deservierunt. Quod enim voluntatem in sua generalitate sumptam liberum arbitrium esse sentiat, ex eo liquet quod statim ita subjungat: Enimvero cum voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constructam, sed liberam dicimus &c. Necessitatem autem intelligit coactionem. Nam statim dicit, neque divinam, neque creatam naturam intellectualem nihil coactum habere: neque Deum etiam natura Deum, & bonum, necessario esse Deum & bonum: Equis enim ei hæc necessitatem imposuerit? Ex quo fit ut expressissimis verbis dicat: Arbitrii porro libertas nihil est aliud quam voluntas.*

Secundo quia docet, hominem hoc ipso esse liberum, quo rationalis, quia videlicet ex hoc ipso quo utitur consideratione rationali non sensitiva, necesse est voluntatis motum consequentem esse liberum: *Arbitrii libertas rationi annexa sit necesse est. Aut enim rationis particeps homo non erit, aut si ratione præditus sit, penes eum quoque actionum arbitrium & potestas futura est. Quod nisi de singulis actionibus quibus præluet ratio, non est verum, nihil efficit. Et paulo post: Ad hoc sciendum Angelos utpote ratione præditos, liberi arbitrii esse. Et libro tertio: Nam si voluntas, quam ut jam citavimus, non coactam, & liberam esse definit, rationis particeps est, utique & libera. Et aperissime in libro de duabus Christi voluntatibus: Voluntas est appetitio cum sensu (græce vitalis) atque ratione, id est, vitalis & rationalis. Ac per ea quidem animalia quæ ratione carent, cum sensu non cum ratione, neque libere appetunt. Homo autem qui rationis est particeps, quia ex parte animal est, cum sensu appetit; sua rationis particeps, rationem ducem in appetendo sequitur, liberosque habet appetitus. Hinc est quod voluntatem seu volitionem semper definit esse motum rationalem, ut à brutorum impetu distinguat. Nam in eodem libro: Est igitur voluntas naturalis quedam appetitio rationi sensuque consentanea &c. Et libro secundo Orthodoxæ fidei: Voluntas est rationalis & vitalis appetitus. Quoniam videtur quidem nihil aliud esse quam ipsa naturalis vitalis & rationalis eorum omnium rerum quibus natura constituitur atque conservatur appetitio ac simplex tantummodo facultas.*

Quarto, quia liberum eo modo definit esse id quod est in nostra potestate, sicut hoc Augustinus solemner docuit, & supra quoque ex Damasceno vidimus. Quid sit autem in potestate, ex Augustino supra constitit. Porro ut etiam Damascenus declararet, quid esse, vel habere

tas. Etiam brutorum animalium appetitus, rationis expertus cum sit, voluntas nullo pacto dici potest. Et expresse hoc Damascenus (quam, inquit, deliberantem voluntatem vocant) ab electione proprie dicta distinguit. Ex quibus valde manifestum est, autore Damasceno; cur impetus illi non rationales, quibus homo percellitur non sunt ullo modo liberi, quia videlicet non sunt rationales. Eandem doctrinam ibidem iterum, sicut & alibi sæpius tradit.

Tertio non solum docet, hominem hoc ipso quo rationalis esse liberum, sed etiam motus ejus hoc ipso quo rationales esse liberos, & à brutorum actionibus distingui. Nam cum libro secundo docuisset bruta solâ naturali appetitione & impetu duci, & propterea eorum appetitionem, non posse vocari voluntatem, neque naturalem videlicet, quam ipse ibidem docet esse finis, neque deliberantem quæ est mediatorum, rationem adiecit: *Voluntas siquidem est rationalis & naturalis atque à libera potestate manans appetitio. At in hominibus utpote ratione præditis, naturalis appetitio non tam ducit quam ducitur. Merita enim ac libera potestate, & cum ratione movetur, quod videlicet vitales (id est, appetitivæ) & in cognitione sita facultates in homine conjunctæ sunt. At prout libera potestate appetit, vult, querit, considerat, deliberat, iudicat, assensitur, eligi, ad agendum fertur &c. Vbi nihil apertius dici potest, quam omnes omnino motus hominis, quæ rationalis à primo appetitu finis usque ad executionem mediatorum, esse liberos, idque ideo quia potestas appetitiva & cognitiva rationalis junctæ sunt. Et libro tertio ejusdem operis: Peculiaris porro vegetativa est motus ille in quo inest vis alendi, augendi, ac gignendi: sensitiva, invernus motus: rationalis atque intellectualis, agnatio ea que in arbitrii libertate sita est. Quare si vegetativa naturaliter inest motio ea, in qua vis alendi inest, & sensitiva item invernus motus, naturaliter etiam & rationali & intellectuali inest motus ille, qui ex arbitrii libertate existit. Et mox subjungit: Arbitrii porro libertas nihil aliud est quam voluntas. Et libro de duabus voluntatibus, definitis voluntatem quæ est facultatis ipsius motus, *Voluntas, inquit, appetitio est eius quod ratione utitur, hoc est, naturæ rationalis, naturæ consentanea. Et aliâ definitione: Itemque mentis imperatricis liber motus. Non posset clarius declarare Damascenus, et si hoc ex professo declarandum suscepisset, quod omnis voluntatis cum ratione motus, sit hoc ipso liber; sicut hoc ipso libera creatura, quæ rationalis, ut proinde si quæ necessitas in motu voluntatis reperitur, dummodo non sit violentia, nullo modo libertati ejus adversetur, dummodo rationalis motus voluntatis esse perseveret. Hoc ipsum tamen quod diximus eum sentire, adhuc uberius declaratur.**

Quarto, quia liberum eo modo definit esse id quod est in nostra potestate, sicut hoc Augustinus solemner docuit, & supra quoque ex Damasceno vidimus. Quid sit autem in potestate, ex Augustino supra constitit. Porro ut etiam Damascenus declararet, quid esse, vel habere

Lib. 3. Orth. fidei cap. 27.

ibid.

Lib. 1. Orth. fidei p. 27.

Lib. 3. c. 14.

Lib. de duab. Christi voluntatibus.

Orth. lib. 2. c. 21.

ibid.

Lib. 3. c. 14.

Lib. de duab. voluntatibus.

ibid.

habere in sua potestate, suę significationis amplitudine comprehenderet, docet ipse

Quintò id esse in nostra potestate, quod ultro & sponte fit, scilicet voluntate atque ratione. Nam alioquin agnoscat aliquid & in brutis esse spontaneum, quod scilicet libenter, sed sine rationali consideratione faciunt. Sic ergo loquitur de spontaneo, & eo quod est in potestate seu arbitrij libertate. *Ea qua sunt, partim in nostra potestate sita sunt, partim minime sita. In nostra potestate sunt ea qua libenter est nobis facere vel non facere. Id est, qua facimus si volumus, ut definit Augustinus, sed quia hoc strictius vulgi sensu dictum esse videbatur, explicationis loco adjicit: Hoc est, ea omnia que ultro & sponte facimus. Neque enim ea sponte a nobis fieri dicerentur, scilicet rationalibus ratione utentibus & agentibus (nam actio apud ipsum definitur operatio rationalis, ita ut huiusmodi actio non sit actio, quia non agunt sed aguntur) si actio in arbitrio nostro minime posita esset. Et hæc est causa cur Damascenus tum in eodem loco, tum alibi in eodem libro, id quod homo spontaneè facit, laudem & vituperationem commitem habere tradit. Porro ab hoc genere liberi & existentis in nostra potestate, statim distinguit, aliud genus liberi quod magis proprie tale vocari solet, de quo scilicet delibera-*

mus: Proprie autem, inquit, in nostra potestate consistunt ea omnia, qua ad animum spectant, & de quibus deliberamus

Sextò ut intelligeremus, quid sit illud spontaneum, expresse opponit illud coactum & invito. Nam libro secundo fidei orthodoxæ: *Quoniam id quod sponte fit in quadam actione, scilicet rationali, ut statim dicit, positum est, id quoque quod invito fieri censetur, in quadam etiam actione versatur necesse est. Et plerique sunt, qui id quod quoque quod quis invito facit &c. Et mox adjicit id quod sponte fit habere laudem vel vituperationem; & id quod invito fieri per vim vel per ignorantiam à principio quod est extra. Sponte vero quod nec per vim, nec per ignorantiam efficitur. Unde definitionem ejus aliam subiicit, qua declaret se solum loqui de spontaneo, quo aliquid sponte facit creatura rationalis: Sponte id fieri dicitur cuius principium & causam continet is qui agit, resque singulas per quas actio geritur & in quibus versatur, quas Rhetores circumstantias appellant, competunt & exploratas habet.*

Septimò sicut coactum & invitum opposuit isti spontaneo creaturæ rationalis, ita eodem modo coactum seu violentiam opponit libero. Nam libro secundo cum hominem voluntate liberum creatum esse docuisset, ut esset capax virtutis & vitij, rationem adjicit: *Neque enim virtutis nomen obtinere potest, quod quis per vim atque invitum efficit. Quasi diceret, quod non efficit voluntatis libertate. Et libro tertio cum tradidisset, Christum habere voluntatem; *Et inquit, cum voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constrictam, sed liberam dicimus &c. Neque enim divina solum & increata natura coactum nihil habet, sed ne intellectualis quidem & creata. Id quod hinc perspicuum est, nam cum Deus**

*A natura bonus sit, & natura conditor, & natura deus, haudquaquam hac necessario est. Equis enim hanc ei necessitatem imposuerit? Nihil luculentius afferri posset ad demonstrandum, quod liberam voluntatem opponit ei quod coactum est, & necessitate constrictum. Necessitate, inquam, non determinationis ad unum, sed illa qua contra voluntatem est, ut ex declaratione de necessitate quam à Deo separat, apertissimum est. Quod ex illa significatione antiquis usitata fuit, qui non solent adhibere, imo abhorrent nomen necessitatis in divinis, etiam respectu actionum quas nos quam maxime necessarias, hoc est, ad unum determinatas dicimus, ut supra ex Augustini doctrina diximus. Quod quia non advertitur à recentioribus, in multas hallucinationes cadunt, dum audito nomine necessitatis, statim putant determinationem ad unum indicari. Sed opponunt Veteres necessitatem ei quod est in nostra potestate. Unde Damascenus: *Hinc efficitur, quia liberi arbitrij sumus, ut actiones nostræ in nostra potestate sint. Alioquin si ex siderum motu contra facimus, sequitur ut ea qua facimus, necessitate faciamus. Et mox: Si quidem omnia necessitate aguntur & servantur, & supervacanea erit in nobis ea pars animi, in qua ratio est. Nam si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est &c. In qua oppositione quam & Augustinus fecit, necessitas est ea quam in simili argumento definiit Augustinus ut salvaret libertatem; quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest. Eadem de causa sicut Augustinus (ut supra diximus) ita & Damascenus, naturam & id quod naturale est, opponit voluntati & illi quod est in nostra potestate, quia videlicet natura suum effectum etiam nobis nolentibus operatur: *Vires naturales & vitales hæc sunt, quæ ab animi inductione ortum non habent, ubi naturales vocat vegetativas, vitales, ut arteriarum, inquit, pulsus: Hæc namque, addit ipse, velimus nolumus, minus suum exequuntur. Qua de causa paulo ante dixit, Deum esse naturam bonum, & naturam Deum, haudquaquam tamen necessario.***

Hæc arbitror ad oculum ostendunt (tantum studium contentiois absit) ovum ovo non esse similis quam Damascenum Augustino in hoc argumento de essentiali arbitrij libertate, imo nonnulla luculentius quam Augustinum expressisse, cum tamen à recentioribus quam longissime ab illa sententia recessisse videretur. Sed jam non semel, neque sine animi dolore expertus sum, veteres auctores à quibusdam hominibus non discendi causa indifferenti animo legi, sed hoc uno duntaxat scopo ut suas præoccupatas opiniones, & quoquo modo defendendas, eorum auctoritatibus muniant. Ex quo fieri solet, ut quicquid quaerunt in eis inventiant. Non enim id quod ipsi sentiunt, sed quod sensibus suis quaqua ratione blandiatur, arripiunt. & obtorto collo in suas opiniones trahunt.

Neque vero quisquam isti doctrinæ contrarium putet, quod subinde Damascenus dicat, liberi arbitrij esse deliberare & deliberatum

lib. 1. c. 7.
lib. 5. de Civ. vit. cap. 101.
lib. 2. de fidei Orth. c. 12.

ratur eligere, vel non eligere, in potestate esse in hanc vel illam partem declinare, esse bonum vel malum prout visum fuerit, & similia; nam & Augustinus eadem, & forte instantius quam Damascenus docet. Nec tamen propterea sibi Augustinus adversus est. Nam

CAPVT XVI.

Sanctus Anselmus.

VENIAMVS ad sanctum Anselmum, eruditionis & sanctitatis gloria celebrem. Nam & ipse istius doctrinæ sancti Augustini quam aperuimus sectator non postremus est. Docet enim & ipse aliquoties, necessitatem illam esse proprie, quæ est coactionis & nolentem premit: si qua sit vero quedam voluntaria necessitas & immobilitas, illam non esse proprie necessitatem, nec ullo modo repugnare libertati voluntatis. Itaque in libro secundo, Cur Deus homo, de immutabili, necessaria, & tamen libera Angelorum iustitia cum loqueretur: *Improprie dicitur necessitas ubi nec coactio ulla est nec prohibitio. Hoc est, vis cogens nolentem & prohibens seu impediens volentem. Et multo inferius de Deo: Nec dicimus Deum necessitate facere aliquid eo quod in illo sit ulla necessitas, sed quoniam est in alio sicut dixi, impotentia quando dicitur non posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut prohibitio: quæ duæ necessitati & convertuntur inuicem contrarie, sicut necesse & impossibile. Et fundamentum istius doctrinæ suæ tangens, cur scilicet ubi voluntas est, non sit necessitas & e contrario; ubi non est voluntas, ibi sit necessitas: Omnis, inquit, potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur, si volo. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas. Nam cum dico, quia nolens possum trahi aut vinci, non est, nec mea potestas, sed necessitas & potestas alterius. Ecce aperte illuc non agnosci, eodem modo ut Augustinus, ullam proprie necessitatem quam illam, quæ ut Augustinus loquitur, etiam si nolimus, efficit id quod potest. Ex quo principio infert Angelos etiam nunc libere servare iustitiam, hoc est bonam voluntatem suam, quæ iustitiam æternam, hoc est, Deum diligunt, nec enim alia est Angelorum iustitia. Hoc igitur modo, inquit, habet (Angelus qui peccare non potest) à se iustitiam (quia scilicet non abiecit eam quando abiecere poterat) quia creatura eam aliter à se habere nequit, & ideo laudandus est de sua iustitia, & non necessitate, sed libertate iustus est: quia improprie dicitur necessitas, ubi nec coactio ulla est nec prohibitio. Id est, vis cogens nolentem vel impediens volentem.*

Secundo ex eodem principio deducit, Deum voluntate non necessitate esse iustum, etsi peccare non possit, & inde laudandum esse, quia istud à se ipso habet non ab alio: Quæ propter quoniam Deus perfecte habet à se quicquid habet, ille maxime laudandus est de bonis

vel de quodam genere actionum loquuntur in humanis moribus celeberrimo: vel si de omnibus intelligi malis, de omnibus vera sunt, eo modo quo supra ex Augustino exposuimus, & infra fortasse dicturi sumus.

qua habet & servat, non ulla necessitate, sed sicut supra dixi, propria & æternæ immutabilitate. Et alibi declarans, hoc non tantum esse verum respectu operum temporalium, sed etiam respectu voluntatis istius quæ suam veritatem diligit; Nihil ibi (in Deo respectu præteritorum) operatur necessitas non faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei sola voluntas quæ veritatem semper (quia ipse veritas est) sicut est, esse vult.

Tertio concludit, Christum Dominum iustum esse proprie libertate non necessitate, cum tamen iustitia Christi in eo sita sit, quod æternam iustitiam divinæ voluntatis à primo suæ conceptionis initio immutabiliter dihgat: Sic ergo homo ille qui idem ipse Deus erit, quoniam omnino bonum quod ipse habebit à se habebit (nempe quia simul Deus est, ut statim explicat) non necessitate, sed voluntate & libertate & à se ipso iustus est, & ideo laudandus erit. Et rursum de eadem Christi voluntate qua non potuit velle mentiri, velle servare vitam suam, præcepto de subeunda morte dato, ita loquitur: Quoniam cum Christus mentiens potestatem haberet (si scilicet velle et si velle non posset, juxta doctrinam de potestate supra traditam) hoc à se ipso habuit, ut non posset velle mentiri: ideo de sua iustitia, quæ veritatem servavit, esse eum laudandum. Et de potestate Christi servandi vitam suam: semper habuit potestatem servandi, quamvis nequiverit velle servare ut nunquam moreretur. Et quoniam hoc à se ipso habuit, ut scilicet velle non posset, non necessitate, sed libera potestate animam suam posuit. In quibus omnibus nihil ad libertatem Christi requirit, quam quia à se ipso habet quod velle non potest, hoc est, quia immutabiliter amat veritatem, iustitiam, præceptum Patris à quorum non potest dictione deficere, proinde non necessitatem sed immutabilitatem esse proprie voluntatis, quod in eodem capite sapius repetit. Unde tandem in fine: Si ergo ideo vere erat moriturus, quia hoc ipse sponte & immutabiliter voluit, sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori, nisi quia immutabiliter voluntate voluit mori. Et rursum inferius: Non necessitate aut impotentia fieri vel non fieri dicit debet aliquid, ubi neque necessitas nec impotentia quicquam operantur, sed voluntas. Omnia ista duntaxat hoc scopo à me adducta sunt, ut ostendam sanctum Anselmum, nihil esse de Christi libertate sollicitum, dummodo ostendere possit eum suscepisse mortem, & non esse mentitum, non necessitate cogente vel prohibente, sed propria voluntate, quamvis impossibile fuerit, ut vel mentiretur, vel non morere-

Ansel. lib. 2.
Cur Deus
homo cap. 10

Cap. 17.

Cap. 10.

lib. 2. Cap.
10. 16.

Cap. 15.

moreretur. Talis enim necessitas, si, ut Augustinus loquebatur, necessitas dici debet, non est premens sed fruens bono, quod diligit: non est necessitas sed volendi immobilis firmitas. Vnde Anselmus explicare volens quomodo Christus non necessitate, sed sponte & indeclinabiliter mortem sustinere voluerit, affert simile de ijs, qui potentissimo Dei tractu indeclinabiliter bonum volunt:

Quoniam, inquit, voluntati quisque ad id, quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconvenienter trahere vel implere dicitur Deus, cum talem voluntatem dat in quo tractu vel impulsu, nulla intelligitur violentia necessitas, sed accepta bonae voluntatis spontanea & amata tenacitas. Et hæc esse videtur causa, cur & in isto loco, & in eodem capite sapius, & in primis libro secundo, & libro de Casu diaboli, sicut liberam voluntatem, ita spontaneam oppem necessitati. Et perpetuo libertatem Christi explicans, liberum cum eo quod sit sponte à voluntate confundit. Hinc explicans etiam libertatem Angelici casus: Per suum arbitrium peccavit, quod sic liberum erat ut nulla alia re cogi possit ad peccandum, & ideo iuste reprobemur, qui tam hanc haberet arbitrii sui libertatem, non aliqua cogente, non alijsua necessitate, sed sponte peccavit. Quibus verbis solam necessitatem coactionis, velut libertati capitaliter aduerentem, ab arbitrii libertate removet, quemadmodum hoc & ab antiquis Scholasticis eum sequentibus intellectum est, & ex ipsis verbis & ex subiuncta auctoris explicatione manifestum est. Solvens quippe objectionem sibi difficultatem, quod homo cogente tentatione, & ideo non per liberum arbitrium iustitiam deserere videatur, hoc totis viribus inculcat, quod non

A invitus ac nolens deserit: Nemo illam deserit nisi volendo. Si ergo invitus dicitur nolens, nemo deserit illam invitus. Ligari enim potest homo & invitus, quia nolens, potest torqueri invitus, quia nolens, potest occidi; velle autem non potest invitus, quia non potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult. Vbi clarissimum est, eum libertatem arbitrii explicando, solam contradictionem quæ oritur non ex simplici necessitate voluntaria, sed ex necessitate coactionis voluntatis expromere. Et cum hoc uberius explicasset, tandem subiicit: Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subicere non potest? Ecce iterum libertatem in immunitate cogentis necessitatis collocatam. Et rem coniectam iterum repetens, dicit à se ostensum: Omnem rem liberam esse, ab ea re, à qua cogi non vult vel prohiberi non potest &c. Et quod tentatio rectam voluntatem non nisi volentem aut ipsa recitidine prohibere, aut ad id quod non debet cogere potest &c. Cum ergo vincitur non aliena vincitur potestate sed sua. Et intra: Impugnare namque potest invitam voluntatem, expugnare nequit invitam. In quibus semper libertas voluntatis in eo constituitur, quod nihil vult invita vel nolens, hoc est, quod expers sit omnis cogentis necessitatis.

Neque vero quicquam refert, quod sanctus Anselmus alibi libertatem illam humane voluntatis explicans, subinde indifferentiæ ad opposita mentionem faciat. Idem quippe sæpissimè Augustinus docet. Nec enim in omnibus actionibus & hominum statibus est idem libertatis modus, ut alibi dicturi sumus: quamvis eadem sit semper essentialis ratio libertatis.

CAPVT XVII.

Sanctus Bernardus.

IAM vero videamus, quid sanctus Bernardus, quem de gratia & libero arbitrio sanissimè sensisse, & in hac materia ab Augustini, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ doctrina non recessisse constat, de arbitrii libertate docuerit. Quod eo studiosius præstandum est, quod sanctus Bernardus inter præcipuos auctores à plerisque recensetur, qui distinguendo triplicem libertatem, à necessitate, à peccato, & à miseria, primamque docendo esse naturæ, alteram gratiæ, postremam gloriæ, veram naturalemque arbitrii libertatem, in sola immunitate à necessitate collocaverit. Quapropter quemadmodum distinctionem illam à sancto Bernardo traditam esse perspicuum est, ita nullum auctorem ab Augustini temporibus hucusque magis aperte, disertè, accuratè & efficaciter sancti Augustini doctrinam, quam supra demonstravimus, in omnibus ad unguem tradidisse certum est, & ita mani-

A festum est, ut mihi nullo evidentiori exemplo ostendi posse videatur, quid valeat in indagandis & eruendis genuinis auctorum quorumcumque sensibus præoccupata sententia. Fatemur igitur ex S. Bernardi sententia, necessitatem repugnare libertati, & istam esse ipsius naturæ, non gratiæ, non gloriæ libertatem. Hoc enim sapius in libro de Gratia & libero arbitrio docet. Sed qui hoc asserunt, attendere, imo vel oculos tantum aperire debuissent, ut intelligerent quam necessitatem Bernardus intelligeret. Plurimis enim evidenterque argumentis ostendi potest, non aliam intellexisse necessitatem, quam eam quam S. Augustinus definit, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si volumus efficit id quod potest, hoc est, necessitatem que voluntati repugnat essentialiter, neque aliud est nisi vis, violentia, coactio.

Nam in primis sæpissimè sanctus Bernardus docet, necessitatem illam, à qua liberum arbitrium dicitur, efficere ut non sit voluntarium

rium. Quam necessitatem certissimum est, non esse illam simplicem necessitatem qua simpliciter aliquid necessarium esse dicitur, & qua beatificus voluntatis amor necessarius est:

Lib. de grat. & lib. arb. Si horum quodlibet prohibente ratione voluntas non posset, voluntas iam non esset. Vbi quippe necessitas iam non voluntas. Et aliquanto inferius: Est vero quam magis ei congruere arbitror libertatem, quam dicere possumus à necessitate, eo quod necessarium voluntario contrarium esse videatur. Si quidem quod ex necessitate fit, non tam ex voluntate, & e converso similiter. Et adhuc inferius: Utrobique voluntas & ubique libertas, cedit quippe voluntati necessitas. Hæc autem prorsus falsa sunt, si simplex necessitas intelligatur, cum illa, juxta divi Augustini & ipsius Bernardi sententiam in eodem libro, beatorum voluntati competat, qua jam amplius peccare non possunt, & Deum clare visum voluntaria quadam necessitate diligunt.

Secundo hanc ipsam necessitatem disertissimis verbis declarat sæpe esse violentiam, qua fit ut homo cogatur velle & consentire, hoc est ut invitatus velit. Quod cum implicet contradictionem, implicat similiter voluntatem sua spoliari libertate. Nam statim in initio liberi sui, cum dixisset, consensum voluntarium nos à beatijs discernere, esseque habitum liberum sui, statim explicat uberrime & clarissime quo pacto hoc accipi velit; siquidem, inquit, non cogitur (scilicet consensus) non extorquetur. Est quippe voluntatis non necessitatis. Nec negat se, nec præbet cuiquam nisi ex voluntate. Alioquin si compelli vales invitatus, violentus est non voluntarius. Vbi autem voluntas non est, nec consensus. Non est enim consensus nisi voluntarius. Vbi ergo consensus, ibi voluntas. Porro ubi voluntas ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium. Etiam si nihil diceret amplius sanctus Bernardus, non deberet ulla de sensu ejus esse dubitatio. Sed eandem suam mentem tanta inculcat diligentia, ut omnino ne quis perperam necessitatem quam à libertate excludit, intelligeret, sollicitus esse videatur. Quam enim aliam necessitatem libertati contrariam; nisi violentiæ, seu quæ præter voluntatem accidit, intelligi finit id quod dicit? Nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec sensus obtusus, nec vita languens, reum per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem, & hoc non ob aliud, nisi quia hæc necessitas; & quid istud? Ac præter voluntatem posse provenire probantur. Sola ergo voluntas quoniam pro sui ingenta libertate aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nullà vi, nullà cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudinem seu miseriam dignam ac capacem creaturam constituit. Ecce ingenta libertas est nullà vi, nullà necessitate cogi, ut consentiat, quin ipsa sit quæ consentiat sibi, ac non dissentiat sibi. Ipsa enim erit quæ volet si vult. Et quam aliam necessitatem tanquam libertati inimicam intelligi finit id quod iterum dicit? Quomodo namque ad bonum conversus, per gratiam humanam voluntatis consensus, eo libere bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius affi-

^A citur, non invitatus pertrahitur: sic sponte devolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quam spontaneum constituit, suæque utique voluntate ductum, non aliunde coactum, ut maius sit. Et quam aliam necessitatem tanquam inimicam libertati, quam illam extrinsecus cogentis violentiæ intelligi finit, id quod mox adhuc manifestius dicit? Et sicut caelestis Angelus aut etiam Deus ipse permanens libere bonus, propria scilicet voluntate, non aliqua extrinsecâ necessitate, sic profecto diabolus æque libere in malum & corrumpit & persistit, suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu. Quam vero aliam intelligi finit necessitatem, nisi illam jam dictæ violentiæ, id quod statim sequitur? Quod autem homines solent conqueri & dicere volo habere bonam voluntatem & non possum, nequaquam huic præscribit voluntati libertati, ut quasi vim aut necessitatem in hac parte patiat voluntas, sed plane illà libertate qua dicitur à peccato, se cavere testantur. Quod probat ex eo: Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat se habere voluntatem. Hoc est, habet voluntatem ergo, non necessitatem. Et quam aliam necessitatem nisi cogentis violentiæ vel pervicacissimum quemque intelligi finit, id quod de Deo ipso ac demonibus profert, ut eos probet habere arbitrij libertatem? Ceterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus; quoniam quod ille esse non potest malus, non iniuria facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violentiæ oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas ac voluntaria obstinatio. Et quam aliam nisi violentiæ necessitatem intelligi finit id quod de Dei libertate explicationis loco adiungit? Hac sanè dignitatis prerogativa rationalem singulariter creaturam conditor insignivit, quod quemadmodum ipse sui iuris erat, suæque ipsius voluntatis (id est, libertatis) non necessitatis erat, quod bonus erat: ita & illa quoque sui quodammodo iuris in hac parte existeret, quatenus non nisi suâ voluntate, id est, libere, aut mala fieret & iuste damnetur, aut bona maneret & merito servaretur. Et ut intelligeremus quo pacto suâ voluntate seu libertate, audi id quod sequitur: Non quod ei propria posset sufficere ad salutem voluntas, sed quod eam nullatenus sine sua voluntate consequeretur. Nemo quippe salvatur invitatus. Et quam aliam necessitatem intelligi finit, id quod explicando Scripturas Evangelicas, Trabe me; invenio aliam legem in membrum captivum me ducentem &c. Exponendo dicit: Hæc omnia putari possunt cogere voluntatem & præcipere voluntatem. At vero quantilibet quis intus forisve tentationibus urgeatur, libera profecto semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit: libere quippe de suo nihilominus sensu iudicat. Et quam aliam necessitatem libertatis inimicam, quam illam cogentis violentiæ intelligi finit id quod sibi contra totam suam præcedentem de libertate disputationem velut contrarium obijcit? Quod ergo? Forte dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis; quia nimirum inventa est cogi potuisse voluntas, scilicet quia Petrus compulsus fuit Christum negare. Cui difficultati respondet: Est plane (hoc est, tota disputatione præ-

præcedens qua probavi voluntatem à necessitate esse liberam dissoluta est, & plane corrumpit) sed si cogi ab alio potuit quam à seipsa. Quod si seipsa egerit compulsiva & compellens ubi amittere, ubi recipere visa est libertatem. Vim quippe quam ipsa sibi intulit, à se pertulit. Porro quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate sed voluntarium. Si autem voluntarium, & liberum. Ne verò quisquam quantumlibet tardus, obtusus, ac perversus, ac Bernardi mente dubitet, quam aliam necessitatem libertati contrariam nisi violentiæ intelligi limit, id quod denique rem à fundamentis explicando subiungit: Est sane genuina compulsio (id est, coactio) secundum quod aut pati aliquid aut agere contra propriam cogitur voluntatem. Quorum passiva quidem (sic enim prior illa rectè nominatur) potest nonnunquam fieri absque consensu voluntario patientis sed activa nunquam. Proinde malum quod sit in nos sive de nobis, non est imputandum nobis, si tamen invitus. Ceterum quod sit & à nobis, iam non sine culpa est voluntatis. Velle plane convincitur, quod non fieret si nollemus. Est ergo compulsio quædam etiam activa, sed non habet executionem, cum sit & voluntaria. In his tot & tam evidentibus testimoniis quibus totus ille liber plenus est, accuratissime satiatissimeque declarat sanctus Bernardus, quam necessitatem excludat à libertate, nempe vim, violentiam, compulsionem, coactionem eam qua quis invitus est, qua non vult, qua non est voluntarius. Quæ sane causa est, ut in solis illis adductis locis creberrimè necessitatem illam opponat voluntati, & necessarium voluntario, ut attentè lector per se facile sine mea repetitione observaverit. Quamobrem ut neminem latere posset, quam necessitatem à libertate secludat, declarat ipse.

Tertiò illam se removere, quæ faceret ut duo contradictoria se non perimerent, sed simul in sua veritate consisterent, videlicet, ut homo simul vellet & nollet, consentiret & non consentiret. Hoc autem certissimum est non esse necessitatem illam (si tamen necessitas dici debet) qua dicitur voluntas velle necessario, sed solam necessitatem coactionis, quæ semper invitum & nolentem esse supponit. Hoc clarè indicat locus iste quem proximè produximus: Ceterum quod sit & à nobis (dum scilicet cogi dicimur aliquid facere) iam non sine culpa est voluntatis. Velle plane convincitur quod non fieret si nollemus. Verba sensumque usurpat sancti Augustini, quem ex libris de Civitate Dei sumit, ubi de voluntatis libertate disputat. Quasi diceret Bernardus: Non cogitur hoc ipso quo volumus, & proinde non est verum quod coacti, sumus & volumus. Hoc clarius indicat quando dicit: Si horum quodlibet prohibente ratione, voluntas non posset, voluntas iam non esset. Vbi quippe necessitas iam non voluntas. Quomodo, quæ ratione, quo pacto, nisi quia necessitas illa Bernardi est coactio? Illa quippe sola non illa voluntaria excludit consentiam voluntatis, quod ipse explicat cum statim annectit: Quod si ex necessitate

A & absque consensu propria voluntatis mala bonæ fieri possit rationalis creatura &c. Ecce quid sit ex necessitate, videlicet absque consensu propria voluntatis. Hoc denique apertissime declarat, quando rei ipsius radices tangens, dicit: Vita, sensus, appetitus, memoria, ingenium, & si quæ talia sunt, eo ipso subiacent necessitati quo non planè subdita sunt voluntati. Ipsam vero (voluntatem) quia impossibile est de seipsa sibi non obedire (nemo quippe non vult, quod vult, aut vult quod non vult) etiam impossibile est sibi privari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem, ut nunquam amittat libertatem. Tam ergo non potest privari illa (libertate) quam nec seipsa. Si poterit homo aliquando aut nihil omnino velle, aut velle aliquid & non voluntate, poterit & carere libertate. Et rursum idem repetens: Sola ergo voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustè &c. Et alio in loco interpositis multis evidentissimè: Videamus &c. ne forte iuxta hanc assertionem, aut culpa non fuerit, quod vel voce negaverunt, aut cogi in culpam & voluntas potuerit, ut vellent videlicet homo quod eum & nolle consisterit, & sic perierit liberum arbitrium. Quod quia impossibile erat (velle quippe & nolle eodem tempore non poterat) quaritur &c. Vereor ne quicquid adjecero obscuriorem Bernardum faciat. Tantà quippe manifestatione sensum suum aperit, ut mihi nulla videatur subtilitatis arte tegi, nulla tergiversatione eludi, nulla impudentia negari posse. Nam & hic iterum Augustini verbis utitur, qui similem omnino necessitatem involuntariam, velut libertati repugnantem removere volens, & eandem omnino contradictionem sequi docens, si sub tali necessitate voluntas poneretur: Multa enim facimus, inquit, quæ si nollemus non utique faceremus. Quo primitus pertinet & ipsum velle. Nam si volumus est, si volumus non est. Non enim vellemus, si nollemus. Et quamvis ista merito cuius non prætractæ sententiæ abundè videantur esse satis, ut tamen totius doctrinæ sancti Bernardi consonantia plenius percipiatur, non gravabor adhuc paulisper sensibus ejus enodandis immorari. Nam si quis diligenter attenderit ea sola quæ produximus, facile videt, quæ corollaria ex eis nexa consequantur. Etenim si talis est libertas voluntatis ut tam non possit privari illa, sicut Bernardus loquitur, quam nec seipsa, quia quicquid voluerit semper erit cum aliqua voluntate, ideoque cum libertate, manifestum profectò erit, talem libertatem ex hoc ipso nasci quo creatura rationalis est; esse liberum omnem voluntatis rationalis motum, hoc ipso quo voluntarius, amitti à voluntate non posse libertatem, in Deo Angelis & hominibus esse parem, quia pariter coactionis, hoc est, contradictionis expertem. Quæ sicut certissimo lequi, quisquis non est cæcus, perspicue videt, ita & sanctus Bernardus ipse, suæ doctrinæ inseparabiliter iuncta esse non dubitavit, non negavit, non occultavit, sed expressis verbis docuit, ne quis nos in ejus doctrina intelligenda vel

Lib. 5. de
Civ. c. 10.

proponenda fortasse falli arbitretur. Ita-
que

Quarto indicat modum seu consensum voluntatis hoc ipso esse liberum quo rationalem. Nam hoc ipso potest velle. Sic igitur definit voluntatem: *Voluntas est motus rationalis & sensui praesidens & appetitus.*

Werner. ibid.

Quinto quod ex priori sequitur, motum voluntatis hoc ipso quo voluntatis est, esse liberum: *Quod ex voluntate sua, iam non ex necessitate, sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium & liberum. Et inferius: Ut nec salus nec damnatio ulla ratione sine praecedenti consensu voluntario posui haberi: ne qua sorte ex parte praescribi videatur libertati arbitrij. Et alio in loco: Ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod sive in bono sive in malo aequè liberam facit voluntatem, cum nec bonus quisquam nec uem malus dici debeat, nisi volens. Et initio libri: Vbi consensus ibi voluntas. Porro ubi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium. Vnde consensum voluntatis ita definit: Est nutus voluntatis spontaneus.*

Sexto libertatem voluntatis prorsus esse inamissibilem, cum fieri non possit quin voluntas seu per velit si velit: ipsum autem velle hoc ipso est liberum quo est velle voluntatis: *Hic ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, & rationis quod semper secum portat & ubique, indeclinabile iudicium, non incongrue dicitur, ut & viror, liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse index sui propter rationem: neque enim ad liberum arbitrium quantum in se est pertinet, aut aliquando pertinuit posse vel sapere, sed tantum velle: nec potentem facit creaturam, nec sapientem sed tantum volentem. Non ergo si potens aut sapiens sed tantum si VOLENS esse desierit, liberum arbitrium amississe putanda erit. Vbi enim non est voluntas nec libertas. Quod ut magis adhuc explicaret adjungit: Non dico si velle bonum, sed si velle omnino creatura desierit, fatendum sine contradictione, ubi non iam ex voluntate bonitas, sed ipsa ex toto voluntas perit, etiam liberum perire arbitrium in bonum & malum.*

Septimo aequè liberam esse voluntatem, quantumcumque in malo superando difficultatem patitur. *Si ergo liberum arbitrium ita ubique sequitur voluntatem, ut nisi illa penitus esse desinat, ipso non careat, voluntas vero sicut in bono, ita etiam in malo aequè perdurat; aequè profecto & liberum arbitrium tam in malo quam in bono integram perseverat. Et rationem petens ex ipsa natura voluntatis seu volitionis, hoc est, consensus voluntarij, seipsum magis explicando subnectit: Et quomodo voluntas etiam posita in miseria, non desinit esse voluntas, sed dicitur & misera voluntas, sicut & beata voluntas: ita nec liberum arbitrium desinere, sive quantum in se est aliquatenus imminuere poterit quacumque adversitas vel necessitas.*

Octavo in Deo, Angelis, ac demonibus aequaliter esse omnino illam arbitrij libertatem, quae est à necessitate: *Verum Libertas à necessitate aequè & indifferenter Deo universaeque tam mala quam bona rationali convenit creatura. Nec peccato nec miseria amittitur vel minuitur, nec maior*

*in iusto est quam in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine. Et paulo inferius: Manet ergo libertas voluntatis, ubi etiam sit captivitas mentis, tam plena quidem in malo quam & in bono, sed in bono ordinatior. Tamen integra quoque pro suo modo in creatura, quam in creatore, sed in illo potentior. Et inferius eandem confirmans doctrinam: Ceterum libertas arbitrij (ut supra liquido apparuit) cunctis pariter ratione utentibus convenit: non minor quantum in se est in malo, quam in bono, tam plena in hoc seculo quam & in futuro. Et iterum multo post: Cum ergo libertas arbitrij de ipso quo condita est statu aliquatenus non mutetur, sed aequaliter semper quantum in se est, à caelis, terris, inferis possideatur &c. Quae doctrina nullo modo potest esse vera, nisi de illa libertate naturali quae est à necessitate coactionis intelligatur; sicut ipsemet Bernardus in illo quem primum citavimus loco, adiecit dum rationem dat, cur in bono & in malo consensus liber sit, quia voluntarius efficitur non invitatus pertrahitur; & quia sua voluntate ducitur non aliunde cogitur. Nam quamvis ab uno contradictorio ad alterum in quibusdam rebus, videlicet mutabilibus facilius transitur datur, quam in alijs quae non mutantur, aequalis tamen in omnibus est contradictionis repugnantia. Aequè namque se mutuo interimunt esse album & non album (quamvis album fieri possit non album) quam immutabile esse mutabile, quam vis immutabile nullam habeat suscipiendae mutationis capacitatem. Hanc doctrinam sanctus Bernardus constanter ad mortem usque docuit. Nam in sermonibus super Canticum Cantorum, quod opus ultimum mors abruptit, eadem omnino lineamenta libertatis illius naturalis expressit. Quapropter sermone octogesimo primo, hoc est, ante ultimum quinto, in quo libri de gratia & libero arbitrio, velut ante jam conscripti meminit, jam in vitae termino constitutus, simili plane modo docet, hoc ipso esse liberum hominem quo homo est, hoc est, quo rationalis est: *Miser ego homo, inquit, miser sed liber. Liber quia homo; miser quia servus. Liber quia similis Deo.**

Docet voluntatem, hoc est, volitionem hoc ipso esse liberam; quo voluntas est: Interveniente peccato patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate non a natura, ut nec sic quidem ingenita libertate priverit. Quod enim voluntarium & liberum. Et causantibus se propter peccati pondus non esse liberos, ita respondet: Vbinam quaso hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod & necessarium. Multum vis quod velle nequeas, nec multum obliuiscens. Porro ubi voluntas, id est, volitio, ibi libertas. Quod tamen dico de naturali non de spiritali, qua libertate Christus nos liberavit. Docet necessitatem nullam repugnare libertati aut voluntati, nisi quae volenti accidit, non quae est ipsius voluntatis: sicut jam ex loco quem proxime adduximus liquet, ubi magis liberum esse inlinuat quo magis firmiter voluntarium. Et alibi in eodem sermone de necessitate qua peccatrix facta voluntas inhaeret

*Bernardus
sem. 81.
lib. 7. Cap.
116.*

necessario malis, nec ullo modo potest sur-
 gere: Nescio quo pravo & malo modo ipsa sibi volun-
 tas peccata quidem in determiuata, necessitatem
 facit, ut nec necessitas cum voluntaria sit, excusare
 valeat voluntatem, nec voluntas cum sit libera, exclu-
 dat necessitatem. Ipsi enim necessitas hoc quodam-
 modo voluntaria. Docet necessitatem quae vis
 est, hoc est, ut Augustinus, quae etsi nolimus
 esse id quod potest, repugnare libertati.
 Iamque vni a natura solus homo non patitur, & ideo
 solus inter animalia liber. Cui mox annectit id
 quod iam ante citauimus. Quod enim voluntaria
 est liberam. Docet hanc necessitatem ita
 non cadere in voluntatem & libertatem, ut
 contradictio, si in eam caderet, sequeretur.
 Nam cum docuisset liberam voluntatem esse,
 qua feruus peccati, & surgere iam non potens
 in peccato detinetur; obiicit tibi: Time volun-
 tatem dicit, quod iam necessarium constat esse? Ve-
 ram est quod voluntas seipsam addixerit, sed non ipsa
 se retinet, magis in metu & nolens, id est, invita
 & coacta. Quod est ipsillimum argumentum
 quo recentiores fatigantur, quo scilicet pacto
 liberum quae esse peccatum, si gratia surgen-
 da denegetur? Respondet igitur: Bone hoc
 saltem dat quae retinetur. Sed vigilanter retine vo-
 luntatem esse quam retinetur facere. Itaque volun-
 tatem nolentem dicit? Id est, coactam, invitam
 per illam necessitatem, quam praetexebas?
 Non utique, inquit, voluntas retinetur non volens.
 Voluntas enim volens est, non volens. Quod si vo-
 lens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicit? Ser-
 uam se fecit. Sed si libera, si non ad hoc facit,
 Facit autem in eadem seruam se retinet. Et quo-
 modo se adhuc seruam voluntas facit? Neque
 enim non volens voluntas retinetur: voluntas enim est:
 ergo quia volens seruam seipsam facit, non modo facit,
 sed facit. Quibus statim annectit concludendo
 id quod supra allegauimus; Non ergo parum
 feruiter vs, quod & necessitas. Porro ubi voluntas
 est & libertas & c. Quae sane ipsillima est do-
 ctрина Augustini, ut suo loco traditur sumus,
 & manifestissimum facit, voluntatem hoc ipso
 quo voluntas est, esse liberam, & contradi-
 ctionem esse manifestam, voluntatem esse non
 liberam, etiam illam quae mutari non potest,
 ipsa maxima & firmissima voluntas est. Quo
 nihil efficacius proferri posset, ut probei vo-
 luntatem, siue hominum peccatorum, siue
 de monum, qua indeclinabiliter semetipsum
 amant, siue Angelorum Deum in clara vilio-
 ne diliguntium, esse liberam voluntatem, sicut
 hoc ipso in libro de gratia & libero arbitrio

commendauerat.
 Haec ex sancto Bernardo tam prolixè ope-
 roleque deducenda esse censui, ut omnibus ad
 oculum liqueret, eum nullam omnino necessi-
 tatem à libertate semouisse, nisi eam quam
 Augustinus dicit, non esse in potestate nostra, sed
 etiam si nolimus, efficit id quod potest. Qualis est
 omnis necessitas violentiae, & coactionis, &
 naturae: illa quippe sequitur impetum suum,
 & quantumvis remittente voluntate facit esse
 factum suum. Qui sane sepius ita manifeste in
 toto libro sancti Bernardi quem de gratia &
 libero arbitrio condidit & in singulis pene
 periodis lucet, ut omnes pene veteres Scho-
 lastici eum in diui Bernardi scriptis agnouerint
 candideque fassi fuerint, & plerique ejus
 doctrinam suo calculo comprobauerint, Ale-
 xander Halensis, Albertus magnus, diuus
 Thomas, Sanctus Bonaventura, Richardus
 de media villa, Durandus, Thomas de Ar-
 gentina, Gabriel & alij plures, quemadmo-
 dum de plerisque infra dicturi sumus, Mar-
 tilius qui dicit, Bernardum libro suo de libero arbi-
 trio per totum ferè determinare, quod voluntas, nulla
 re possit cogi. Mihi vero, ut in genere loquar,
 non mediocriter admirationi fuit, qui heri
 potuerit, ut plerique Scholastici hujus aevi
 illam sancto Bernardo sententiam imposue-
 rint, quod ab arbitrii libertate omnem omni-
 no determinationem ad unum exclusit et-
 iam voluntariam. Nimis protectio est illa
 Scriptoris istius somnolenta lectio. Sed idem
 omnino quod in Augustino & Damasceno le-
 gendo eis tolligit. Verbum enim istud ne-
 cessitatis eis sine dubitatione hallucinandi cau-
 sa fuit. Est enim eum vocabulum istud ex hu-
 jus aetatis & aliquot praecedentium seculorum
 usu, id omne significare solet, quod quoquo
 modo necessario fieri dicitur, siue impetu sic
 ferente naturae, siue violentia, siue firma &
 immobili voluntate fiat, non animadverte-
 runt longe alia significatione ab Augustino,
 Damasceno, Bernardo Magistro Sententiarum
 & pene omnibus eius primis interpretibus,
 in explicanda arbitrii libertate usurpata. Ne-
 cessitas enim apud ipsos impetum & pondus
 quoddam significare solet, odiosum libertati,
 quod nolendo removeri nequeat. Ex quo fit,
 ut non audeant illud voluntati bonae beato-
 rum siue hominum, siue Angelorum, nisi cum
 quadam praefatione ac diminutione tribuere,
 sicut supra diuersis testimonijs ab Augustino
 comprobauimus.

Alex. 2. p.
 q. 72. mem. 2.
 & 2. 5. 2. ad
 prim. & 4. 3.
 § 3. & mem.
 3. a. 3. &
 mem. 4. & 5.
 Et q. 29.
 mem. 1. a. 3.
 & 5.
 Albert. 2. p.
 Summa de lib.
 arbitrii. q. 3. &
 in 2. dist. 25.
 a. 7.
 D. Thom.
 q. 2. de ve-
 ritate a. 8.
 ad 5.
 Bonavent. in
 2. dist. 25. ad
 textum B.
 & q. 1. in
 corp. & q. 5.
 in sol. arg.
 & in 2. dist.
 7. q. 3. in corp.
 Richardus de
 media Villa
 in 2. dist. 25.
 a. 2. q. 1. &
 q. 2.
 Durand. in
 2. dist. 25.
 q. 2. ad 2.
 Thomas de
 Argentina in 2.
 dist. 25. a. 4.
 & dist. 38.
 a. 1.
 Gabriel in 2.
 dist. 25. a. 7.
 ad 4. con-
 clu-
 sionem.
 Martilius
 q. 16. a. 2. in 2.

C A P V T X V I I I.

Hugo de sancto Victore.

HAEC igitur diui Bernardi senten-
 tiam ad unguem, usque ad ipsa ver-
 ba secutus est, & in quibusdam clari-
 us expressit coartatus & amicus
 ejus Hugo de sancto Victore. Nam in primis,

A in quaestionibus Miscellaneis hoc modo de-
 scribit liberum arbitrium, seu effectum ejus:
 Est in rationali voluntate spontaneus appetitus boni, non
 qui nec coacto dari, nec invito auferris potest. Vbi
 quod voluntatem rationalem nominat, intel-
 ligere

Hugo de S.
V. 1. in sum-
ma sentent.
tract. 3. 8.

ligere videtur voluntatem quæ cum pleno iudicio rationis operatur, ut motus indeliberati ab actibus liberis separentur. Vides ergo nihil omnino ad actum liberum requiri, nisi ut sit actus voluntatis cum ratione deliberata agentis, spontaneus non coactus. Sed uberius hoc agit in summa sententiarum tractatu tertio, ubi liberi arbitrii naturam ex professo tradit, constanterque docet idcirco esse liberam quia necessitatis expertus est, & necessitatem illam strillatè docet esse vim, violentiam, coactionem: Cum itaque habeamus cum peccatis continentem sensum & appetitum, liberum arbitrium nos ab eis discernit, penes quod omne meritum consistit. Cum enim beatitudinem seu miseriam promeretur, non immerito beatitudinem seu miseriam promeretur. Ingenium quoque & memoria & cetera similia nec iustum nec iniustum constituunt. Et sancti Bernardi verbis sensa sua promens & probans siquidem, inquit, nec tardam ingenium nec labilem memoria imputatur. Sola itaque voluntas quæ semper libera est, & nunquam cogi potest, merito apud Deum iudicatur. Ea semper à necessitate libera est. Vbi enim necessitas, ibi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Ecce apertissime oppositam necessitatem libertati, & necessitatem oppositam per coactionem, & idcirco conclusam, sicut & sanctus Bernardus concluderat, ubi est necessitas, ibi non est libertas, & ubi non est libertas, nec voluntas. Quia in eorum sensu sola & omnis voluntas repugnat isti necessitati; quod de simplici & voluntaria necessitate prorsus falsum est.

Secundo itaque, ne quis verba Hugonis & Bernardi quaqua via in alium sensum raperet, auctores ipse suspiciones prævenit. Nam sequenti statim capite rem accuratius explicans celebrem illam divisionem ponit à Bernardo traditam, & à Magistro receptam, & ab omnibus Magistris interpretibus uniformiter explicatam. Est namque triplex libertas, à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate & ante peccatum & post æqualiter liberum est. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Et verbis sancti Bernardi rursus urens: Hac libertas æqualiter est in omnibus non minor in malo quam in bonis, tam plena post peccatum sicut & ante peccatum. Quæ Bernardi verba penè omnes interpretes Magistris qui ea citant, de sola libertate à coactione intellexerunt. Quod ut apertius adhuc nobis constaret, & nemini de mente Hugonis superesset ambiguitas, apertissime docet

Tertiò liberum idem esse, quod voluntarium aut spontaneum, non alieno sed suo im-

pulsu motum. Nam in eodem loco, cum neque bonos neque malos Angelos libero arbitrio carere tradidisset, quamvis illi non possint esse mali, neque isti boni, sic concludit: Liberum itaque arbitrium ex eo dicitur quod est voluntarium. Quod enim boni Angeli non possunt esse mali, non facit necessitas, sed confirmata per gratiam voluntas. Quod mali non possunt boni esse, non facit ulla coactio sed voluntas obstinata in malo. Et tamen isti natura & illi mutabiles sunt. Et alibi rursus cum idem omnino tradidisset de bonis & malis Angelis, obiicit sibi: Ad hoc opponitur quòd liberum arbitrium habent, ergo in utramque partem possunt secti. Respondet: Sed inde non dicitur liberum arbitrium, ut in suo loco ostendimus, sed liberum, id est, voluntarium, & boni non necessitate cogente sed libera voluntate à malo abstinent, similiter & mali à bono. Ecce clarissime definitum liberum arbitrium esse quia voluntarium, necessitatem oppositam esse voluntati, eam immutabili per penam aut præmium, eandemque necessitatem aliquoties expositam per coactionem.

Hinc quarto ipsam naturam liberi in motibus liberis explicans, nihil aliud ad essentialiam eius explicat, quam ut per se suo motu non alieno impulsu vel coactu moveatur: Ex quo autem voluntate moveatur, velle erat, & à voluntate erat; quæ libere movebatur, quia per se movebatur & non impulsu alieno. Et hoc ipsam meritum erat, & vocabatur bonum vel malum, quia liberum erat, & ex se erat &c. Et iterum: Ex quo autem voluntas erat, libertas erat, quia voluntatis est libertas, quoniam potens erat per se moveri, ut ultra iret huc vel illuc sine coactione vel adueta vel detentâ; quoniam libertas est voluntatis, ex quo est voluntas ipsa in primo principio. Et quasi definitionem liberi arbitrii tradens: Quoniam spontaneus motus vel voluntarius appetitus liberum arbitrium est. Liberum quidem in eo quod est voluntarium, arbitrium vero in eo quod appetitus. Sed & ipsa potestas & habilitas voluntatis est libertas quæ movetur ad utrumque (scilicet bonum & malum) & liberum arbitrium dicitur voluntatis. Voluntarie autem moveri & ferri spontaneo appetitu, hoc est, potestate eligere & libertate indicare, in quo consistat liberum arbitrium. Et propter hoc facti sunt liberi arbitrii, ut voluntario appetitu moverentur, sed secundum electionem voluntatis, & inclinationem desiderij sui sine coactione. Non est opus pluribus de Hugonis mente satagere. Tam enim evidenter seipsum explicat, ut si illam sententiam de industria proponere voluissem, non potuissem apertioribus eam verbis promere.

CAPVT XIX.

Richardus de Sancto Victore.

ÆTATE, doctrina, & amicitia sancto Bernardo conjunctissimus fuit Richardus de Sancto Victore, celebris ingenij acumine, & sanctitate. Hic divi Bernardi & Augustini sententiam luculentissimè & multis modis expressit. Nam primo apertissimè & inculcatissimè docet, in hoc sitam esse arbitrij libertatem, quod nulla vi aut potestate cogi potest, adeoque in hoc ipso Dei similitudinem gerere:

cap. 23.
lib. 1. c. 22.
lib. 1. c. 33.
cap. 3.
cap. 13.

Yltis, inquit, & maiestati similitudinem in ipsa perspicere, & quomodo eius imagine impressa sit, evidenter agnoscere? Deus superiorum non habet, nec habere potest; & liberum arbitrium dominium non patitur nec pati potest; quia violentiam inferre ei nec creatorem decet, nec creatura potest. Totus infernus, totus mundus, totus denique militia caelestis exercitus in unum concurrat, in hoc unum conuertet, unus ex libero arbitrio consensus in quatuordecimque re invito extorqueri non valet. Et in progressu tractatus istius uberius: Sed si diligenter attendimus, puto quod inveniemus hominem non modo libertate non carere, sed magnam imo summam libertatem possidere. Primum siquidem libertatis gradus est, nulli coactioni subiacere. Secundus autem nulli subijci debere. (nempe peccato.) Tertius vero & ipse summus, nulli potius subijci posse, hoc est, ut Augustinus loqui solet, peccare non posse. Quomodo ergo arbitrium hominis vere imo summè liberum non est, quod sua libertate nulla vi, nulla potestate privari potest? Nam hoc nec creatura valet, nec creatorum decet. Sed quomodo vel creator hoc potest, qui nihil quod non decet facere potest? Si igitur nulla violentia arbitrium potest sua privari libertate, constat illud summam libertatem habere. Et paucis interpositis adhuc subiungit: Sed sicut est miranda arbitrij libertas ab alio cogi non posse; sic miseranda prorius infirmitas ut seipso ad omne bonum torpere. Unde in alio eiusdem libri loco, est illa eius definitiva sententia: Illud in potestate est, quod pro arbitrio voluntatis fieri vel praetermitti potest. ILLUD IN POTESTATE HABEMUS, AD QVOD ALIENA VIOLENTIA COGI NON POSSVMUS.

Hinc prorsus consentaneè eidem illi libertati, tradit libertatem arbitrij esse penitus immutabilem, nec in bonis augeri, nec in malis minui; sed in omnibus parem persistere: Sic enim loquitur in ipso limine: Quid quaeso in homine sublimius, quid dignius inveniri potest quam illud in quo ad imaginem Dei creatus? Habet sane liberum arbitrij imaginem non solum aeternitatis, sed & divinae Maiestatis. Quantum putamus in hoc incommutabili aeternitati pro ceteris omnibus liberum arbitrium vicinius accedat, eiusque in se imaginem expressius gerit; quod nulla unquam culpa, nulla demum miseria non dicam destrui, sed nec minui poterit. Et iterum paucis capitibus post: Potestatem itaque promerendi peccando amittere potuit, libertatem vero arbitrij, sicut nunquam non habuit, sic

nunquam non habebit, quia nunquam, ut superius iam dictum est, qualicumque peccato vel pena amitti vel minui poterit. Et rursum: Hac itaque arbitrij libertas nec in bonis maior, nec in malis est minor quæ nec per peccatum minuitur, nec per meritum augetur.

Quia vero multos in intelligenda creati arbitrij libertate turbare solet, quod fide edocti, nos per peccatum boni volendi potestatem perdidisse sciunt, libertatem praecare cum ista infirmitate conciliat. In quo labore crebro inculcat, ideo humanum arbitrium esse liberum, quia coactionis expertus, & omni violentia indomitum: Sed quomodo, inquit, conveniunt tanta libertas cum tanta infirmitate, vel tanta infirmitas cum tanta libertate? Profecto aliud est esse liberum, aliud est esse robustum. Et liber & infirmus esse potest, sicut è contra, & sanus & servus esse potest. Qui sanus & robustus est, multa & magna facere potest. Sed qui liber est ad aliquid cogi nisi iuste non potest.

Cap. 23.
Ibid. c. 12.
Cap. 13.
Cap. 31.
Cap. 20.

Non autem arbitrium hominis idcirco liberum dicimus, quia proprium habeat bonum vel malum facere, sed quia liberum habet (id est, non cogitur) bono vel malo non consentire. Possit quidem facere malum est infirmitatis, posse facere bonum est potestatis, neutrum autem libertatis. Libertatis vero est quod consensus eius extorqueri vel cohiberi non potest. Quod supra dixit, invito extorqueri non potest. Potest enim consentire, vel non consentire aspirationi divinae, similiter & suggestioni diabolicae. Verumque quidem ex potestate, neutrum oportet ex necessitate. Et qua quaeso necessitate? Libertatis est quod ad aliquid volendum cogi non potest: privatio autem potestatis, quod ad aliquid boni faciendum sufficiens non est. Et istud omnino sibi velle Richardum, convincit id quod inferius eandem sententiam illustrans repetendo subiicit: Amisit itaque potestatem primus homo, non autem libertatem. Nam bonum posse est vere posse: sicut cogi non posse, est vere liberum esse. Si enim ad bonum seu ad malum ab alio cogi posset, iam omnino liber non esset; & si bonum facere vel malum declinare posset, non solum liber, sed & potens esset. Nihil manifestius dici posset à Richardo, quo libertatem arbitrij in illa impotente coactionis potestate constituerit. Notissimum est enim, liberum arbitrium demonum ad malum esse obduratum, & beatorum Angelorum atque hominum ad bonum determinatum, sed utrumque citra coactionis necessitatem. Notum etiam huiusmodi determinationis immunitatem in bonis & malis augeri ac minui, prout plus minusve gratia eriguntur aut deferuntur. Deus enim inclinatur efficacissime corda nostra in testimonia sua, sicut pondus violentissimæ consuetudinis in peccatum; cum tamen Richardus ibidem dicat, quod saepius alijs verbis dixerat: Manet itaque infirmitas cum libertate, & libertas cum infirmitate, in tantum ut neutra pra-

iudicet

judicet alteri, nec infirmitas libertati, nec libertas infirmitati: quia nec infirmitas minuit libertatem, nec libertas aufert infirmitatem. Ecce nec minui quidem in ullo sentit arbitrij libertatem, per quamcumque peccati vel consuetudinis infirmitatem. Quod usque adeo verum esse censet, ut si vel tantillum diminueretur, arbitrium non amplius dici posset liberum. Constat itaque, adijcit, quia dominus arbitrium liberum dici non possit, si vel ex parte libertatem amisit. Quae sane de libertate coactionis sunt verissima; ac de illa sola sibi sermonem esse statim docet, dum tantum sentit abesse ut homo libertatem amiserit, ut potius adhuc possideat suam, & eius primum gradum ponit nulli coactioni subiacere, ut ex ejus verbis supra citatis liquet.

Cap. 22.
Cap. 23.

Sed in alio quodam opere quod de interioris hominis eruditione scripsit, adhuc evidentius, si evidentius dici potest, eandem arbitrij libertatem in coactionis immunitate constitutam esse, ac differentiam inter libertatem & potestatem trahit. Cum enim praemisisset, potestatem liberi arbitrij, videlicet ad bonum, non aliud esse nisi gratiam, tantumque non habere potentiam quantum gratia, & illa perenniter simul perire & potentiam, statim adijcit: Patet itaque ex his quod aliud est arbitrij potestas, atque aliud est arbitrij libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber & infirmus esse potes, sicut e contrario & sanus & servus esse potes. Si sanus & robustus es, & multa & magna facere potes: Verum tamen si liber es, ad nihil cogi potes, vel debes. Et si amittis sanitatem, amittis potentiam potestatem, non tamen & libertatem. Potestatis itaque est quod bonum facere possumus, quamdiu id facere valeamus; libertatis autem, quod ad nullum seu bonum seu malum invitus cogi possumus. Quare multi in definitione liberi arbitrij errant, qui inter potestatem & libertatem distinguere ignorant vel disti-

Lib. de erud. interioris hom. c. 30.

a. parte dist. 25.

mulant. Vide tamen quid intersit, cum potestatem homo saepe amittat, libertatem vero nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem: sed omnis homo ad omnia bona vel mala accipit libertatem. Nam uti dictum est ad nullum bonum vel malum INVITUS COGI POTEST.

Quibus principijs congruentissime Richardus non alter nostri consensus libertatem explicuit, quam quod sit spontaneus & voluntarius. Illud quippe spontaneum & voluntarium intelligit, quod à sancto Damasceno supra definitum fuit, hoc est, quod ex voluntate rationali cum finis & omnium circumstantiarum plena cognitione fluit: Quid est, erit sub te (appetitus) nisi sub arbitrio tuo? Eo quod quivis appetitus in alium non prodeat sine nutu spontaneo & voluntario. Et rursum: Nihil tamen horum omnium (scilicet appetituum) ad conatus sui exitum effectum, nisi ad liberi arbitrij nutum, voluntariumque consensum. Principatur itaque omnibus liberi arbitrij ultionem consensus.

Ex istis lineamentis facile est agnoscere Richardum in omnibus usque adeo consentite Bernardo & Hugoni, ut sententiam eorum subinde ad ipsa usque verba exprimere videatur; & quamvis strictius quam Bernardus, omnia tamen ejus doctrinae capita, quaedam apertius, alia latentius velut in principijs comprehenderit. Nam & istas tres species libertatis, à necessitate, à peccato, & à miseria, quam Bernardus & Hugo tanquam discipuli Augustini, expressis verbis tradidero, ipse alijs significandi modis designavit, dum primam vocat à coactione; alteram à subiectione, tertiam à possibilitate subiectionis, sicut paulo ante allegavimus. Ex his igitur auctoribus hausit Magister sententiarum illam divisionem triplicis libertatis, à necessitate, à peccato, & à miseria, quam omnes antiqui Commentatores ejus celeberrimam reddiderunt.

C A P V T X X.

Magister Sententiarum

Post sanctum Bernardum & amicos ejus duos Hugonem & Richardum, Primus occurrit Magister sententiarum, qui & istos & Augustinum accuratè secutus est, nec aliter nomen istud necessitatis accepit, quam sicut tunc temporis & multis ante seculis communiter usurpabatur. Apertissime quippe docet liberum arbitrium dici liberum, quia necessitatis, hoc est, coactionis immune est: Si diligenter, inquit, inspicatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere, quod ex ratione decreverit. Nequis vero scriptorum recentiorum falleretur, qui necessitatis nomen longè aliter quam ipse accipere solent, omnem ambiguitatis nebulam abstergit, id quod explicando subijcit: A necessitate & ante peccatum & post, aequè liberum est arbitrium. Ecce verba sancti Bernardi: Sicut enim tunc cogi non poterat ita nec modo. Et rursum idem repetendo inculcans: Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quae semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Nam de necessitate coactionis loqui Magistrum in illa divisione, unanimes est omnium veterum Scripturum & Commentatorum ejus sententia, ne uno quidem, quod sciam, dissentiente; Alexandri Halensis, Alberti Magni, Sanctorum Thomae, Bonaventurae, Guilielmi Antissiodorensis & Parisiensis, Aegidij Romani, Richardi de media villa, Durandi & ceterorum ingenti numero. Quo fit ut non sine stupore eam hic legerim nonnullos recentiores, qui ut libertatem à necessitate sicut ipsi eam intelligunt, libero arbitrio adversus Calvinum vendicent, Bernardum, Hugonem, & Magistrum Sententiarum pro se stare suspicari & proferre auli sunt. Non est opus armis tam adulterinis, ut Calvi-

ut Calvinus evertatur. Veritas, non fallitas A
errores destruere debet.

Hinc est igitur quod consequenter isti prin-
cipio Magister appetitissime, voluntarium &
spontaneum, liberum atque voluntarium in
rationali creatura confundit, imo idcirco li-
berum esse tradit quia voluntario spontaneo-
que motu fertur in objectum suum: *Liberum*
ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem quia
voluntarie movetur. Et spontaneo appetitu fertur ad ea
potest, que bona vel mala iudicat, vel iudicare velit.
Hinc est quod hoc ipso quo libertas arbitrii
tolitur, etiam voluntatem tolli doceat; *ubi*
necessitas, (qua dixerat cogi non posse volun-
tatem): ubi non est libertas, ubi non est liberitas, nec
voluntas. Quia doctrina sicut & verba ex san-
cto Bernardo sumpta sunt, falsissima san-
e esse perspicuum est, si ne essitas pro simplici
firmitate ipsius voluntatis, determinatione
capiatur, cum nunquam sit magis voluntas, B
hoc est, nunquam magis aliquid velit,
quam cum ita firmiter vult, ut nolle non
possit.

Hinc ex eodem principio, allegatisque Au-
gustini verbis, quibus dixerat, beatorum ar-
bitrium esse liberum, longè que liberius cum
peccato non potest, consequenter docet, id-
circo esse liberius, quia ad bonum pronius,
hoc est, quia longe facilius, in omni immutabili
voluntate diligit bonum, quemadmodum Au-
gustini mentem in supradictis exposuimus:
Ecce his verbis (Augustini) evidenter asseruntur
quod post beatitudinis confirmationem, erit in homi-
ne liberum arbitrium, quo peccare non poterit, &
nunc in Angelis est & in sanctis, quorum domino
sunt, & tanto utique liberius, quanto à peccato im-
muniti & ad bonum pronius. Et mox illa ver-
ba subiungit, quod idcirco dicitur liberum
arbitrium, quia sine coactione & necessitate va-
let appetere vel intelligere quod ex ratione devertit. C
Quæ verissimam aptissimamque illationem
& rationem continent, præntis illius quam
præmiserat; ad indifferenciam vero nihil
prorsus faciunt. Istum vero genuinum esse
Magister sensum, tum tota contextus & re-
rum rationumque eius consonantia ita pro-
fus clamant, ut non nisi oborto collo, imo
glossis textui aperte repugnantibus aliò tor-
queri queant, tum omnes veteres eius inter-
pretes contententur, ut mox ostensuri su-
mus.

Hanc itaque sententiam suam de libertate
arbitrii spectavit & melius explicuit idem
Magister distinctione septima, ubi rationem
reddens, cur Angeli mali & boni liberi sint,
quamvis illi bene agere, isti peccare non pos-
sint: *Dicimus, inquit, quod boni tanta gratia*
confirmati sint, ut nequeant fieri mali: & mali in
malitia adeo obdurati sint, ut non valeant fieri
boni: & tamen utrique habent liberum arbitrium, D
quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed pro-
pria ac spontanea voluntate per gratiam quidem
ad bonum eligunt & malum respuunt: & mali
similiter spontanea voluntate à gratia desituti, bo-
nam vitant & malum sequuntur. Nihil eviden-

tius ad explicandam plene sententiam Ma-
gister proferre potuisset, quam propterea in
isto eodem sensu plerique veteres interpretes
secuti sunt.

Neque quicquam ad illam sententiam re-
probendam facit, quod in eadem distinctione
dicit, liberum arbitrium esse liberum ad
utrumlibet videlicet bonum & malum, sicut
eum hoc intelligere tum ibidem, tum ex di-
stinctione vigesima quarta certum est: hoc
enim & Augustinus, & Bernardus, & Damal-
cenus creberrimè dicunt, & sine fidei latio-
ne negari nequit. Sed alio longè sensu quam
Scholastici purant, hoc intelligunt: & in Deo,
Angelis, tam damnatis quam beatis non ha-
bere locum, nemo dubitat, & Magister in ea-
dem illa distinctione profiteretur. Multo mi-
nus ad propositum facit id quod Magister di-
cit, ea tantum sub potestate liberi arbitrii ve-
nire, *que per liberum arbitrium possunt fieri vel non*
fieri. Quis enim ea de re dubitaverit? Sed in-
ter ea quæ à libero arbitrio possunt fieri vel
non fieri, imprimis est ipsum velle, sive fir-
miter & obstinatè, sive hesitantiè velit. Per
illa quippe verba nihil aliud voluit, quam id
quod Augustinus saepe ac dilerte explicuit, ea
sub liberum arbitrium venire quæ sunt in no-
stra potestate, hoc est, quæ sunt cum vo-
luerimus, sive, ut ait in libris de Civitate,
quæ si nolumus, non utique faceremus. Quod prin-
cipium, inquit, pertinet & ipsi velle. Nam si volu-
mus, est, si nolimus non est. Non enim vellemus,
si nolumus. Quod de omni omnino voluntate,
sive nostra, sive beatorum, sive damnatorum
verum est. Hoc enim Magister velle ex
verbis mox subiectis liquet: *Si quis enim tale*
quod vult ac disponat facere, quod in eius nullatenus
sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione a quo fie-
ret, id est, quod æque fieret etiam si noller,
cujusmodi est effectus naturæ & æquicum-
cu: violentæ potestatis, ipse in hoc liberum ar-
bitrium non habet. Quod nihil verius & Augu-
stino Bernardoque conformius cogitari po-
test. Hinc est igitur quod Magister bis in ea-
dem distinctione vigesima quinta repetat, ar-
bitrium in bonis & malis, & ante & post pec-
catum æque liberum esse. Quam sententiam
mutuatus est à Bernardo, qui non aliam quam
libertatem à necessitate coactionis intellexit,
ut supra vidimus, neque juxta Scholasticos
antiquos, qui Bernardum citaverunt & secuti
sunt, ipsamque rerum evidentiam, aliter in-
telligi potuit. Cum perspicuum sit libertatem
ab illa voluntaria & amata vel damnata ne-
cessitate longe minus in beatis damnatisque,
quam in hominibus viatoribus & maxime
primo homine reperiri, ubi voluntas erat
penitus in æquilibrio, quam neque quicquam
à bono retraheret, neque instigaret ad ma-
lum, quemadmodum in eodem loco ex pro-
fesso Magister docet.

Quapropter nemini dubium esse puto ex ijs
quæ produximus, quis Patrum antiquorum
sensus fuerit de illa libertate, unde liberum
arbitrium generaliter appellatum est, prout
Gg viato-

viatoribus, beatis, damnatisque, sive hominibus, sive Angelis, atque adeo ipsi Deo commune est. Neque quisquam ex eo confectum esse putet, nullam superesse libero arbitrio indifferentiam: in Deo quidem beatisque creaturis ad opera bona, in damnatis ad mala, in viatoribus ad bonum & malum. Absit ut hoc vel Augustinus, vel quisquam illorum scriptorum, quos protulimus, suspicatus fuerit: cuius contrarium ex Augustini scriptis infra adversus haereticos nostri temporis probatum sumus. Nam secundum diversitatem statuum creaturae sive naturae rationalis, in differentia quoque in operando diversa est, sive ad bonum tantum, sive ad malum tantum, sive simul ad bonum & malum. Sed hoc tantum asserimus, non in istis indifferentijs, quocumque modo tandem ipsae illae intelligi debent, esse sitam, juxta scriptores illos, essentiali arbitrij libertatem ex qua liberum nuncupatum est, atque ita dari posse in aliquo creaturae statu nonnullos actus liberos, qui a voluntate liberrima, proprieque dicta arbitrij libertate quamvis determinatissima proficiantur. Hoc enim illi antiqui Patres aperte docent & ex principijs eorum invicte sequitur, & exemplis astringunt. Peritissimi sunt, sanctissimi sunt, ab omni erroris suspitione remotissimi: qui temporibus suis domum Dei velut

immobiles columnae fulciorunt, doctrinaeque Catholicae sanitatem ab omnibus haereticorum erroribus tutati sunt. Neque quicquam ad illam eorum sententiam infringendam valet, quod saepe dicitur hominem in sua potestate habere ut faciat bonum aut malum, hoc vel istud, agat aut non agat. Certa ista veritas est, fatcor, & sine errore negari nequit. Sed quia veritas non repugnat veritati, neutra excludit alteram, ut paulo post dicendum erit. Quod quia non satis attente a nonnullis ponderatur, hallucinandi multis occasio fuit. Hanc interim quam produximus doctrinam faciem, quae libertatem arbitrij proprie dictam in immunitate a necessitate coactionis collocat, Scholastici vetustissimi, quanto Patribus istis gratiae, tanto etiam doctrinae lineamentis propinquiores, ad unquam expresserunt. Sed paulatim ab illa praevia libertatis intelligentia declinari ceperunt, eoque rerum nostra aetate ventum est, ut illa Augustini, Bernardi, Magistri & ceterorum doctrina, vix auribus quorundam ferri, vix sine erroris suspitione tradi possit. Non quod illi recentiores liberi arbitrij peritiores facti sint, sed a tradita majorum doctrina remotiores. Quod ne temere dictum iudicetur quid Scholastici Patribus istis vicinissimi de libertate senserint, tantisper videamus.

CAPUT XXI.

Alexander de Hales.

SI QUIDEM istam Magistri & Bernardi sententiam ut a nobis explicata est, vel potius Augustini & antiquorum Patrum, primi interpretes Magistri, imo & ceteri Theologi non interpretes ejus pleno consensu secuti sunt. Inter quos primus a Magistro occurrit doctissimus ille doctissimorum discipulorum sancti Thomae & Bonaventurae institutor Alexander Halensis. Tantam enim lucem, firmitatem, fiduciam, hanc doctrinam tradit, ut contraria tunc temporis profus inaudita fuisse videatur. Itaque in secunda parte summe quaestione septuagesima secunda sic loquitur: Ad primum dicendum quod est triplex libertas, scilicet naturae, gratiae, & gloriae. Libertas naturae libera est a coactione, libertas gratiae a culpa. Quando ergo dicitur quod separatum auget, & additum minuit, non est pars minus non intelligitur de libertate naturae, quia illa non potest augeti vel minui (Bernardus: sicut in bono ita & in malo aequae perdurat voluntas) sed dicitur respectu eius quod est a culpa & a miseria. Et articulo tertio membri secundi: Respondeo, inquit, quod liberum arbitrium tripliciter consideratur, uno modo secundum quod non cogitur, & hoc modo dicitur liberum, quia indifferenter est boni & mali. Quod statim iterum repetit: Ille auctoritates, inquit, quae concludunt quod liberum arbitrium est indiffe-

renter boni & mali, intelliguntur de libero arbitrio secundum naturam illam, secundum quam non cogitur. Et eodem articulo 3. quo quaeritur a qua libertate liberum arbitrium nomen sortitur, an a libertate naturae seu coactionis, an gratiae, an gloriae, sic resolvit: Libertas aliquando dicitur habitus naturalis, aliquando accidentalis. Secundum vero quod libertas dicitur habitus naturalis, rationalis naturae qua cogi non potest, non recipit magis & minus, sed aequae est in omnibus rationalibus creaturis. Unde Bernardus dicit: Libertas a necessitate Deo & universa creatura rationali indifferenter convenit, nec magis bona quam mala &c. Et secundum quod libertas sic dicitur liberum arbitrium, dicitur liberum principaliter ratione libertatis naturae. Secundum vero quod libertas est habitus accidentalis, sic est liberum arbitrium diminubile vel etiam amissibile, & recipit magis & minus. &c. Et in alio loco ejusdem quaestions: Liberum arbitrium est commune homini & Angelo bono & malo. Bernardus: Libertas a necessitate, id est coactione non maior est in iusto quam in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine. Et iterum: Diabolus libere corrumpit in malum, & persistit suo voluntario motu non libero impulsu. Resolutionem autem istam probavit ibi hoc argumento: Vbi est coactio non est ibi laus vel vituperatio, sed in malis Angelis vel bonis est laus vel vituperatio, quia boni Angeli laudantur, mali vituperantur, ergo non est in eis coactio

Alexander Halensis 2. p. 72. mem. 2. a. 2 ad 1. in editione antiquissima. art. 3. mem. 2.

art. 3. ibi. mem. 3. & 3.

is coactio, ergo est in eis liberum arbitrium. In quo vero major est laus vel vituperatio Angelorum, nisi in eo quod alij in malo quod elegerunt, hoc est, amore sui, alij in amore Dei, immobiles & perpetuo perseverant. Et quia sibi locum Bernardi objecerat dicens: *Vbi est necessitas, non est libertas: ita pergit: Ad obiecta autem in contrarium dicendum est quod est duplex necessitas inevitabilitatis & coactionis. Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas inevitabilitatis. Licet ergo in Angelis sit necessitas inevitabilitatis, nihilominus tamen liberum arbitrium. Unde Bernardus: Quod diabolus non potest bonum non est ex aliena oppressione, sed ex voluntaria oblatione & obstinata voluntate. Et mox docet, hoc quod demones non possunt eligere bonum, non privari libertate voluntatis, imo eam magis ostendi, sed tantum libertate gratiae. Et addit: Licet ratio liberi arbitrii quam ponit Augustinus non conveniat quoad hoc quod dicitur (qua bonum eligitur) convenit tamen ratione reliqua pariter: bonum vero Angelis ratione prima pariter. Et articulo quarto in quo quaeritur, an liberum arbitrium in omni statu innocentiae, culpa & gratiae communi fuerit homini, sic respondet: Dicendum est quod liberum arbitrium commune est in his statibus. Nec est contrarium quod obiectum est: quia illa prima ratio libertatis est propria secundum statum innocentiae, & non dicitur illa libertas natura, qua homo liber dicitur a coactione. Et rursum in Christo qui peccare non poterat, sic liberum arbitrium statuit, ut fuerit in illo electio, prout eligere dicitur desinare seu determinare inter aliqua duo, non prout est determinatio rei dubie, quomodo & consilium ab eo abest; ac tandem adjicit: Quod vero dicitur quod Christus non potuit peccare, hoc dicitur ratione gratiae. Unde libertas natura qua est a coactione communis fuit Christo & alijs hominibus. Et iterum membro quarto cum quaeritur, an aequaliter sit liberum arbitrium in omnibus in quibus reperitur, quaestionem sic determinat: Liberum arbitrium in hoc aequale dicitur de quibus dicitur quod in nullo cogitur. Licet enim Deus de sua creatura possit facere quod vult, non tamen cogit voluntatem, sed eam liberam esse permittit. Secundum hoc ergo quod (a quo) dicitur contra magis & minus liberum arbitrium a servitute natura dicitur de omnibus intellectualibus substantijs aequale. Ne quis vero scrupulus re-*

maneret lectori quam coactionem intelligeret, de qua tota illa quaestione locutus erat, cum distinxisset, sicut Bernardus, coactionem passivam quae potest fieri absque voluntario consensu facientis, ab activa quae est respectu actus mixti, tandem adiecit de coactione respectu actus interni: Si vero compulso dicatur respectu actus interioris, nullatenus dicendum est quod liberum arbitrium respectu actus interioris omnino coactionem recipiat. Et ideo dicitur simpliciter liberum arbitrium a coactione. Iuxta haec principia idem Halensis non veretur illam libertatem arbitrii vocare quasi essentialem. Ad tertio obiectum dicendum est quod in omni statu liberum arbitrium aequaliter dicitur quantum est de libertate a coactione, qua vocatur quasi essentialis libertas: non tamen aequale dicitur libertas in quantum ordinatur ad gratiam: secundum hoc enim dicitur secundum magis & minus. Haec omnia in ista una quaestione Alexander, ubi constantissime semper docet libertatem naturae, libertatem a necessitate, quam sanctus Bernardus ab eo saepissime ad doctrinam istam stabilendam allegavit inculcaverat, libertatem a qua dicitur liberum arbitrium, non aliam esse quam libertatem a coactione; reliquas omnes libertates a libero arbitrio sine ejus interitu abesse vel adesse posse.

Quam doctrinam non in isto tantum summae suae loco, sed & passim alibi tradidit: Nam de Angelorum libertate disputans, similiter docet liberum arbitrium vel liberum esse a coactione, vel a miseria. Iuxta primum modum esse liberum arbitrium in Angelis, & similitudinem habere liberi arbitrii ad ipsum in hoc quod non cogitur ad bonum. Et ex sancto Anselmo probat. Et rursum: Triplex est libertas, prima est libertas a coactione sive a necessitate, secunda a peccato, tertia a miseria. Prima quae est a coactione est aequale in homine & Angelo tam bono quam malo. Et hanc doctrinam testimonio Magistri sententiarum & sancti Bernardi astruit, ut perspicuum sit eum sic utrumque auctorem sicut exposuimus, accepisse. Ita vero in illa tota quaestione loquitur, ut non sit umbra alterius libertatis, unde proprie liberum dicitur arbitrium, sive in Deo, sive Angelis, sive hominibus, nisi quod nullus eorum cogitur liberi enim sunt a coactione aequaliter. *ibid. a. 5.*

CAPVT XXII.

Guilielmus Parisiensis.

EIVSDEM aetatis & sententiae fuit Guilielmus Parisiensis, qui libertatem arbitrii nostri tractans, non aliud ad eam postulat quam ut aliquid nostra voluntate fieri possit, non prohibente naturae impossibilitate cum volumus, neque rapiente violentia cum nolumus: Si vel natura intentio,

vel vis invincibilis libertatem voluntatis hominum abjisset, vana esset omnium legum institutio, nihil imputandum esset homini. Cum vel necessitate natura prohiberetur quo minus faceret, aut in vinculo ratione invitatus ad faciendum traheretur. Quare nec bene nec male quicquam fieri posset ab homine. Supervacua etiam essent Magistratus & magistreria morum.

Non enim agendum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus aut lapidibus. Cum per eos aut impossibilitas natura premeret, aut violentia raperet ad agendum. Et rem istam experientia probans, quam de se quisque sumere potest: Inquit, inquit, anima rationali inquisitione perscrutata & interrogans seipsum, utrum liberum sit ei facere bene vel male, vel utrum voluntarie operetur & voluntarie declinet opera; Respondet enim non utique per signa quae plerumque fallere solent; Sed ipsa pauciora veritatem, quam inter se penitentes conspiciunt, se nullatenus trahi ad operandum nisi voluntate, & se non desistere ab omnibus operibus nisi voluntate. Non quare igitur extra te ipsum an tui iuris & tua voluntatis sis, an tibi subditus sit tua voluntatis consensus, ut in illud quod te stimulat ipsum declinare possis si velis, aut ab eodem avertere si ve-

Hinc mox eos refutans qui objectionem illam de consuetudinis violentia rodere solent: Quod si quis, inquit, victura consuetudine, & ea tanquam altera natura trahitur ad consueta, licet consuetudini reluctetur & obviatur. Interrogat se utrum delectet enim facere, quod de consuetudinis necessitate facere se diceret, an non delectet? Quod si delectat igitur libenter, quia delectabiliter facit. Si vero non delectat, non ergo est amore vel desiderio obligatus huiusmodi operi. Quare enim trahitur amore vel desiderio ad illud. Non ergo est ei consuetudinarium opus illud. Consuetum enim omnia necessario amantur. Ne vero de mente Guilielmi inaniter contenderemus ipsemet in alio suo opere totam dubitationem sustulit. Nam in Tractatu de virtutibus, de voluntate ejusque libertate scribit: Utrum autem eadem vis se ipsam movere, vel in se ipsam agere possit, questionem habet, ut supra tetigimus. Et de ipsa voluntate videtur quod operationem suam qua est velle, ipsa de se eliciat. Non enim velle naturaliter ex voluntate sine volendi actu vel habitu, sicut est ex calore calefacere, vel calere, imo voluntarie & libere. Impossibile est enim ipsam velle aliquid invitam, hoc est, nolentem velle illud. Declaratio autem huiusmodi facilis est. Sit A volitum, & voluntas nolite se velle A. Dico igitur si nolite se velle A, non ultra ipsum A (supple vult) velle enim nec quaeritur nec fugitur nec recusatur nisi propter volitum. Quare si velle A est recusatum vel oditum, vel fugitur propter ipsum A, multo fortius ipsum A est recusatum vel oditum, vel fugitum. Quare si ipsum velle A est volitum, multo fortius ipsum A erit peccatum. Manifestum igitur est, quod apud quemcumque est volitum se velle A, est volitum ipsum A. Declaratum igitur est, impossibile esse aliquem velle ad invitum, id est nolentem se velle illud. Quare quicumque vult aliquid, aut vult se velle illud aut sustinet, Manifestum igitur est quod ex voluntate, sive ex vi volendi non procedit velle per modum naturae, quod est serviliter, ut supra diximus, & non liberè. Liberum enim est volenti & voluntati ipsum velle, super quodcumque volitum cadat. NON ENIM POTEST ad illud cogi aut trahi invitatus, ut diximus. Eodem modo declarabimus tibi quia non potest voluntas sive volens prohiberi vel impediri

quin velit; imo qui vult se velle A, ex necessitate statim vult ipsum A. Et hoc est, quoniam non vult se velle, nisi propter ipsum A, quare magis vult ipsum A: velle enim non quaeritur nisi propter volitum. Propter quod autem unumquodque ipsum magis. Et paucis interjectis concludit ex praecedentibus ratiocinationem suam: Manifestum igitur factum est tibi quod voluntas libertima est in nobis à coactione (scilicet ut agamus) & impedimento seu prohibitione (scilicet ne agamus) & hoc est una de excellentiis quibus homo praecellit ceteris animalibus, & anima rationalis ceteris anima-

Sed accuratissime & à fundamentis rem istam decidit in ejusdem operis alio loco. Primo namque distinguit quadruplicem necessitatem, primam violentiae, & quicquid ex ea agitur non agenti sed violentiam inferenti imputandum est. Secundam stabilitatis & immutabilitatis, qualem dicimus, inquit, Dei esse necessitatem qua immutabiliter bonus est. Et quicquid est hac necessitate necesse est ipsum bene agere semper. & contrarium impossibile, & ista necessitas non aufert libertatem, sed perficit. Tertiam extraneam sive forinsecam, quam nonnulli vocare solent necessitatem per accidens. Et eandem distinctionem facit de impossibilitatibus. Quartam Aristotelis, determinatam, ut qua necesse est verbi gratia Socratem sedere dum sedet. Tandem post multa interposita sic atexit: Secundum errorem illorum qui dicunt omnia ex necessitate evenire, non est necesse, ut propter hoc nemo peccare possit aut bene agere. Et hoc apparet per ea quae diximus de necessitate & impossibilitate. Videlicet quae & quando excusant à culpa & obligatione, & quatenus sicut ostendimus. Quia necessitas qua necesse est Deum semper bene agere, & impossibilitas qua impossibile est ipsum male agere in nullo prohibent, vel impediunt quominus bene & laudabiliter agat utrumque. Et hoc est quia nec violenter ipsum impellant ad bene agendum, nec violenter ipsum impellunt aut avertunt tunc à male agendo. Nec illo modorum resistit ista impossibilitas, aut contradicit voluntati eiusdem, sicut necessitas virtutis caelestis aut fati, quam secundum eos impossibile est averti vel impediri, & quia etiam movent animas humanas, ut ipsi optinantur, movent, inquam, ad cogitationes & affectiones, quae in eis sunt, & per illas ad operationes, & operum declinationes: quoniam non movent eas violenter imo voluntarie, non excusant animas humanas à peccatis & culpis. Et hoc est quoniam à quocumque principio sit opus voluntarium, dummodo voluntarium sit, id est volitum quocumque trium modorum, quos diximus, id est, affectatum vel toleratum, vel neglectum, semper imputandum est voluntati & agenti per voluntatem. Nec sequitur si non potest aliud agere vel etiam velle, quod propter hoc excusatus fuit, qui nec vult aliud posse vel agere, nec aliud velle. Propter quod Seneca: quia omne peccatum adeo est voluntarium, ut si non sit voluntarium, non sit peccatum. Quare necesse est vel impossibilitas, quae non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est, ex voluntate, quam impossibile est non esse

Lib. de fide
De
Tract. de
virtutibus
f. 33.

Galat. 2. 17.
1. 1. 1. 1.

Es. 33.

non esse liberam, nec culpam auferit. Reuera autem si totum quod mouet animas nostras extra nos esset, & non haberemus principium motuum & operum nostrorum intra nos, vel in nobis, totum attribuendum videretur extrinseco motori vel motoribus si plures essent. Et in consequentibus adhuc uberius docet, hoc tantum sufficere quod volitio sit in nostra potestate, & non ex solo motore extrinseco. Et in precedentibus se declarasse

A dicit quod tanta sit libertas voluntatis, ut nec cogi possit ad operationem suam propriam quod est velle vel nolle, neque prohiberi ab ea. Imo necesse est, ut si velit operari operationem suam, quod operetur eam, quicquid ipsam ad hoc moueat vel impellat. Nihil addo, quia perspicuitate qua sensum suum explicuit, nihil penè addi potest.

Vide pulchre f. 85. p. 2.

CAPVT XXIII

Guilielmus Altissiodorensis.

ADIUNGAMVS Guilielmo Parisiensi conterraneum & coetaneum Guilielmum Altissiodorensis. Hic in quaestione qua quaerit, quid sit libertas arbitrii, sic loquitur: Est autem triplex notanda libertas in libero arbitrio. Generalis scilicet libertas necessitatis sive a necessitate, a peccato, a miseria. Libertas a necessitate duplex est, scilicet a necessitate inevitabilitatis, & hoc libertas non est in dialolo, quia inevitabiliter peccat. Et a necessitate

A coactionis extrinsecae. & haec est in omni habente liberum arbitrium. Et explicata libertate à peccato & à miseria subiicit: Patet ergo quid sit libertas arbitrii. Significans omnino nullum aliud libertatis genus se agnoscere, unde liberum arbitrium appellatum sit. Deinde paulo post in eadem illa quaestione: Dicimus quod haec facultas sive habitus potentia libertas praedicta est, quia est sine coactione in omni habente liberum arbitrium.

CAPVT XXIV.

Sanctus Thomas.

NEC vero sanctus Thomas ab illa communissima antiquorum sententia alienus est, sed eam diversis locis clarissimis verbis multisque modis expressit. Nam in primis docuit

A aliquo modo inducit ad sequentia vel defectum virtutis naturalis, quae non potest se à macula peccati eripere, cui se semel subdidit: & ideo semper in homine remanet libertas à coactione, per quam naturaliter est liberum arbitrium. Et ubi quaeritur sextà de malo, ubi probare nititur esse in homine liberum arbitrium, cum obijceret sibi ex Augustino quod homo perdidisset liberum arbitrium, respondet: Homo peccans liberum arbitrium perdidit quantum ad libertatem quae est à culpa & à miseria: non autem quantum ad libertatem quae est à coactione. Et in prima parte summæ ad idem argumentum ex Augustino petitum: Dicendum, inquit, quod homo peccando liberum arbitrium perdidit non quantum ad libertatem naturalem quae est à coactione, sed quantum ad libertatem quae est à culpa & à miseria.

Ad 23.

1. p. q. 83. a. 2. ad 3.

Primo, arbitrium hominis dictum esse liberum, quia non cogitur. Hinc in secundo Sententiarum ita scribit: Dicendum quod liberum arbitrium dicitur ex eo quod cogi non potest. Quam sententiam in eadem distinctione copius repetit. Et in quaestionibus disputatis: Liberum arbitrium secundum quod dicitur liberum à coactione non suscipit manus & minus.

Secundo necessitatem simplicem voluntatis non repugnare libertati: Naturalis necessitas secundum quod voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, ut Augustinus docet in primo de Civitate Dei. Libertas enim voluntatis, violentia vel coactione opponitur. Non est autem violentia vel coactio in hoc quod aliquid secundum ordinem suae naturae movetur, sed magis in hoc quod naturalis motus impeditur: sicut cum impeditur grave ne descendat ad medium. Unde voluntas libere appetit felicitatem, licet necessario appetat illam. Sic autem & Deus sua voluntate libere amat se ipsum, licet de necessitate amet se ipsum.

Tertio tradit hanc esse sententiam Augustini: Ad tertium dicendum quod libertas secundum Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturae inclinationis.

Quarto saepe docet arbitrium liberum idcirco non esse amissum per peccatum, quia remansit liberum à coactione, quamvis sit peccati servum: Servitus peccati non dicit coactionem, sed vel inclinationem, in quantum peccatum procedens

B Quam docet Magistrum sententiarum & sanctum Bernardum, quando necessitatem remouent à libero arbitrio, de necessitate coactionis loqui, sicut hoc de Magistro manifestum est ex multis locis Commentarij in distinctionem vigesimam-quintam secundi Sententiarum, praesertim articulo quarto & quinto: de Bernardo vero quaestione vigesima-quarta inter disputatas de veritate. Nam cum obijceret verba Bernardi: Dicendum, inquit, quod Bernardus loquitur de libero arbitrio quantum ad necessitatem à coactione, quae nec intentionem nec remissionem recipit. De quo etiam videre licet articulum decimum ad decimum-quintum.

q. 24. a. 8. ad 5.

Sexto, opus esse laude vel vituperio dignum, meritum vel demeritorium ex hoc quod est voluntarium, spontaneum non coactum, tametsi sit determinatum ad unum.

Nam disputas, utrum Christus peccare potuit, cum sibi objecisset ex Augustino, quod nullus peccat in eo quod non potest vitare, & proinde nullus etiam mereatur vel laudetur de hoc quod dimittere non potest, respondet: *Impotentia coactionis qua opponitur voluntario solit rationem meriti & demeriti, non impotentia qua est ex perfectione in bonitate vel malitia, quia hoc voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem confirmatam ad unum. Et paulo superius in eodem articulo: Quod posse peccare pertinet ad laudem, est per accidens: in quantum ostendit opus quod laudatur ex necessitate (id est, coactione) factum non esse: sed quantum remoueat a Christo potentia peccandi, non tamen ponit coactio qua voluntario contrariatur & laudis rationem tollit. Et in distinctione decimam-octavam ut explicaret quomodo Christus mereri potuerit per liberum arbitrium determinatum ad unum numero scilicet ad diligendum Deum: Dicendum, inquit, quod etiam si esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest: tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit, & ita est altus sui Dominus. Eandem suam mentem laus manifeste indicat scribens*

In 3. dist. 72 q. 2. a. 1. ad 3

Ad 2.

In 2. dist. 18. q. 2. ad 5.

in distinctionem vigesimam-quintam secundi sententiarum, ubi dicit, nunquam liberum arbitrium ad peccandum compelli seu cogi, quia iam sibi in peccatum non imputaretur. Quasi indicans hoc sufficere ut in peccatum impotetur, quia non cogitur. Et in articulo sequenti: Libertas a coactione & necessitate (quam ibi pro isdem habet) per se & semper liberum arbitrium sequitur. Unde in littera (Magistri sententiarum) dicitur, quod in omnibus invenitur, sine qua peccatum imputari non posset.

In 2. dist. 25 a. 4. ad 4.

a. 5. in corp.

Hinc septimo, cum constans ejus doctrina sit liberum arbitrium esse respectu electionis, expresse tamen docet electionem Beatorum qua volunt amare Deum, esse liberam, & proinde in beatis esse liberum arbitrium: Illud quod est ad finem est duplex: quoddam enim est distans a fine, & quoddam est coniunctum fini. Quod declarat de calore disponente ad formam ignis & perfecto, qui non excluditur per formam: Ita dico, inquit, quod quaedam ordinata sunt ad finem ultimum beatitudinis, quae ipsi fini coniungunt, ut videre, amare, & huiusmodi; & respectu horum erit sempiterna & libera electio, non autem imperfectorum, quae a fine distant, ut fides, spes, & huiusmodi.

In 2. dist. 25 a. 1. ad 4.

C A P V T X X V.

Ioannes Scotus.

Sed nemo est veterum Scholasticorum post divum Bernardum, qui, quod sciam, evidentius, resolutius, constantiusque summam libertatem cum necessitate summa constare posse & re ipsa constare docuit, magisque expresse eam quam exposuimus sententiam Augustini tradidit, quam ille totius Scholasticae subtilitatis Cotyphaeus Ioannes Scotus. Vique adeo ut non mediocriter admiratus fuerim, cum omnibus quae scripsi in hunc usque locum absolutis, tandem Doctorem istum quem nondum legeram, omniumque Scholasticorum remotissimum credideram ab ista doctrina sancti Augustini fortissimum ejus defensores, & ipsius Augustini interpretem esse deprehendi. Nam debet sine ambagibus quatuor articulos de libertate voluntatis.

Primus est ille capitalis, libertatem voluntatis omnino consistere posse cum necessitate. Haec ejus verba sunt: De secundo articulo principalis dico, quod cum necessitate ad volendum fiat libertas in voluntate. Et auctoritatibus non solum Anselmi & Augustini dicentis, quod in futura vita liberius erit arbitrium cum peccare non poterit, sed etiam efficacissimis rationibus prolixè probat. Causam vero & modum tradit, cur & quo necessitas consistat cum summa libertate, quia voluntas propter firmitatem libertatis suae, sibi ipsi necessitatem imponit in eligendo alium, & in perseverando sive figendo se in alium.

In quodlibet 10.

Secundus est, voluntatem sive necessitatio

sive contingenter agat, semper agere liberè, nunquam naturaliter: Voluntas semper habet suum motum causand. proprium, scilicet liberè. Et rursum: Voluntas ut voluntas est principium actuum liberè. Non magis igitur voluntas potest essentialiter activa, quam natura, ut est principium distinctum contra voluntatem, potest esse liberè activa.

Tertius est, non solum in creaturis, sed & in ipso Deo hoc habere locum, quod & ipse diligit se-ipsam liberrima quamvis necessarià voluntate, eodem prorsus modo quo Augustinus docet, Deum voluntate esse iustum, & quamvis se negare non possit, esse liberum: Voluntas divina necessario vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera. Imo ex hoc ipso, quod Deus circa creaturas eligendas liber est, concludit necessario esse liberum ad amorem sui. Hinc est, quod locum illum celeberrimum ex libro quinto de Civitate Dei, ubi Augustinus contra Philosophos disputat de proprie dicta humanae voluntatis libertate, & exemplum ex divina libertate petens dicit: Neque enim & vitam Dei & praesentiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse est Deum semper vivere & cuncta praeservare. Eodem modo explicat sicut explicuimus, nempe Augustinum excludere necessitatem violentiae, non autem aliam à divina voluntate, quia libere quantumvis necessario, diligit se, & illam esse vitam de qua loquitur. Cum enim locum de praesentia explanasset, & ab ea necessitatem violentiae excludisset: De qua, inquit,

In dist. 25

Al. tres Verum hic ma placec

quit, ait, etiamsi nolimus effici id quod potest, de
vita subicit: Sed difficultus est quod addit vnam
& praesentiam. Sed ibi potest esse duplex responsio,
una quod vita accipitur ibi pro actu beatico sicut
accipitur vita Iohannis decimo-septimo: Hac est vita
aeterna ut cognoscant te. Et sicut loquitur Philoso-
phus, duo decimo Metaphysicis, intellectus
actus est vita. Et pari ratione actus voluntatis est vi-
ta: vita ista non cadit sub necessitate excludente li-
bertatem etiam in Deo. Si autem intelligatur vita
pro vita naturali ipsius Dei, tunc non debet intelligi
de illa vita secundum se accepta, sed de ipsa ut a vo-
luntate divina acceptata: potest autem aliquid esse
bene in se necessarium & necessitate repugnante liber-
tatis, quantum tamen sit libere imo contingenter ac-
ceptatum. Quod exemplo libere sese praecipitan-
tis, & semper libere acceptantis casum jam ne-
cessarium illustrat.

Quartus est, connexionem terminorum
istorum, voluntas semper agit libere & non
naturaliter, quantum vis necessario agat, tam
esse immediatam & quasi primo-veram, ut ne-
quidem eius ratio dari possit, sicut nullius es-
sentiae ratio vel demonstratio dari potest: si
queras, inquit, quemodo fiat libertas cum necessitate.
Respondet secundum Philosophum quarto Meta-
physica, non est querenda ratio eorum, quorum non
est ratio. Demonstratio enim principij non est demon-

A rratio. Et multis interpositis disputans de
actu voluntatis necessario, & motu gravis de-
orum, cur unus non alius sit liber, sic dicit:
Respondeo: illa causatio gravitatis est naturalis,
ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud. Bre-
viter igitur, potest dici quod esse forma & modus essen-
di, agere & modus agendi sunt immediata. Ideo sicut
non est alia ratio quare hoc habet talem modum essen-
di, nisi quia est tale ens, sic non est aliqua ratio, quare
hoc habet talem modum agendi, puta libere vel natu-
raliter, nisi quia est tale principium actionum, scilicet
liberum vel naturale. Nihil expressius & aptius
excogitari potest ad explicandam Augustini
mentem de libertate voluntatis, quam quae
in ista tota quodlibetica quaestione Scotus tra-
dit. Nam hinc jam patet vera ratio cur Au-
gustinus semper voluntatem & libertatem, ar-
bitrium voluntatis & libertatem confundat, &
naturae opponere soleat, ut supra diximus, &
ex omnibus eius scriptis constantissime pro
ijdem illa usurpantibus manifestum est. Nemp-
pe quia voluntas est principium agendi distin-
ctum contra naturam seu agens naturale. Ex
quo fit ut impossibile sit voluntatem rationa-
lem aliter agere, quam per modum voluntatis,
hoc est, semper libere non naturaliter: ut in-
frà latius dicturi sumus.

CAPVT XXVI.

Sanctus Bonaventura.

SANCTVS vero Bonaventura Magi-
stri Sententiarum & Alexandri Prae-
ceptoris sui doctrinam accuratissime do-
cuit, & ad amissum diversis in locis
suorum scriptorum expellit. Nam in secun-
dum distinctione vigesima quinta saepius cla-
rissimeque docet, arbitrium esse liberum di-
ctum, non libertate ab illa voluntaria necessi-
tate, vel culpa, vel miseria, sed illa libertate
necessitatis cogentis sive coactionis. Et ita
ex professo exponit Magistrum Sententiarum
& sanctum Bernardum non uno loco. Nam
in explicatione textus Magistri triplicem di-
stinguens libertatem, à necessitate, à pecca-
to, à miseria, sic divisionis istius rationem
reddit: Est considerare libertatem arbitrij quan-
tum ad esse, & quantum ad bene esse. Si quantum
ad esse, sic vocatur à Magistro, libertas à coactione
(quod per necessitatem Magister intellexerit)
& à Bernardo libertas arbitrij, ab uno positive, ab al-
tero privative, si quantum ad bene esse &c. Et ad
explicationem textus alterius, quo Magister
dicit libertatem ad malum esse etiam liberta-
tem arbitrij: Dicendum, inquit, quod cum nomen
imponatur rei à proprietate quae est sibi inherens in-
separabiliter & essentialiter, & libertas essentialiter
liberi arbitrij non sit libertas à culpa, vel à miseria,
sed libertas à coactione, ab illa liberum arbitrium ha-
bet denominari. Et quoniam haec in creaturis, quan-
tum est de se, indifferens est ad bonum & malum. Ideo
Magister de hac intelligens dicit in littera, quod li-

A bertas à qua liberum arbitrium denominatur liberum,
non est libertas ad bonum tantum, sed etiam ad ma-
lum. Qua de causa in explicanda Magistri &
Bernardi sententia, dixeram solam esse liber-
tatem à necessitate coactionis, quam aequalem
in bonis & malis beatis ac damnatis ponunt.
Nam & quaestione prima super textibus illis
allegatis, ubi illa Magistri & Bernardi senten-
tia excutitur, sic rem definit: Ad praedictorum
intelligentiam est notandum quod cum quaeritur
utrum liberum arbitrium sit aequaliter in omnibus,
non est quaestio de ipso secundum quod dicitur liberum
ea libertate, quae est à miseria vel à culpa. Hoc enim
modo planum est, quod liberius est in uno quam in
alio. Sed est quaestio de libero arbitrio secundum quod
dicitur liberum à coactione. Sic enim videntur auto-
ritates sanctorum sibi invicem repugnare. Et propte-
rea ad contrarietatem quae videtur de medio diminuenda,
intelligendum est quod liberum arbitrium sive li-
bertas arbitrij, & dicitur comparationem ad illud à quo,
& ad illud ad quod. Per comparationem ad illud à quo
quo dicitur privative sive negative. Dicitur enim li-
berum à coactione pro eo quod est ab omni coactione
immune. Per comparationem ad illud ad quod dicitur
positive pro eo quod libertas arbitrij est quaedam facul-
tas sive potestas servandi retinendum. Hac autem
facultas prout privationi coactionis communita est, ha-
bet quandam dignitatem. Dignitatis enim est & po-
tестatis non posse cogi. Et sic in liberi arbitrij intel-
lectu tria clauduntur videlicet & à coactione immu-
nitas, excellentia dignitas, & potestas sive facultas.
G g 4 Quantum

in dist. 25.
de operibus
libertatis
lib.

Al. notum:
Termin. no-
bis magis
placet &c.

Quantum ad primum liberum arbitrium in omnibus A
in quibus est, aequaliter se habet, sicut dicunt auctori-
tates Bernardi, & ostendunt rationes ad hoc modum
pro eo quod in omni in quo ponitur simpliciter & univ-
ersaliter omnem excludit coactionem. Propterea di-
cit Bernardus quod ita plene est arbitrium liberum
in creatura suo modo sicut in creatore. Quod est non
possit intelligi veraciter esse dictum de aliquo quod di-
citur per positionem, potest tamen intelligi de eo quod
dicitur per omnimodam privationem. Quam Ber-
nardi sententiam esse docet etiam quaestione
quinta in argumentorum solutione, & quaestione
quarta respondendo ad argumenta: Im-
pedimentum privat actum libertatis, sed coactio ponit
actum liberi arbitrii & simul cum hoc ponit, quod non
sit libertatis, & ista sunt in impossibilia, sicut si pone-
retur aliquis actus esse voluntatis & non esse volunta-
rius. Et quaestione quinta qua quaeritur utrum
liberum arbitrium cogi possit à Deo, respon-
det: Illud potest intelligi dupliciter, aut ita quod in-
telligatur quod possit auferre libertatem, & auferendo
libertatem superinducere coactionem, & hoc modo nulli
dubium esse debet quin Deus possit hoc facere quan-
tum est de immensitate suae potentiae. Alio modo ut
intelligatur quod Deus cogat liberum arbitrium salva
proprietas libertatis & eius natura, & hoc modo
non solum est impossibile sed etiam non intelligibile
pro eo quod implicat in se duo contradictione posita.
Ex hoc enim quod liberum arbitrium est, si aliquid vult
libere vult. Et ex hoc quod voluntarium est si aliquid
vult voluntarie vult: & seipso movente vult. Ex hoc
autem quod cogitur, si aliquid vult serviliter vult, &
si quid vult invito vult, & si aliquid vult ab alio vult,
quia violentum est cuius principium est extra, nihil
conferente vim passivo. Ergo liberum arbitrium cogi
non est aliud quam dictum liberum arbitrium simul & se-
mel esse liberum & servilem, esse voluntarium & non
voluntarium, esse à se & non à se.

Ex istius constantis doctrinae principijs
docet consequenter sanctus Bonaventura, ne-
cessitatem solum coactionis repugnare libertati,
non autem illam quae est voluntaria, quan-
tumcunque sit immutabilis. Nam in secundum
librum sententiarum scribens de liberi arbitrii
immutabilitate quaestione secunda: Ad
illud, inquit, quod obijciatur quod libere velle & ne-
cessario opponitur, dicendum quod duplex est neces-
sitas quaedam à causa extrinseca videlicet necessitas co-
actionis: & haec opponitur ei quod est libere velle. Qua-
dam vero est à dispositione intrinseca & haec huic non
opponitur: imò sicut simul cum libertate. Talis est in
libero arbitrio daemonum qui ita conglutinant sibi
malum ut nullo modo velint ab eo separari. Et quaestione
tertia qua quaeritur, utrum confirmatio
(scilicet beatorum) vel obstinatio diminuat
libertatis dominium, quia confirmatus dici-

tur habere necessitatem, sic rem definit: Res-
pondeo dicendum quod necessitas immutabilitatis ad
bonum nullo modo repugnat libero arbitrio, nec in
quantum liberum à coactione, quia coactio est ab ex-
trinseco, nec in quantum liberum à culpa vel misse-
ria, & ideo non diminuit. Illa ergo propositio solum
habet veritatem de necessitate coactionis vel pronitatis
ad malum. Et distinctione vigesima quinta
quaestione secunda: Liberum arbitrium duplici-
ter potest considerari: aut secundum quod liberum,
aut secundum quod deliberans. Si loquamur de ipso
secundum quod liberum, sic concedo quod potest esse
non solum respectu contingentis sed etiam necessarii,
sicut patet in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in
hominibus beatis. Cùm enim duplex sit necessitas: vi-
delicet coactionis & immutabilitatis, Necessitas vero
immutabilitatis, non, pro eo quod liberum arbitrium
dicitur liberum, non quia sic velit hoc ut possit velle
eius oppositum sed quia omne quod vult, appetit ad
sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid ut velit
velle illud; & ideo in actu volendi seipsum movet &
sibi determinatur, & pro tanto dicitur liberum, quamvis
immutabiliter ordinetur ad illud. Et paulo infer-
rius: Actus liberi arbitrii ut liberum est non solum
potest esse circa necessarium, sed etiam necessarium in
se. Et hoc sensu vult locutum esse Augusti-
num cum dixit in Enchiridio, quod homo
male velle non poterit, nec tamen carebit li-
bero arbitrio; & quod voluntas qua beati esse
voluntas, sit voluntas libera. Imò admittit
actum voluntatis necessarium, esse merito-
rium, quia qui fecit bonum, vult se fecisse.
Et in tertium Sententiarum ad distinctionem
duodecimam, quaestione, utrum Christus pec-
care potuerit, sic solvit objectionem, quod
nemo esset laudabilis in his quae facit de ne-
cessitate: Dicendum, inquit, quod est necessitas
quae repugnat voluntati, sicut necessitas coactionis
quae venit ab extrinseco. Et est necessitas quae venit
ex voluntatis immutabilitate. Cùm ergo dicitur
quod laus non est in operibus necessitatis, dicendum
quod verum est de necessitate primo modo dicta, sed
non de secundo. Quibus similia dicit distinctio-
ne decima octava quaestione secunda, po-
tentiam videlicet determinatam ad unum
non per naturam, ut sunt potentiae naturales,
sed per gratiae confirmationem, ut in Chri-
sto contingit, posse exire in actum meritorium,
quia esset voluntarius. Sed quid multis? Om-
nes penè quaestiones quas in vigesimam quin-
tam distinctionem secundi Sententiarum
scripsit, nihil aliud spirant quam veram ra-
tionem liberi in eo sitam esse, quod liberum
arbitrium expers est cogentis, non immutabi-
lis & voluntariae necessitatis.

Dist. 26. q.
4. in solut.
argumenti.

22. q. 3.

In 2. dist. 26.

q. 2.

In 3. dist. 27.

In 2. dist. 7.

CAPVT XXVII.

Henricus à Gandavo.

HENRICVS à Gandavo multa tradit in quibus vestigia doctrinæ ab Augustino traditæ manifestè lucent, dum libertatem arbitrij ex illo considerari vult, quod coactionis impatiens est, sed delectabiliter in actum suum prodit: Potest, inquit, liberum arbitrium duplici respectu considerari. Vno videlicet in quantum respicit voluntatem ut elicientem actum volentem; alio in quantum respicit obiectum ut terminum eum. Et secundum utrumque respectum iudicanda est ipsa arbitrij libertas, sed essentialius secundum primum: quia est dispositio voluntatis ut subiecti, licet in respectu ad obiectum, in quantum tendit in ipsum per suam actionem. Si ergo consideretur liberum arbitrium in primo respectu, sic dico quod voluntas dicitur liberum arbitrium, quia absoluta est ab omni coactione ipsam impediente & contristante in sua actione. Voluntas enim omnis ut libere tendit in suam actionem, delectabilis est: necessitas coactionis contristans, quia est contra voluntatem; & omne quod cogit, necessario est contristabile ut dicit commentator super quintum Metaphysicæ. Et hoc modo homo & omnis rationalis & intellectualis natura liberi arbitrij sive libera voluntatis est, quia voluntas rationalis cogi non potest, coactione dico impellente iuxta illud quod dicit Anselmus de concordia prædeterminationis &c. Voluntas arbitrium ut rectitudinem deserat, nulla cogitur necessitate, quamvis mortis impugnetur difficultate. Hanc impellentem coactionem mox distinguit contra inducentem, qualis est metus, qui est coactio secundum quid. Et mox adijcit: Tali voluntate liberi arbitrij utentur beati qui cum desiderio & amore volent quidquid volent, non aliqua

coactione, quia illa necessario esset contristans: neque enim aliquo impulsu naturali, vel supernaturali, sed sola allectione boni voluntas feretur in id quodcumque volent. Et multis interjectis, cum docuisset in Deo & beatis esse liberum arbitrium, etsi peccare non possent. In hoc, inquit, consistit ratio libertatis quod nulla coactio potest impedire quin in bonum vergat si velit, nec in hoc solo, sed quod non impetu natura precedente motum voluntatis, & voluntatem in actum impellente vult homo que vult & que appetit, quemadmodum appetunt bruta; sed desiderio & complacentia voluntatis precedente, & naturali impetu voluntatem concomitante. Voluntas enim est instrumentum seipsum mouens in obiectum bonum tanquam primum principium motus &c. Et paulo post: Et per hunc modum patet, quomodo voluntas erit liberrima in beatis, ubi natura omnino erit obediens bonæ voluntatis, qua proprio desiderio & complacentia naturalem impetum natura libera trahet in finem suum: à quo quia in se continet omnem rationem omnis boni, propter naturam concomitantem nullo modo potest se auertere &c. Quod autem ibidem multa dicit de indifferentia voluntatis, ea intelligit de voluntate deliberativa respectu eorum que sunt ad finem, sive prout confectionem sequitur, quemadmodum ipse factis clarè significat alio in loco. Sed talis indifferentia non requiritur in appetendis omnibus bonis, neque ad voluntatis libertatem, sicut ipse expresse docet quodlibeto duodecimo quaestione vigesima sexta, ubi dicit quod voluntas respectu finis omnis boni rationem continentis movetur ex se libertate & immutabilis necessitate.

Quodlib. 3.
q. 17.Quodlib. 4.
21. & quæst.
11. q. 26.

CAPVT XXVIII.

Richardus de Media Villa

NEc postremus est in hac doctrina asserenda Richardus de Media Villa, coætaneus Henrico à Gandavo. Docet enim multipliciter arbitrij libertatem in eo sitam esse, quod sit liberum omnino à coactione, & hoc dicit Bernardus & Magister, dum libertatem à necessitate asserunt asseruisse. Nam in secundum distinctione vigesima quinta articulo secundo quaestione prima sic loquitur: Liberum arbitrium liberum est ab aliquo, & ad aliquid. Primo modo secundum Bernardum de libero arbitrio longè post principium, triplex est liberi arbitrij libertas scilicet à necessitate cogente, à culpa inclinante, & à miseria impellente: quam etiam distinctionem ponit Magister in littera, & sicut dicit Bernardus ibidem: inter has tres libertates, libertas à necessitate cogente, maxime conuenit libero arbitrio; & secundum ipsum ibidem libertatem à necessitate conuulsi nobis in conditione

natura &c. Et ibidem quaestione secunda: Libertas arbitrij coactione absoluta est manifestabiliter ubique est, hæc enim libertas essentialis est libero arbitrio. Libertas vero accidentalis, qua est à seruitute peccati, amissibilis est &c.

Ibid. q. 2.

Secundò, hinc consequenter docet nullam creaturam posse auferre liberum arbitrium, quia non potest illud cogere: Libertas arbitrij consequitur naturam ipsius anima intellectiue vel ipsius Angeli: fundatur enim immediate in natura rei cuius est. Illud ergo quod non potest transmutare naturam rei habentis liberum arbitrium, non potest sibi auferre liberi arbitrij potestatem, neque simpliciter neque ad tempus: sed nulla creatura potest naturam rei transmutare in qua immediate fundatur libertas arbitrij &c. Et ex consequenti nec ab ea auferre liberi arbitrij potestatem: sed libertas & cogibilitas opponuntur, ergo liberum arbitrium non est cogibile ab aliqua creatura. Et rursum paulo post: Cogere liberum

Art. 4. q. 1.

liberum

liberum arbitrium esset auferre liberi arbitrij potestatem; quia potestas liberi arbitrij fundatur in natura rei cuius est immediate, usus autem eius in nobis dependet etiam ex corporis dispositione.

Hinc tertio docet, omnes omnino actus humanos, id est, qui sunt hominis ut homo est, esse actus liberi arbitrij: Omnes, inquit, actus humani sunt actus liberi arbitrij quia omnes actus humani aut a libero arbitrio eliciuntur aut imperantur: quia non omnes actus qui sunt in homine, actus humani dici debent proprie loquendo, sed tantum illi qui sunt hominis ut homo est: sicut sunt actus intellectus & voluntaria &c.

Quarto consequenter docet, etiam actus qui versantur circa finem esse liberos, quamvis non eliciantur deliberatione precedente: Nostrum liberum arbitrium & est liberum in quantum per ipsum possumus libere velle: & deliberativum in quantum per ipsum possumus libere consiliari: Et est deservibile in quantum est ex nihilo. Si considerentur in quantum est liberum sic omne bonum est obiectum eius, quia per ipsum possumus omne bonum libere velle, etiam finem loquendo de libertate a coactione: quamvis finem in generali velimus naturali necessitate, quia in volendo finem volunt sine coactione movere se, & quia nullus actus humanus est ultimus finis, hinc consequenter, quemadmodum & sanctus Thomas.

Docet quinto, esse electionem respectu eorum, quibus manent beati conjuncti fini: Est in beatis non sit electio respectu eorum quia sunt ordinata ad finem, in quantum sunt, dicentia ad finem distantem, tamen eligunt perseverare in illis bonis, sine

quibus non possent manere conjuncti cum fine. Unde alibi tractans verba Bernardi quibus dicit: Voluntas pro sui ingenuitate liberata nulla cogitur necessitate, cum tamen Angeli de necessitate velint bonum, ideoque nec liberi esse videantur, respondet; quod Bernardus ibi loquitur de necessitate coactionis, illa autem necessitas qua Angelis non diligit nisi bonum, non est necessitas coactionis, quia non obstante illa necessitate liberrime motu dilectionis moventur se. Et simili ratione docet quod obstarium libertatem a necessaria coactione non tollit, nec minuit: sed obstarium (dæmones) per suum liberum arbitrium ad malum moventur se libere. Et ita concludit manere liberum arbitrium.

Sexto conformiter tradit, necessitatem quæ est ex perfectione bonitatis non tollere rationem meriti, dummodo absit coactio. Nam de impeccabilitate Christi disputans, cum propoluisse hoc argumentum, quod peccatum & meritum sint voluntaria; nullus autem peccet in eo quod vitare non potest & proinde quod nec mereatur Christus in declinando malum quod facere non potest, sic respondet: Dicendum quod quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti vel demeriti, necessitas tamen quæ est ex perfectione bonitatis non tollit rationem meriti in vitatore. Hæc omnia Richardus, quibus aperte sentit necessitatem illam voluntariam, utpote quæ ex plenitudine volendi proficitur, non tollere vel libertatem arbitrij vel rationem meriti vel demeriti.

CAPVT XXIX.

Thomas de Argentina.

EANDEM doctrinam verbis perspicuis tradidit Thomas ab Argentina in diversis locis. Nam in distinctione vigesima quinta secundi Sententiarum articulo primo sic scribit: Potentia quæ est essentialiter libera aliquo modo est sui ipsius motiva; sed voluntas est essentialiter libera ut inferius intendo declarare distinctione trigesima octava. Et inferius articulo quarto concludi, Deum posse immutare liberum arbitrium, non tamen cogere, quia contradictionem implicat: esse enim involuntarium & voluntarium, nolium & volitum: Et hæc est intentio, inquit, Bernardi in libro de libero arbitrio, ubi ait voluntas pro ingenuitate nobilitate, nulla cogitur necessitate. Et ibidem ad argumentum responder: Deus non potest cogere liberum hominis arbitrium, eo quod non sit capax coactionis. Nam eius coactio esset contradictionis implicatio: quia coactum non est liberum. Igitur si liberum arbitrium cogere, tunc idem esset liberum & non liberum. Et in distinctionem trigesimam octavam articulo primo: Illa potentia est principaliter libera quæ nullo modo potest cogi: seu libertate privari: sed sola voluntas sic est libera, quod necessitati nullatenus potest necessitate coactionis: quia

secundum Bernardum in libro de libero arbitrio, voluntati datus est intellectus, ut illum instruat, non ut destruat, destrueret autem si ei ullam necessitatem imponeret. Et in tertium distinctione duodecima obijcit libertati Christi, quod sicut nemo peccat ita nec meretur in eo quod vitare non potest. Respondet autem, quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti, necessitas tamen immutabilitatis proveniens ex perfectione virtutum non tollit rationem meriti sed auget. Et distinctione decima octava articulo tertio adversus meritum Christi libi opposuerat, quod Christus in omni actu suo determinatus esset ad bonum, & proinde non magis mereri posset, quam agens naturale determinatum ad unum. Respondet autem; Agens naturale non prohibetur a merito ex hoc quod est determinatum ad unum, sed ex modo determinationis, puta quod necessario & non voluntarie tendit in illud unum. Sed Christus & quilibet in gratia confirmatus, licet determinate tendat in bonum, tamen voluntarie & libere tendit in ipsum. Huiusmodi enim determinatio non minuit voluntatem & libertatem sed potius auget & ideo talis determinatio non repugnat merito.

CAPVT

CAPVT XXX.

Dionysius Carthusianus.

DIONYSIUS Carthusianus, quamvis temporibus nostris longe propinquior, satis luculente ostendit in eadem illa veterum scriptorum sententia se fuisse. Nam in commentariis in secundum distinctione vigesima quinta quaestione quarta ita loquitur: Quatuor sunt status libertatis seu liberi arbitrii in homine. Vnus ante peccatum, secundus sub peccato, tertius sub gratia, quartus in gloria. Atque in omnibus his iudicio meo, libertas a coactione seu necessitate, aequaliter manet in homine propter libertatem voluntatis, quam si homo amitte-

ret, peccatum eius non esset peccatum. Et paulo post, ad quaestionem qua quaerebatur, utrum homo peccet coacte & necessario, quia non potest non peccare, respondet: Si quis habeat plura deprimentia ad peccandum, & nihil elevans contra ea, necesse est quod deprimentia vincant & faciant eum labi deorsum. Ita est in libero arbitrio, gratiam elevantem non habente, sed propriam infirmitatem & culpam trahentem inferius, tamen non cadit nisi electione propria voluntatis, non necessitate coactionis. Ideo dicit Gregorius, peccatum quod per penitentiam non deletur pondere suo mox trahit ad aliud.

CAPVT XXXI.

Marfilus de Inghen.

MARSILIUS etiam ex professione doctrinae sancti Bernardi & Magistri insisit. Nam in quaestione decima sexta super secundum Sententiarum articulo secundo sic loquitur: Cum Magister dicat distinctione vigesima quinta tripl. esse libertatem scilicet a necessitate, a peccato, & a miseria, vocans libertatem a necessitate libertatem a coactione &c. De sola libertate qua est a necessitate est principaliter ad praesens, & est materia praesentis articuli. Vbi primo est notandum quod libertas creaturae rationalis est ipsa creatura, ut libertas Angelus est ipse Angelus. Quod patet quia solo Angelo remanente omnibus alijs ab eo seclusis, maneret ipse liber: & non esset tunc liber per libertatem superadditam, cum omnia alia sint seclusa. Ergo est liber libertate qua ipse est: sequitur enim libertas essentialiter creaturae rationalis, sed rationabiliter quaeritur utrum sic libertas hominis sit homo? Ad quod (quia quid nominis est) dicitur communiter quod libertas hominis est sua voluntas qua per suam essentialiter est: quia sicut non fiat essentialiter Angeli remanere sine libertate ita nec essentialiter voluntatis. Mox docet libertatem dici analogice de Deo, Angelo, & homine, quia Deus liber est simplicitate sine actibus superadditis; Angelus est sua libertas, sed cum actibus superadditis; homo non est sua libertas, sed anima vel voluntas eius, ac deinde varios libertatis modos distinguit iuxta varios hominis status.

Et in eadem distinctione decima sexta articulo quinto, succinctis conclusionibus suam de libertate sententiam exprimit. Prima propositio: Libertas voluntatis non attenditur penes hoc quod potest desicere sive peccare. Patet quia tunc Deus non esset libera voluntatis, quia utique peccare non potest.

Secunda, nec libertas voluntatis attenditur penes hoc quod omne quod potest velle, possit perficere. Patet quia potest velle quod est supra se ut suum supponit esse Papam vel Regem. Unde Philosophus tertio Ethicorum ait, voluntas est impossibilium, sed non

electio. Tertia, nec libertas creata voluntatis attenditur penes hoc quod non possit immobilitari in bonum vel in malum. Patet: dicitur in tertio articulo quaestio- nis quinta huius secundi: quia completo statu in eo in quo finaliter se posuit, de lege communi immobiliter perseverat &c.

Quarta. Nec libertas, ut assero, in hoc consistit quod ultimam finem beatissimum clare visum de lege communi possit non velle: sicut beatitudinem suam clare visam non possit non appetere. Et de hoc dictum fuit in secundo articulo &c.

Quinta, videtur quod naturaliter libertas sit sua essentia. Haec est prius posita in primo notabili secundi articuli. Et statim adiecit de libertate viae & de potentia Dei ad auferendam libertatem, nempe quod non sit possibile ut voluntate remanente Deus eius libertatem auferat, quia ut dictum est, voluntas est sua libertas.

Ex his perspicuum est, quid sentiat Marfilus de libertate essentiali voluntatis, tum angelicae, tum humane. Nam quod diversos libertatis status exponat, quae vel in via, vel in patria aliud postulant, non repugnat generali isti doctrinae, sicut infra declaraturi sumus: Quemadmodum enim in viatoribus postulat indifferentiam, ita in beatis admittit necessitatem. Et cum obijceretur ex Philosopho tertio Ethicorum, quod de necessarijs nullus laudaretur vel vituperaretur, Christus autem in omni bono opere tam impeccabilis, fuisset necessitatus, distinguit triplex necessarium. Primo quia coactum & in hoc nullus meretur. Secundo quia a natura inexistentis sic quod aliter fieri nequit, sicut gravis inclinatio ad deorsum, & hominis inclinatio in scire per intellectum, & in bonum per affectum, & in talibus homo etiam non meretur. Tertio modo dicitur necessarium, quia inevitabile, non tamen per naturam, sed per gratiam in bonum confirmantem. Et hoc contingit generaliter in comprehensivibus. Et statim declarat quod Christus opera bona quae fecit, fecit necessitate inevitabilitatis,

In 2. dist. 25. q. 4.

In quest. 12. super 3. sent. art. 2.

per gratie plenitudinem cum in bonum A quitur de necessario primo vel secundo modo
confirmantem, & quod fuerit Ambrosius. T dicto. De talibus enim necessarijs nullus lau-
Philosophus autem in tertio Ethicorum lo- datur.

CAPVT XXXII

Nicolaus de Orbellis & Stephanus Brulefer

NICOLAUS de Orbellis commen- A
tario in secundum sententiarum di-
stinctione vigesima quinta: Dicitur
liberum arbitrium simpliciter non quod sic
velit hoc ut possit velle oppositum, sed quia omne quod
vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult ali-
quid ut velit se velle illud, & ideo in alio volendi
se ipsum mouet & sibi dominatur, & pro tanto dicitur
liberum, quia immutabiliter ordinatur ad
illud.

Stephanus Brulefer commentator Magistri
Sententiarum ex ordine Seraphico, scribens
in secundum distinctione vigesima quinta
quaestione octava: Actus liberi arbitrii deliberan-
tu quamvis possit esse circa necessarium, semper est con-
tingens. Actus vero liberi arbitrii ut liberum est, non
solum potest esse circa necessarium, sed etiam necessa-

Nicolaus de
Orbellis, in
2. dist. 25.

Steph. Bru-
lefer in 2.
dist. 25. q. 8.

videtur in se. Et quaestione septima non nisi tria
vult includi in libero arbitrio, immunitatem a
coactione, excellentiam dignitatem, & potestatem.
Quantum ad primum esse aequaliter in om-
nibus in quibus est, sicut dicit Bernardus, inquit,
in libro de libero arbitrio. Manet libertas arbitrii
sua plenam beatum &c.

Petrus Capalsius Episcopus Conuersanus
Ordinis Seraphici scribens in secundum Sen-
tentiarum tractatu Bonaventurae: Quaedam sunt
ordinata ad finem beatitudinis qua ipsi ultimo fini
beatitudinis coniunguntur, ut videre & amare, &
respectu horum est sempiterna & libera electio: alia
autem sunt imperfecta, eo quod ab ultimo fine distant,
ut fides & spes, & haec excluduntur nec est sempiter-
na electio respectu horum.

CAPVT XXXIII

Gabriel.

GABRIEL in tertium scribens di- A
stinctione decima octava articulo ter-
tio expresse docet, actum beatificum
esse posse meritorem, si ad hoc solum
a Deo acceptetur. Quod autem obijtur de
libertate beatificae dilectionis, respondet; Ne-
getur, quod actus beatitudinis sit simpliciter necessarius,
quia siue sit immediate a Deo, siue sit a voluntate
est libere electus & ita contingens. Est tamen im-
mutabilis & perpetuus, contingenter non necessario,
quia a voluntate divina perpetuo conservatur, cuius
certitudinem habet beatus per divinam revelationem.
Est ergo beatitudo immutabilis, quia non mutabitur.
Non autem immutabilis id est impassibilis mutari.
Posset enim Deus eam mutare de potentia absoluta.
Haec est ergo contingentia quam in ea Gabriel
ponit per potentiae externae considerationem.
Et ibidem docet, quod voluntas per actum beati-
ficum libere, complacenter tendit in obiectum beati-
ficum licet non libere contradictorie, & haec libertas
sufficit ad rationem meriti.

Gab. in 3.
dist. 18. q. 3.

mitate quippiam velit. Nec aliam omnino li-
bertatem perique cum illis antecessoribus
suis agnoverunt, nisi illam triplicem, a neces-
sitate coactionis, a peccato, a miseria, quarum
duas posteriores, velut spurias respectu liber-
tatis generalis, quae communis est bonis &
malis, abiecerunt. Neque esset difficile osten-
dere quibus gradibus ab illa doctrinae facie
paulatim deflexum est, dum quidam cepe-
runt primo liberum arbitrium distinguere in
liberum & liberativum; tum alij libertatem
respectu finis imminuere, alij deinde proflus
tollere: alij respectu mediorum, mox indiffe-
rentiam urgere; alij denique nullam libera-
tem, nisi illam agnoscere. Quod usque adeo
verum est, ut eosdem omnino Scholasticos
nonnullos veteres videre liceat, initio ad amul-
sim cum Magistro sentientes, imo longe au-
dacious & apertius illius sensa promentes quam
ipse promiserat, deinde sub finem vitae in al-
terum extremum, quamvis non nihil vacillan-
do vergentes. Quae sane posteriorum scripto-
rum declinatio, multoque magis preceden-
tium improbatio, evidentissimo argumento
est, aliam doctrinam a posteris tradi, quam a
maioribus accepta fuerit. Sed quia non sine
magna ratione credendi sunt declinasse, opere
pretium me facturum puto, si paulisper praeci-
pua eorum argumenta excussero, & Bernar-
di, imo & Scholasticorum veterum verbis &
sensu solvero, vel soluta demonstravero.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

Solvuntur generaliter Scripturæ, Patres, & Concilia quæ
requirunt indifferentiam ad utrumlibet.

P R I M O igitur obijciuntur Scripturæ
sacræ quæ dicunt, *Dei relinquit hominem
in manu consilij sui, adiecit mandata & præ-
cepta. Si volueris mandata servare, conser-
vabunt te. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod
volueris porrigis manum tuam. Ante hominem vita
& mors, bonum & malum: quod placuerit dabitur
illi.* Vbi Scriptura satis explicat quid sit esse
in manu consilij, cum dicit hominem si volue-
rit mandata servare, & consequenter non ser-
vare si noluerit. Rursum ex duobus oppositis
vitæ & morte, bono & malo, eligere posse
quod placuerit. Ergo in homine est libertas
& contrarietatis & contradictionis, & non
sola libertas à coactione. Idem convincunt
omnia mandata, quibus aliquid vel jubetur
vel vetatur. Significant enim hominem ad
utrumvis posse flecti, ad bonum ad malum, ad
agendum, ad abstinendum. Quibus consen-
tanea Patres omnes clamant, indicantes passim
hominem posse quæ jubentur facere & non
facere, ut vilum fuerit, & habere ut Nazian-
zenus, τὰ ἐν ἀποκρίσει ἀντιθέσει κινήματα, in
utramque partem liberi arbitrij motus. Neque
Deum homini necessitatem ut Hilarius in alteru-
trum assignere. Loca plura non est opus operose
proferre. Nam ex hujus unius argumenti
solutione facile patefiet quid de ceteris dicen-
dum sit.

Itaque respondeo argumentum esse verissi-
mum, quod ab ipso Augustino, Damasceno,
Bernardo, & ceteris non solum admittitur,
sed velut Catholicæ fidei immobilis basis ad-
versus Manichæos aliasque pelles veritatis &
libertatis inimicas invictissime defenditur, ac
defendi debet. Verum ad propositum nostrum
nichil facere facile videt, quisquis oculos ha-
beat, quibus apertas veritates videat. Quis
enim nesciat Scripturæ istas ac similes de via-
torum hominum libertate loqui? Illi quip-
pe sunt quibus præcipitur bonum ac vetatur
malum: illi sunt quibus ignis & aqua, vita
& mors apposta sunt, illi sunt qui parem in
utramque partem habent voluntatis motum:
illi denique qui possunt præcepta facere & non
facere, servare vel transgredi. Sed sicut ex istius-
modi Scripturæ testimonijs perperam con-
cluderetur, ergo Deus libero arbitrio caret;
ergo Angeli, ergo beati homines, ergo dæ-
mones libertatis expertes sunt, ergo ipse Chri-
stus Dominus, dum in via ad patriam tende-
ret, libertate caruit; cum neque beati, neque
Christus Dominus præcepta transgredi possit
aut potuerit, nec Deus eligere malum, nec dæ-
mones bonum: ita neque recte concluditur,
actum rationalis voluntatis solius coactionis
expertem, non esse liberum. Inter actum quip-
pe liberum & statum libertatis per magna

A differentia est. Aliter Deus, aliter Angeli
viatores & primus homo, aliter beati, aliter
dæmonati, aliter homines reparandi, aliter Chri-
stus Dominus in via constitutus liber fuit.
Nec ullo pacto quæ in uno statu libertatis ad-
sunt aut etiam requisita sunt, ad alterum ex-
tendenda sunt. Hominum igitur viatorum
non solum coactionis expertem esse liberta-
tem, sed etiam necessitatis immutabilis volun-
tariæ, hoc est, eam ad utrumque indifferen-
tem esse cum Scripturis. Augustino, & Patri-
bus, & Catholica fide fatemur perlibenter:
sed in illa indifferentia sitam esse generaliter
humani arbitrij libertatem iidem Patres per-
negarent. Neque enim quisquam spero, ita de-
siperit, ut hominem etiam viatorem liberta-
tem amissurum putaret, si liberrima & libera-
trice charitate in humanum liberaretur & fir-
maretur arbitrium, ut quod beatis jam in præ-
mium retributum est, in hac vita constitutus
amplius jam peccare non posset. Ex alio igitur
capite quam ex natura libertatis, oritur indif-
ferentia ad agendum & non agendum, itenq;
ad bonum & malum. Nam quamvis istud cer-
tissimum in creatura rationali libertatis indi-
cium sit, non tamen libertatis est causa vel ra-
tio. Et propterea adesse vel abesse potest vo-
luntatis arbitrio, sine dispendio libertatis, Deus
quippe (ut prætermittis Angelis tam beatis
quam damnatis, de re notissima duntaxat lo-
quar) juxta Catholicam fidem est liberrimus,
qui tamen nec malum unquam eligere, neque
ab eligendo bono, quod ab æternitate sibi eli-
gendum præfixit, ullâ mutatione desistere po-
test: ne vel imprudens videatur id eligendo,
quod postea propter alias non prævisas ratio-
nes mutandum esse judicaret, vel certe incon-
stans ac levis, sine nova ratione respuendo
quod semel prudenter elegerat. Quid si hoc
ipsum igitur Deus, quod sibi per naturam cõ-
pexit, angelicis humanisque voluntatibus per
gratiam tribuere velit, ut propter similem li-
cet impari lucis illustrantis magnitudinem,
non sinantur novas rationes electionis mutan-
dæ cernere, nec propter prudentissimæ volun-
tatis constantiam sine ratione mutare, quod
sibi semel & semper sine ulla cessatione dili-
gendum elegerant? Quis, quaeso, nisi iniquus
rerum apertarum iudex, non eos tanto in illa
electione liberrimos putet, quanto propius ad
illam immobilem firmitatem divinæ liberta-
tis & electionis accesserint? Ut propterea me-
ritò dixerit S. Thomas, quod respectu amare, *1. 2. dist. 25.*
erit in beatis sempiterna & libera electio, atque inde *1. 1. dist. 4.*
concluserit in eis esse liberum arbitrium. Qua-
propter liberum arbitrium in omnibus, sive bea-
tis, sive damnatis, sive viatoribus; sive Deo,
sive creatura, uniformem libertatis rationem

Hh

obinet,

obinet, etsi difformem statum. In Deo per naturam constantiam, in beatis per gratiæ beneficium ad bonum semper determinatum est, in damnatis ad malum, cum tamen neutris quicquam de illa libertate, à qua dictum est liberum arbitrium detrahatur. Rursum in Angelis & primo homine viatore indifferentissimum fuit ad bonum & malum; in hominibus lapsis viatoribus teidem indifferentibus, sed longe minus; utpote qui vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captivam eos in lege peccati. In Christo Domino viatore, nullo pacto ad malum flecti potuit: ita fit ut liberum arbitrium pro naturæ cuiusque, vel ordinis divinitus instituti, vel meritorum diversitate, diversum statum forjariar, in quo ad diversa actionum genera potestas, promptum & expeditum fiat, citra tamen ullam ipsius liberi, seu formalis rationis libertatis varietatem. Eadem quippe ratio libertatis in omnibus istis actionum & cessationum generibus dominatur, sive voluntas ita in alteram partem fixa sit, ut non possit velle nisi vel tantum bonum; vel tantum malum, vel ita indifferentis, ut adhuc in utramque partem flecti queat. Hoc est enim in omnibus liberum quod habent in sua potestate, hoc est, quod fit cum voluntate, sive sit bonum duntaxat, sive malum, sive utrumlibet, sive sit ad agendum, sive ad cessandum, sive ad utrumlibet. Fortitudo enim & amplitudo liberi arbitrii peccatis aut benefactis ita amitti potest, ut quaedam actio-

num & voluntatum genera non possit, quæ ante poterat, aut possit quæ ante non poterat, atque ita ad plures actiones extendatur aut contrahatur: ipsa tamen libertas arbitrii amitti non potest, quamdiu vigente rationis consideratione, vel bene, vel male tantum, vel utrumque facere potest. Quamobrem quando Scripturæ, vel Patres, vel Concilia indifferentiam illam agendi boni & mali, & arbitrii flexibilitatem ad utrumlibet partem urgent, anajudicant, aut provocant, per quam videlicet possimus si volumus bene vel male vivere, velle vel nolle, divinæ inspirationi liberè consentire, eamque abijcere, Deo vocanti consentire vel dissentire, certum liberi arbitrii statum respiciunt, cui hujusmodi flexibilitas propria & semper præsto est, non autem quasi continuo non esset liberum quicquid hujusmodi flexibili in utrumlibet potestate caret. De quibus tamen locutionibus alibi, cum ad concordiam gratiæ & liberi arbitrii ventum fuerit, plura dicturi sumus; quo videlicet pacto hoc ipso verè sunt, quatenus etiam tum cum alterum eorum facit, potest non facere, quantumvis ad alterutrum, sive per gratiam, sive absente gratiâ per concupiscentiâ determinetur.

Difficultas quæ moveri posset, quod ista doctrina Patrum Calvinii opinioni concinat, oportunitus etiam reservabitur alteri loco, ubi gratiæ concordia cum libero arbitrio, juxta sancti Augustini principia demonstranda est.

CAPUT XXXV.

Actus voluntatis deliberatæ necessarius, est in potestate & dominio voluntatis.

SED potissimum hic difficultatem facit, quod actus illius voluntatis, qui solâ libertate à coactione liber fuerit, non videamur esse domini, nec eum habere in nostra potestate, quod ad actum liberum omnino necessarium est. Nam ut Augustinus de libera voluntate dicit: *Nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas sita est.* Quo vero pacto intelligi potest, quod nihil actum in nostra potestate habeamus, & ejus domini simus, à quo propter volendi necessitatem abstinere non possumus? Illius quippe Domini videmur duntaxat esse, quod facimus, & non facimus, quando lubet. Accedit quod in hujusmodi actu potius agi quam agere videamur. Hoc autem repugnare libertati arbitrii extra controversiam est. Omnium enim Doctorum judicium est, voluntatem liberam se ipsam agere & movere, & in hoc à brutis pueris, insensatis, agens liberum distinguitur. Prima hujus objectionis pars nonnullis antiquioribus Scholasticis qui illum Augustini locum citaverunt, hallucinandi causa fuit, posterior illis qui magis Aristotelis Philosophiæ dediti sunt.

Itaque ad priorem respondeo, non rationis illius vim, sed imaginationis imbecillitatem

esse causam, ut homines in percipienda voluntariorum actuum libertate fallantur. Nam intuentes omnes actiones hominum quas imperatas dicimus, & magis notæ sunt, nullam eorum omnino liberam esse vident, nisi quam possumus facere & non facere, quando volumus. Simulatque enim actio vel cessatio actionis non sequitur nostram voluntatem, hoc ipso est extra nostram potestatem adeoque libertatè. Omnibus enim à natura indita est illa notio qua liberum dicitur, quod fit cum volumus, non fit cum nolumus: ita ut regula omnis libertatis, quæ in actionibus imperatis quarumcumque facultatum reperitur, sit ipsum velle, cui nisi mox adsit actio cuiuscumque potentia, vel cessatio actionis, mox etiam actio illa vel non actio, castillos libertatis egreditur. Quod in petulcis illis imaginationis, concupiscentiæ, genitalium motibus, in intellectus nutibus, quibus clarè assentit veritati, & quibuscumque sensuum, vegetativæ facultatis, adeoque externis actionibus, vel cessationibus apertissimum est hoc ipso namque quod nobis volentibus non sequuntur, vel nobis nolentibus proliunt, extra potestatem nostram sunt, & ideo quoque extra libertatem. Ex quo fit ut etiam Tullius, solo naturalis Philosophiæ lumine

Est. 3. de lib. arbit. c. 3. & 1. Retract. cap. 9.

De gra. Christi, lib. 2. c. 14.

De lib. arbit. c. 14.

lumine instructus dicat: *Quid est enim libertas?* *Poteskas vivendi ut velis.* Ecce velle statuitur velut immobilis norma libertatis. Quicquid enim amplius potest ut quippiam agamus vel non agamus, patiamur vel non patiamur, quam velle nostrum, istud funditus destruit hoc ipso illius actionis vel cessationis libertatem. Vnde adjunxit idem: *Nec est ulla res quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium.* Et hinc protectæ sunt illæ quas ante delibavimus doctissimorum virorum definitiones, quibus liberum arbitrium per potestatem faciendi quod volueris, vel inclinandi se ad quos volueris actus, vel aliquid quod equipolleat, descriperunt. Sic enim optimè & ex Augustini quoque mente expresserunt illud dominium liberi arbitrii super actus nostros liberos hoc ipso quo illos ita in voluntatis potestate statuerunt, ut illos faciat vel non faciat, cum placuerit.

Cum igitur illa potestas agendi & non agendi, quam libertatem seu indifferentiam contradictionis vulgo dicimus, in omnibus actionibus imperatis, libertatis arbitrio subiectis, valde manifesta sit, perreperunt ad ipsum cubile libertatis, voluntatem sive volitionem, & ibi similem indifferentiam semper & ubique necessariam esse iudicarunt, respectu cuiusque motus liberi. Cum enim hoc habeat definitio actus liberi, ut eum agamus & non agamus, quancumque voluerimus, ita ut cum indifferentia contradictionis operemur (nam indifferentia contrarietatis iudicio quoque Scholasticorum parvi momenti est, & in solis viatoribus, propter alias causas quam libertatis, locum habet, & semper in usu suo indifferentiam contradictionis involvit) fieri non posse censuerunt ut id quod libertati essenziale est, ab ullo actu libero separetur. Rectè hæc tenus. Sed in eo imaginandi imbecillitas & imbecillitatis error est, quod quemadmodum illam contradictionis indifferentiam que in omnibus actibus imperatis licet, voluntatis iussu metiuntur, eum ad nutum eos laxando vel cohibendo, substat, ita motuum volendi libertatem, alia voluntate quam seipsa metiri volunt; ut sic videlicet in metienda libertate volitionis, nunquam in ipsa illa volitione maneamus, sed sine fine sursum semper ad alteram priorem ascendamus, ratione cuius hæc postrema sit libera, dum priorem sequitur, aut non sequitur, prout iusserit aut vetuerit. Iste imaginandi modus, citra dubitationem, in Augustini principijs, secundum quæ hic semper loquimur, falsus est. Voluntas enim, hoc est, volitio deliberata, de qua sola tractamus seipsa libera est, & contradictionem implicat non esse liberam, quia sit cum volumus, non sit cum volumus, non alia volitione sed seipsa. Nec est vitiosus aut nugatorius iste libranda libertatis modus. In illum enim necessario inciditur, cum ratio essentialium petitur. Essentialium quippe non datur ratio. Velle autem & nolle, essentialiter liberum est, quod subtilissime Ioannes Scotus vidit, & rationem à priori dat,

si tamen aliqua dari potest. Nam rogatus, cur grave non eque liberè se movet, quam voluntas ad illud velle suum quod causat necessario, respondet: *illa causatio gravitatis est naturalis, ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud.* Nam esse forma & modus essendi, agere & modus agendi sunt immediata. Quod est ipsissimum quod nunc cum Augustino de essentiali libertate voluntatis, quantumvis necessaria, asserimus. Itaque sicut Scholastici, quando audiunt Synodum Tridentinam dicentem, voluntatem posse dissentire se veli, & Augustinum, hominem Deo vocanti posse consentire si velit, putant & rectè putant, significari humani arbitrii libertatem, sic etiam intelligunt eadem prorsus ratione, libertatem indicari, si diceretur voluntas posse velle si velit, posse non velle si velit. Nam quid est posse consentire nisi velle? Quid est dissentire nisi non velle? Si ergo phrasæ istæ infallibiliter demonstrant humani libertatem arbitrii profecto liberum erit arbitrium, etiam si immutabiliter velit aut immutabiliter nolit. Facit enim illa si vult, eodem modo sicut consentit si vult. Siquidem omnis voluntatis deliberatæ motus essentialiter quoque talem indifferentiam contradictionis quodam sensu, secum trahit. Nec enim aliud est ista indifferentia libertatis, quam tantopere Scholastici admirantur, quam potestas agendi & non agendi ad libitum voluntatis, seu cum voluerit. Quod si voluntas forte vel agere vel cessare nolit, & firmiter nolit, & immutabiliter nolit, vel è contrario, agere velit & firmiter velit, & immutabiliter velit, quodnam hic fingi potest detrimentum libertatis? Cum hæc ipsa firmitas libertatis sit exercitium, ac testimonium libertatis ejus, & hoc est quod acutissimè vidit & profundissimè divino suo ingenio penetravit Augustinus, cum toties adversus obtusiores hominum imaginationes inculcavit, hoc esse in nostra potestate & liberum, quod cum volumus facimus. Et ne quis ab illa regula libertatis voluntatem ipsam seu volitionem excluderet, ratione cuius in nostra potestate & liberum nobis est, quicquid liberum est, statim adijcit & crebrò repetit: *Quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas, hoc est, volitio.* Et quare tandem Doctor sanctissime, cum teipso iudice & Magistro quædam sint perpetua & immutabiles voluntates in Deo & Angelis bonis ac malis quæ cum mutari aut cessare nequeant, non videntur amplius esse in eorum potestate? Ea enim, respondet ipse, prorsus nullo intervallo mox ut volumus præsto est. Et rursum: *Non dicimus esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus sit, ubi prius & maxime est ipsum velle.* Sine ulla quippe intervallo temporis præsto est voluntas ipsa cum volumus. Si præsto est cum volumus, & non præsto est cum nolumus, ergo libera est nobis. Si vero perpetuo & stabiliter velit, perpetuo & stabiliter præsto est, perpetuo & stabiliter libera est, tantoque liberior, quo magis inseparabiliter præsto est cum volueris, divinæque & genuinæ voluntatis libertati confimilior. Quemadmodum enim voluntas

rationes habet volendi aliquid, sine periculo
liberatis, ita nonnunquam rationes habet
fixe volendi & nunquam mutandi sine peri-
culo liberatis. Non minus enim continuatio
& stabilitas & non mutatio voluntatis seu vo-
litionis, quam ipsa prima voluntas libera est:
& ita in potestate habet diu, stabiliter, & sine
mutatione velle, quam velle. Quid ergo con-
querimur de libertate voluntatis immutabi-
lis, si ipsa sapientissima, plenissimaque volun-
tate mutari nolit? Tantaque non mutandi
caulis in aeternis. Dei rationibus contem-
por aut nihil stultius iudicans, quam desistere,
voluntatis firmitate mutari nolit, & semper
volendo mutari non possit? Quasi vero delu-
toria ista volendi inconstantia, quam in nobis
expesimur, perfectioni libertate voluntatis quic-
quam conferat, cum sit non liberatis, sed
aegritudinis animi certissimum argumentum.
Oritur quippe partim ex imperitia rationum
& circumstantiarum omnium, propter quas
aliquid prudenter amplectendum est, partim
ex inconstantia non perseverandi in eo quod
prudenter amplexi sumus, quarum altera facit
ut primum voluntatem iusta ratione, altera,
ut sine iusta ratione mutemus. Si enim nova
lux oritur, quae ante latuit, voluntas impru-
dens vel mutari vel cessare debet; si non oritur
voluntas prudens, ut mutari nec cessare debet.
Quae duo vitia quemadmodum abluunt Deo, si
beatis quoque creaturam voluntatibus detraxe-
rit, sicut perpetua agendi vivacitate vigent, ita
in imperitiam & inconstantiam labi nequeunt,
immutabilis & incessabilis erit voluntas bona,
& eadem semper libertate libera, qua primum
voluit, & amavit id quod prudenter & con-
stanter & incessanter volendum & amandum
esse iudicaverat. Sic fit & voluntas aequitatis,
quae Deus noster est, & voluntas iniquitatis,
inammissibilis & incessabilis. Propter easdem
quippe rationes, quibus aequitatem super om-
nia & in omnibus & semper prudentissimam
iudicio sibi diligendam constituerant, tor-
pore & inconstantia & imperitia liberati, can-
dent aequitatem suam per omnia, in omnibus, &
semper diligunt, nec umbram rationis eju-
squam vident, propter quam abrupterent il-
lam quam prudentissimam libereque inchoave-
rant voluntatem. Praesto est illis ergo volun-
tas ista quam volunt, & quantum volunt, &
quantum volunt: & quia multum volunt, &
semper volunt, & nunquam desistere volunt,
hinc semper, in nullo temporis intervallo, est
praesto eadem voluntas, hinc semper & maxime
omnium est in eodem dominio & potestate,
hinc semper & maxime libera. Sed quia nihil
in hac vita opinio simile experimur, hinc nos-
seor quis nobis scrupulus emper manet,
quod voluntas beatorum impetu quodam qui
cohiberi voluntate nequeat, in clare visum fer-
ratur aut rapiatur. Deum, atque ita libertas
voluntatis auferatur. Veruntamen si quis hu-
manas voluntates diligenter attendat, videbit
luculentam veritatis istius expressa vestigia. Sta-
tuamus enim virum tanta sanctorum subli-

mem, quanta quinquam in hac vita fuisse vi-
dimus vel audivimus, vel extra claram visio-
nem Dei esse posse cogitamus: qui praeter-
quam quod naturali corporis, atque animae
constitutione, ebrietatem aversetur, virtutis
insuper magnitudine foeditissimum, istud vi-
rium instar, mortis abhorreat. Si quis à tali
viro quareret, utrum se inclinare posset, re-
sponderet utique possem, si vellem. Sed si ul-
terius indet, velis igitur & facias; nunquam
animum quibus semperque promissis blanditijs,
rationibus, minisque provocatum eod adduce-
re posset. Nec tamen id quod sentiat bruto
in contrarium impetu rapi voluntatem, sed
quia tanta absurditatis, foeditatis & impieta-
tis istud flagitium ei videtur, ut nisi mens ei
passione vehementissima tolleretur, nunquam
posset se ipsum ex nolente volentem facere.
Ita tamen ei semper videtur, & sic revera est,
quod hoc posset perpetrare si vellet. Sed nun-
quam rationes volendi invenit, & ideo pru-
dentem istam voluntatem mutare non potest.
Ideam & simili prorsus modo in caelo accidit.
Posset enim volitionem suam mutare si vel-
lent (quia sentiant non se aliter nisi pruden-
tissime volendo ferri, quod velle, non aliter
nisi per, nolle, mutatur) sed ratio mutandi
nulla praesto est, & ideo nunquam mutare vo-
lunt, quae volitio mutationis, quia semper
cum nolunt praesto est, & maxime semper pro-
sto est, hinc maxime quoque est in eorum po-
testate, & maxime libera. Quae consideratio-
ne videtur dixisse unum Scholasticum Theolo-
giae lumen, sanctus Thomas, *Erri sempiterna &
libera electio*, respectu amoris beauctici. Et al-
terum Ioannes Scotus, *Voluntas respectu eius-
demque actus est libera, & à nullo obiecto necessita-
ta*. Et alibi: *Voluntas elevata non necessario su-
bitur, quantum est ex parte sua, necessitate scilicet
naturae quam repugnare docet voluntati*.
Sed hoc est quod fallere videtur cogitantes,
quod quia beatos ab ista felicissima voluntate
desistere non posse vident, nescio quo illos
pondere libertatem praepediente ferri imagi-
nantur, ut quadam quasi naturalis necessitas
oriatur, quae voluntate sisti vel abrumpti ne-
queat. Sed imperfectus & falsus est iste ima-
ginandi modus. Cum enim iuxta Augusti-
num, hoc tanquam ratione & arbitrio praediti
posse dicamur, *quod nostram sequitur voluntatem*,
& iuxta Anselmum, *omni potestas*, scilicet ra-
tionalis, *sequatur voluntatem*. Si enim non sub-
reliquatur voluntas, non est potestas, sed necessitas
hinc fit, ut illo sensu etiam abruptio seu cella-
tio illius voluntatis sit in potestate, quia fit
eum volunt. Sed si non velint, defectus ori-
tur ex voluntate, non potestate. Quae solutio
quamvis Augustini sit, si tamen alicui necdum
faciat satis, scias ille, quod sicut ipse omnis
omnino voluntas iuxta naturam voluntatis ex
aliqua delectatione profisciscitur, sine qua
praecunte esse non potest, ita quoque stabilitas
voluntatis ex eadem delectatione nascitur.
Quod enim vinculo voluntas primo in ob-
iectum amandum figitur, illo eodem necatur
& ita

Handwritten marginal note in the left margin, possibly a library or ownership mark.

Handwritten marginal notes on the right side of the page, including references to other works or editions.

& ita alligatur ut neque ad momentum ab-
rumpi aut diverti velit. Quod certissimum esse
deprehendit quisquis attente profundèque si-
bras & flexus propriæ voluntatis attenderit:
sed si cui obscurior incertiorque videatur ista
experientia de præunte semper delectatione,
credat tantisper (donec istud legitima pro-
batione alibi asseramus) Augustino securissi-
mè pronuntianti de cautis ad volendum concitanti-
bus: *Quis animo amplectitur aliquid, quod cum
non delectat? Aut quis habet in potestate ut vel oc-
currat quod eum delectare possit, vel delectet cum oc-
currerit? Quem admodum igitur nulla volun-
tas, seu volitio ex se potest, nisi delectatione
aliquâ suscitetur, ita nec persistere, nisi delecta-
tione necatur. Neutrum impedit, sed provoca-
cat & efficit arbitrii libertatem. Non enim est
impetus voluntati extraneus, vel intus eam
per modum naturæ quasi brutali impetu concitans,
ut vulgus imaginatur, sed illo pacto
quo solo voluntas excitari & provocari &
perdurare & stabiliri potest, & sine quo non
potest. Est enim modus ejus naturæ, prout
nunc constituta est, prorsus iustus & propere-
tatis, consentaneus. Hæc ergo delectatio licet facit
voluntatem velle, & sine qua non potest velle
quia non lubet, ita facit eam libere velle; &
quemadmodum delectatione illa rationali
sublevata libere vult, ita stabilita libere con-
stanterque permanet, nec permaneret si nollet,
juxta id quod Augustinus dicit: *Voluntas gratiâ
consequitur libertatem, & ut perseveret delectationem
perpetuitatem & insuperabilem firmitudinem.* Non
enim lubet ei abrumperè voluntatem suam, &
ideo non potest abrumperè, si constanter illa
delectatio perseveret, quia constanter ei non
lubet. Sed hoc breviter tetigisse satis est, quod
alibi ex professo velut certissima Augustina
basis pertractavimus. Nunc ad alteram
objectionis partem venimus, quo modo se-
ipsam voluntas etiam comparatione æterni &
beatifici amoris moveat.*

Itaque respondemus, seipsum agere & mo-
vere, dominium quoddam super actum iudi-
cat, ut pro arbitrio sese moveat vel compescat;
alioquin enim quantumvis internum sui mo-
tus principium habeat, agi & moveri potius
quam se-ipsam movere dicitur. Hoc autem
omnino postulat ut super actum suum refle-
ctere possit, non solum appetendo, sed etiam
judicando. Nam sive potestas appetitiva super
se-ipsam sola reflecteretur, sive sola cognitiva,
semper eodem modo istud agens sicut bruta
moveretur vel resfricaretur. Hæc ergo pote-
stas reflectendi sese super actum suum, propter
immaterialitatem, qua nulli materiæ alligata
est, objectivæ vastitatem rationi & voluntati
creatura rationalis propria est. Ex ratione ha-
bet, ut possit de fine & medijs judicare ea con-
ferre, utrorumque proportionem expendere &
per hoc ipsum, de proprio suo iudicio judicare,
num rectè judicaverit. Ex voluntate ha-

bet, ut possit non solum appetendo movere, sed
etiam super motum suum se reflectendo velle
movere. Et in hoc propriè sita est potestas mo-
vendi se. Et quia in omni rationali motu sem-
per adest expressè vel tacitè hujusmodi super
se reflexio, semper etiã in omni rationali motu
seu consensu suo movet se ac dominatur sui. Hoc
est igitur propriè quod bruta, pueros, & insen-
sata, deficit. Impetu enim concitantur, & re-
frenantur, non iudicio, & approbante motum
vel quietem suam voluntate: idque sive idem
semper obvium appetant aut fugiant, sive pro
diversis imaginum occurribus diversa. Et hoc
est quod Græci communiter vocant liberum
arbitrium ἀδολύτως, & indomabile, & inco-
gibile, quia quicquid voluptatis etiam ex cla-
ra Dei visione profluentis, aut timoris, aut
cujuslibet affectus quantumcumque vehemen-
tis in voluntatem incidit, semper arbitrii
superius manet, quia semper de istis tanquam
de preparatorijs ad consentiendum aut dissen-
tendum judicat hoc ultro & sponte esse vo-
lendum, istud respuendum: & sic facit id quod
ei videtur, id quod ei lubet, id quod ei placet,
quæ propriæ veræ libertatis indicia sunt. Si
vero vehementissime placet aut displicet, ni-
hil mirum si arbitrium vehementissime quo-
que constantissimeque sibi esse volendum aut
nolendum arbitretur. Sic ergo ratio, cum ple-
nissimo, tranquillissimo, serenissimoque judi-
cio judicet sibi diligendum esse Deum, & se
fanissime judicare judicet; voluntas vero
amando, rationem sequi velit, & hoc se velle
velit, & cessare nolit, perfectissime beati se
ipsos movent, & sui actus perfectissimum do-
minium habent. Necessitas enim quæ in actu
apparet, ab ipsa voluntate & domini, & liber-
tatis ejus perfectione proficiscitur, quia ipsa
sibi necessitatem facit, non per modum natu-
ræ, sed perfectissima libertatis movendo &
determinando se. Unde luccinæ & Fortiter
de hac ipsa re S. Bonaventura: *Necessitas con-
ditionis repugnat libertati arbitrii, necessitas vero im-
mutabilitatis non: pro eo quod arbitrium dicitur li-
berum, non quia sic velit hoc ut velit eius oppositum,
sed quia omne quod vult, appetit ad sui-ipsius impe-
rium, quia sic vult aliquid, ut veli se velle illud, &
ideo in actu volenti se-ipsam movet, & sibi domina-
tur, & pro tanto dicitur liberum, quamvis immutabi-
liter ordinetur ad illud.* Et Ioannes Scotus tra-
ctans, cur actus necessarius non sit naturalis,
sed liber: *Voluntas, inquit, nunquam potest esse
determinata naturaliter ab aliquo agente superiori
&c. Et posito actu primo, quo voluntas est voluntas,
si ipsa sibi relinqueretur, etsi possit contingenter ha-
bere, vel non habere, hoc velle (id est, sive contin-
genter, sive necessario haberet) tamen se-ipsam
determinaret ad hoc velle.* Et Henricus à Ganda-
vo: *Voluntas est primum principium movens in si-
nem seipsum &c. Et hoc convenit ei ex naturali pro-
portione voluntatis, ut cum vult ex se, per se sic
moveatur sicut lapidi quod semper deorsum nitatur.*

CAPVT XXXVI.

Explicantur propositiones ex Bulla Pij Quinti: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit. Et, sola violentia repugnat libertati hominis naturali.*

OBJICIUNTUR & illæ propositiones quæ in Bulla Pij Quinti & Gregorij decimi quinti proscripæ sunt: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit. Item, sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Eò vero videtur tota hæc doctrina tendere, sicut ex allegatis testimonijs Dionysij Carthusiani, Thomæ de Argentina, Henrici à Gandavo, Richardi de Media Villa, Sanctorum Bonaventuræ & Thomæ Alberti, Alexandri Halensis, Guilielmi Altiodorensis, Parisiensis, Petri Lombardi, Richardi, Hugonis, Bernardi, Damasceni, Bedæ, & Augustini manifestum est.

Respondeo incredibile est, tot doctissimorum magna ex parte Sanctissimorum virorum doctrinam à duobus Pontificibus esse damnatam, vel notatam, de quorum integritate nulla unquam accusatio aut suspicio fuit. Neque in tota illa contentione quæ Lovanijs ferbuit, unquam illorum auctorum doctrina vel in querelam tracta, vel producta fuit. Unde necesse est aliud omnino esse quod Pontifices illi proscripserunt. Hoc certè constat, neutram propositionem in libris typographatis illius auctoris de quo erat controversia, contineri. An vero ex manuscriptis vel dictatis collectæ fuerint, me equidem latet. Cum igitur ex ijs quæ extant scriptis non possit exculpi genuinus eorum sensus, dupliciter responderi potest. Primo, respectum haberi ad significationem hujus temporis, quo liberum nihil dicitur à Scholasticis, nisi quod fit cum indifferentia saltem contradictionis. Et quicquid non ita fit, non liberum vocant. Illam autem significationem non ita fuisse à Patribus veteribus usurpatam, ex allegatis testimonijs id expresse contestantibus apertissimum, & multo pluribus demonstrari posset. Hoc ergo sensu vulgatissimo certum est, utramque propositionem esse falsam. Non enim sufficit ad illam libertatem, quod sit voluntarium, nec ei sola repugnat violentia, sed opus est, ut qui liber dicitur, possit opus facere & non facere. Idcirco vero utramque propositionem damnandam censuerunt, quia tendebant eò, ut motus illi concupiscentiæ qui rationem anteverunt, essent liberi; quod sine dubio falsum est, & non Scholastici modò, sed & ijs ipsis auctoribus quos citavimus, adversum. Eò autem in istis propositionibus collimari indicat Vasquez in prima Secundæ, ubi dicit auctorem propositionum istarum, putasse

Vasquez,
disp. 190.
p. 18.

A hominem peccare in omnibus affectibus & moribus suis qui non essent virtutis, ut etiam in his qui sine libertate sunt peccatum esse diceret. (Hoc est, in illis motibus concupiscentiæ indeliberatis, quos non esse liberos constat) quod ex istis propositionibus de quibus agimus, & ex sexagesima quinta, quam statim afferemus probat. Id ipsum probabile & satis perspicuum faciunt alia nonnulla pronuntiata, quibus eadem censura inflata est. Articulus enim quadragessimus octavus dicit: *Prava desideria quibus ratio non consentit, & quæ homo invitatus patitur, sunt prohibita præcepto, Non concupisces.* Et quadragessimus nonus: *Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava eius desideria, quæ inviti sentiuntur homines, sunt vera legi inobedientia.* Et sexagesimus quintus: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.* Libertas enim in faciente, basis est & præcepti inobedientiæ & damnabilis peccati. Unde ad muniendas istas propositiones, illæ de libertate videntur viam sternere.

Quamquam secundò etiam à ceteris avulsa, & de libertate generatim, sicut eam exposuimus intellectæ, per seipsæ adhuc sine illa interpretatione vel mitigatione falsæ sunt. Constat enim hujusmodi improvilos voluntatis motus esse voluntarios & sine violentia ex voluntate fluere, nec tamen etiam illo sensu esse liberos. Deest illis quippe id quod præcipuum est, quia non sunt in hominis potestate, non sumus eorum Domini, sunt sine plena rationis advertentia, profluunt invita repugnantque voluntate; quæ singula essentialiter repugnant libertati. Amplius ergo sine dubio requiritur, quam esse voluntarium & sine violentia, ut sit liberum. Hoc Pontifices stabilire voverunt, ne tales spontanei necessarij motus liberi putarentur, & in perniciosum humanæ vitæ errorem iretur, quem hæretici hujus temporis protulerunt: De amore autem beatifico, quem plures auctores veteres liberrimum cum Augustino esse docuerunt, nulla Pontificibus cura fuit. De illo vero solo nostra quæstio est: Nam ceteras humanæ vitæ actiones, quamvis etiam juxta tradita jam Augustini principia, sine indifferentia nihil vetaret esse liberas, reipsa tamen non solum sine violentia, sed & cum quadam indifferentia contradictionis, imò contrarietatis, ex Augustini & veterum citatorum mente antedictum est, fieri credimus.

CAPVT

CAPVT XXXVII.

Quomodo potentia rationales se habeant ad opposita, & actus liber possit esse necessarius.

SEd alia opponi potest difficultas, quod potentia rationales se habeant ad opposita, ergo necesse est, ut voluntas quae in ratione est, agens ut potentia rationalis, ad opposita, hoc est, ad bonum & malum, vel certe ad agere & non agere, sese indifferenter habeat, & non ad unum tantum determinata sit, ut sit in actu necessario. Rursum libertas voluntatis est respectu contingentium saltem actuum, si non objectorum, ergo non potest esse respectu actus necessarii; contingenter enim fieri & necessario fieri se mutuo interimunt.

Respondeo non premere hoc argumentum, quatenus amoris beatifici libertatem petit, nisi simul divinae voluntatis libertatem in periculoso conjectam velimus. Liberi enim arbitrii Deus est, tamen in oppositum flecti nequeat, quia electio eius est immutabilis. Quod si sufficiat, ad alterutrum se flectere eligendo potuisse, quamvis post electionem nulli mutationi in alterum oppositorum super sit locus, profecto satis erit etiam beatos Angelos aut homines indifferenter ad alterutrum voluntate Deum adamasse, quamvis electionem per gratiam facta sit immutabilis. Nec ulla omnino ratio dari poterit deficientis in illo amore libertatis, quae non longe magis in divina voluntate locum habeat, ut etiam supra tactum est. Sed ut doctrina sit generalior, statuamus hominem vel Angelum ita divina gratia in primo instanti praeveneri, ut non alia indifferenter ad oppositum eligat amare Deum, quam nunc a beatis beatifico amore diligitur.

Dico igitur etiam juxta casum propositum, varijs modis a veteribus libertatem amoris beatifici defendentibus responsum esse, sanctus Bonaventura precise negat generaliter esse verum, quod potentia rationalis se habeat ad opposita, sed hoc est verum, inquit, de potestate rationali secundum statum mutabilitatis & veritabilitatis, secundum quem statum intelligitur verbum Philosophi. Et expresse de libero arbitrio, si consideretur ut deliberans, utrum hoc fiat, vel non fiat, sic esse respectu contingentium, quia de necessarijs non deliberatur. Sin autem ut liberum, esse respectu actus non tantum contingentis sed etiam necessarii. Sicut patet, inquit, in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in hominibus beatis; eo quod necessitas immutabilitatis non repugnet libero arbitrio. Alexander Hales sufficere indicat, ut liberum arbitrium in se spectatum se habeat ad opposita, & de se sit causa contingentium, quia nempe de se veribile est in bonum, & malum, in hoc vel illud, in agere & non agere: Quod autem in futuro erit causa ne-

cessariorum, hoc est, ex superadditione determinationis quae est a iustitia causa prima retribuente. Propius magisque proprie videtur tetigisse veritatem Albertus Magnus; cum eodem petere- tur argumento libertas Christi Domini, respondit: Potentia rationalis ut est potentia (hoc est, prout pure consideratur in ratione potentiae) est ad opposita, & sic semper fuit in Christo; sed in ipso nunquam fuit ut potentia indifferenter se habens ad utrumque contrariorum, eo quod illa potentia de se indifferens, in ipso ad alteram partem determinata est.

Itaque ut res ex suis principijs constet, responderi uberius potest; potentias rationales, qualis est intellectus & voluntas, ita se habere ad opposita, ut tamen cum agendum est, non eis repugnet, sed maxime conveniat, ad alterum per proprium appetitum determinari, ut Aristoteles nono Metaphysicorum docet. Alioquin enim potentia rationalis, hoc est, ratio contraria faceret, sicut ad contraria sese habet. Hoc vero impossibile. *ἀναγκη ἀγαθὸν ἐρε- γον ἔχειναι, τὸ καὶ πον. λέγει δὲ τὸ τοῦ θεοῦ ἢ πρὸ- αλεγειν. ἐπὶ τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἀρεγῆσαι καὶ πονεῖν τὸ τοῦ πονεῖν.* Necesse est igitur aliud quiddam esse quod dominetur. Hoc autem dico appetitum seu electionem, scilicet alterutrius oppositorum. Quodcumque enim principaliter appetitur hoc facit. Sicut ergo non repugnat, sed congruit potentiae rationali, ut unum ex oppositis principaliter appetat, id est, per modum dominantis actui suo appetat, altero relicto; ita non repugnat, sed congruit, si eadem dominativa potestate, alterum eorum fortiter, stabiliter, incessanter eligat, propter rationes maximas, quibus ita iudicat fortiter, stabiliter, incessanter esse appetendum, & alterum respiciendum. Duplex enim necessitas cogitanda est, altera praecurrens actum, & dominans actui, quem in alteram partem figat. Talis est necessitas omnis agentis naturalis. Et quod illam habet, non agit, sed agitur; qua consideratione dixit Augustinus: Corporales cause quae magis sunt quam faciunt, non sunt inter causas efficientes animaveranda, quoniam hoc possunt quod ex ipsis faciunt, spirituum voluntates. Alia necessitas est sequens voluntatem, & ab ipsa manans, & sub ipsa manens, quara sibi ipsi voluntas facit. Sub ipsa quippe voluntate cadit, non solum sui determinatio ad alterum oppositorum, sed etiam determinationis modus, quando propter pondus rationum evidentissime cogitarum, & rationalis dilectionis magnitudinem, nunquam cessare eligit. Et ita etiam in illo motu tantum distat a necessitate naturali, necessitas illa voluntaria, quantum a natura voluntas, ab afflictione premente libertas fruens.

Albertus in 3. dist. 12. a. 7.

Arist. 9. Me- taph. textum 4.

Lib. 5 de Civ. c. 9.

fruens. Hinc Ioannes Scotus communi omnium iudicio Scholasticorum subtilissimus, actum voluntatis simul necessarium & liberum esse posse tradens, generosius & resolutius quam quisquam veterum dicit, duplicem esse necessitatem, unam quæ prævia est ad voluntatem, ut voluntas intelligatur cadere sub necessitate tanquam impellente in actum, & figens in actu. Si autem sic esset, voluntas ageretur & non ageret, nec staret in tali actu libertas. Alteram quæ est necessitas concomitans, ita quod ipsa intelligatur cadere sub voluntate, sic quod voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi ipsi necessitatem imponat in eliciendo actum, & in perseverando sive figendo se in actum. Huiusmodi autem rei ratio est, quod agens necessarium & agens liberum non sint opposita, sicut nec opposita sunt agens naturale & agens contingenter. Sed illæ sunt primæ differentiæ principij activi, seu membra opposita immediatæ divisionis principij activi, agens naturale & agens liberum, seu natura & libertas; necque agens necessario & agens contingenter. Nam Aristoteles secundo physicorum dividit causam activam in naturam & propositum; ad quas duas causas per se reducit alias per accidens causas, scilicet causam & fortunam. Vnde & Augustinus simili plane modo causas universaliter dividit in fortuitas, naturales, & voluntarias. Est, inquit, causa fortuita, est naturalis, est voluntaria, quæ apud ipsum eadem est quæ libera. Vbi si subtrahas causam fortuitam, causa per se dividetur eodem modo ut divisit Aristoteles, in naturam & voluntatem seu propositum. Et alibi disputans de libertate voluntatis, sæpius naturale opponit voluntario, hoc est, libero: Ideo, inquit, lapidis naturalis est ille motus, animo vero iste voluntarius. Et rursum: Qui motus si culpa deputeretur non est utique naturalis sed voluntarius. Cum igitur voluntas seu libertas non opponatur necessitati, sed naturæ, neque contingentiæ naturæ sed necessitati, nihil

vetat membra duplicis istius divisionis in se incidere; ut scilicet quemadmodum actio naturæ seu naturalis potest esse contingens dum impeditur, ita etiam actio libera sit necessaria. Sed hoc est impossibile ut actio libera, hoc est, actio voluntatis sit naturalis, & consequenter impossibile est ut voluntas duplicem habeat actionem, liberam & naturalem. Cum enim potentia libera & naturalis directè sint oppositæ potentie, non magis potest voluntas considerari ut libera & naturalis, quam si hominem considerare velis ut hominem & brutum, vel idem distinguere in seipsum & oppositum sui; cum agere libere & naturaliter sint modi oppositi immediatè dividentes, ut diximus, potentiam activam. Quemadmodum igitur natura semper servat suum operandi modum, qui est agere per modum naturæ, agi non agere, determinari ab alio ad unum; ita voluntas semper & essentialiter servat proprium suum operandi modum à natura distinctum, qui est agere non agi, movere ac determinare seipsum, agere per modum libertatis, sive contingenter agat sive necessario. Quod apertissimè docet idem subtilissimus Doctor Scotus: Non est, inquit, eadem divisio in principium naturale & liberum, & in principium necessario activum & contingenter: aliquid enim naturale potest contingenter agere, quia potest impediri: igitur pari ratione possibile est, aliquid liberum, stante libertate necessario agere. Et ad articulum tertium principalem: Esse naturaliter activum & esse liberum activum, sunt primæ differentiæ principij activi; & voluntas ut voluntas est principium activum liberè. Non magis igitur potest voluntas esse naturaliter activa, quam natura ut est principium distinctum contra voluntatem potest esse liberè activa. Vnde paulo superius dicit: Voluntas semper habet suum modum causandi proprium sicut liberè.

CAPVT XXXVII.

Profertur epilogicè consensus antiquorum Scholasticorum & Scriptorum usque ad Augustinum.

Hanc ergo maximam diversitatem inter agens liberum & naturale veteres perspicue habentes, cum voluntas quantumcumque aliquid immutabiliter necessarioque velit, semper sibi ipsi & actui suo dominando velit, semper seipsam agat & moveat, nunquam ab alio agatur & moveatur, semper per modum eligentis alteram partem velit, quæ ab omni agente naturali remotissima sunt, nihil omnino de necessitate actus voluntarij curaverunt: Sed non obstante immutabili necessitate, omnem omnino rationalem voluntatem (hoc est, voluntatis motum) & liberam & electivam obiecti sui posuerunt, sola exclusa violentiæ coactionisque necessitate.

Hinc Petrus Capulleius Episcopus Conversanus: Respectu amare (in beatis) est sempiterna & libera electio. Et Stephanus Brulefer: Actus liberi arbitrij ut liberum est, non solum potest esse circa necessarium sed etiam necessarium in se. Et Nicolaus de Orbellis: Dicitur liberum non quod sic velit homo, ut possit velle oppositum; sed quia omne quod vult appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid ut velit se velle illud, quamvis immutabiliter ordinetur ad illud. Et ante Nicolaum Gabriel Biel in tertium Sententiarum: Actus beatitudinis est liberè elicitus, & ita contingens, esse immutabilis & perpetuus. Liberè, inquam, complectenter, licet non liberè contradictoriè, quia liberè sufficit ad rationem meriti. Et ante Gabrielem Martilius ab Inghen: Necessarium & inevitabile non

non per naturam, sed per gratiam non tollit rationem laudabilem. De quo Philosophus tertio Ethicorum. Nam libertas est essentia creatura rationalis. Et ante Marsilium Thomás de Argentina: Necessitas coactionis tollit rationem meriti, necessitas immutabilitatis proveniens ex perfectione virtutum non tollit sed auget. Et ante Thomam Argentinensem subtilissimus Doctor Scotus: Causa necessitate ad volendum stat libertas in voluntate. Nam in eo est libertas volendi, quia delectabiliter & eligibiliter elicit actum & permanet in actu. Et ante Scotum Henricus à Gandavo: Moveret voluntas respectu sui omnem boni rationem continentis libertate & immutabili necessitate. Et Richardus de Media Villa: Non obstante illa necessitate, quam Angeli diligunt bonorum liberi motu dilectionis movent se: Eligunt quippe perseverare in illis bonis, sine quibus non possent manere coniuncti cum sine. Et ante Richardum Sanctus Bonaventura: Quaedam est necessitas à causa disponente intrinseca & hac non opponitur ei quod est libere velle, imo stat simul cum libertate. Nam actus liberi arbitrii ut liberum est non solius potest esse, verum necessarium sed etiam necessarium. Et Sanctus Thomas Aquinas: Etiamsi esset liberum arbitrium Christi, determinatum ad unum numero, sicut ad dicendam Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sive meriti &c. Nam respectu amato, est sempiterna & libera electio. Et ante sanctos Thomam & Bonaventuram Alexander de Hales præceptor utriusque: Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas inevitabilitatis. Et ante Alexandrum Guilielmus Parisiensis Episcopus: Necessitas vel impossibilitas quæ non aufert operi quæ sit voluntarium, hoc est ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec eandem aufert. Et ante Guilielmum brevissimè & nervosissimè alius Episcopus: Parisiensis Petrus Lombardus Magister sententiarum: Vbi non est libertas nec voluntas. Et ante Petrum Lombardum Richardus de Sancto Victore identidem repetit: Libertatis est quod ad nullum seu bonum seu malum inviti cogi possimus. Et eruditione, pietate, soliditate, & erate par Richardo, Hugone de Sancto Victore: Liberum arbitrium ex Deo dicitur, quia est voluntarium. Nam ex quo voluntas est liberum est, quia voluntas est libera. Vbi autem non est libertas nec voluntas. Et coævus illis Sanctus Bernardus qui Richardo, Hugone, Magistrò Sententiarum ceterisque Scholasticis Magistri Commentatoribus; sententiam istam & ipsa verba præcinit & præformavit, velut præfulsor totius chori. Quod ex voluntate iam non ex necessitate (id est, coactione) sed voluntarium: si autem voluntarium & liberum. Nam ab i consensu ubi voluntas. Porro ubi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod puto docet liberum arbitrium. Ipsam enim voluntatem quæ impossibile est de seipsa sibi non obedire, etiam impossibile est sua privari libertate. Et ante sanctum Bernardum Sanctus Anselmus: Velle non potest invitus, quia nemo potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult &c.

A Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subyere non potest? Et ante sanctum Bernardum sanctus Ioannes Damascenus: Arbitrii libertas nihil aliud est quam voluntas. Et voluntas nihil aliud est quam mentis imperatricis liber motus. Et ut verbo absolvam, ante sanctum Damascenum Magister omnium posteriorum profundissimus Augustinus: Voluntas nostra nec voluntas esset nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis. Unde & in beatis erit una in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, fruens inaccessibiliter aternorum munditate gaudiorum. Habes lector consensum admirabilem tot sanctissimorum & eruditissimorum virorum, de quibus nulla unquam erroris in hoc argumento suspicio fuit. Vanimiter confutissimèque docent, voluntatem hoc ipso quo rationalis voluntas est, esse liberam; sua non posse privari libertate; nec voluntatem, id est, volitionem futuram, nisi esset libera & in potestate, nullam immutabilitatis, inevitabilitatis, vel quocumque voces nomine, sed solam coactionis necessitatem ei repugnare. Quæ longa Scriptorum series, ad duo subalterna principia, veluti fontes doctrinæ ceterorum, revocari potest, sanctum Bernardum & Augustinum. Omnes enim sancto Bernardo coætanei & successores Scholastici doctrinam eius, veluti normam suam sepius citant, & emulantur, & suam etiam in suis verbis exprimitur. Tam vero istius sancti doctrina de arbitrii libertate manifesta est, ut si solis radijs eam feribere voluisset, non potuisset nobis luculentius aperire sensum suum, quo omnem omnino voluntatem, hoc est, volitionem, liberam esse docet, inculcat, repetit, impossibile esse ut non sit libera, solamque coactionis necessitatem inimicam esse libertati. Augustinus vero, velut primum in ista principium Magisterque generalis omnium, quanto eruditior, tanto succinctior & profundior, una radicali invictaque definitione, omnes aliter sententiarum præsertim argutias, omnes querelas resistentium sopit: *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus.* Et quid est esse in potestate Doctor subtilissime & securissime? Nec aliud quæ nam est in potestate nisi quod volentibus dicitur (id est quod præsto est simul ac volentibus) Quod si fieri non potest ut dum volumus non velimus, autest tuncque voluntas volentibus. Fidenter dico, quicumque doctrinam istam à nobis traditam erroris insimulare ausus fuerit, non Augustinum, non Bernardum, sed Philosophiam forsatis Aristotelis ducem ac patronam habiturus est, & in ista Catholice doctrinæ culmina & columnina (ut nihil de ceteris eorum sectatoribus eruditis & sanctis loquar) necesse est ut anathema primùm dicat.

Lib. 2. de lib. arb. c. 3.
Lib. 2. de Civ. civi.

